

საქართველო საქართველო

1(24) 2019

საქართველო –
ღვინის სამშობლო

Грузія – батьківщина вина

სარჩევი ЗМІСТ

წინასიტყვაობა Передмова	4
წმ. კათოლიკოს-პატრიარქი კალისტრატე ცინცაძე (1932-1952 წწ.) Св. Католикос-Патріарх Калістрате Цінцадзе (1932-1952 pp.)	6
საქართველოს მეღვინეობის ისტორია Історія виноробства в Грузії	10
ვახუშტი ბატონიშვილი (1696-1757 წწ.) ვახტანგ VI-ის ძე, მეცნიერი მკვლევარი, ისტორიკოსი, გეოგრაფი Вахушті Батонішвілі (1696-1757 pp.) Син Вахтанга VI-го, вчений-дослідник, історик, географ	13
ძმები სიმენსები საქართველოში Брати Сіменс у Грузії	19
კოლხური თეთრი Колхідський тетрі	25
მერაბ კოსტავას ბიოგრაფიისთვის 3 ბიოგრაფიი Мераба Костава	27
ძმები ნობელების მოღვაწეობა საქართველოში Діяльність братів Нобель у Грузії	33
პირველი ქართული ბანკები და სადაზღვევოები Перші грузинські банки та страхові компанії	38
დავით სარაჯიშვილის ანდერძი Заповіт Давида Сараджішвілі	43
მინერალური წყალი ბორჯომი და ბალნეოლოგიური კურორტი Мінеральна вода Боржомі та бальнеологічний курорт	48
მუხრან მაჭავარიანის 90 წლის იუბილესათვის На 90-річний ювілей Мухрана Мачаваріані	51
განვლილი პერიოდის ღონისძიებანი Заходи, проведені за минулий період	54

ძვირფასო თანამემამულეო!

ДОРОГІ СПІВВІТЧИЗНИКИ!

მოგესალმებით, ჩემო ძვირფასო თანამემამულეებო, სამშობლოს მოშორებული საზოგადოების, ქართული დიასპორის, წარმომადგენლებო! ორი მოძმე სახელმწიფოს ურთიერთობათა გაღრმავებაში საგრძნობი წვლილი შეაქვს ყოველ თქვენგანს სწორი პოზიციებით, შეცდომების მითითებით ხელისუფლებებისადმი, თუნდაც არსებული გადაწყვეტილებების სწორად აღქმით, ყოველდღიური საქმიანობით, თქვენგან სამშობლოს სასიკეთოდ გადადგმული ნაბიჯებით.

ღვთის წყალობით ქართული დიასპორა უკრაინაში ინარჩუნებს მთლიანობასა და მონოლითურობას, მიუხედავად საეჭვო პოლიტიკურ-კომერციულ პროექტებში ჩაბმულ ადამიანთა მცდელობათა, გამოგიყენონ თქვენ სტატისტიკად, ნაცვლად იმისა, რომ გემსახურონ ერისა და ბერის საეთილდღეოდ.

2019 წელი აღსანიშნავია სახელმწიფოებრივი მნიშვნელობის მოვლენებით, ახალი პერსპექტივებით ორივე ქვეყნისათვის. საქართველოსა და უკრაინას ახალი პრეზიდენტები ჰყავთ და ახლო მომავალში სწორედ მათ უნდა განაპირობონ ჩვენს ქვეყნებს შორის კულტურულ-ეკონომიკურ ურთიერთობათა ახალ დონეზე აყვანა, მათთვის ახალი იმპულსის შექნა.

რაც შეეხება ჩვენს მიერ დასახულ გეგმებს და მათ ფარგლებში განსაზოგცილებელ ღონისძიებებს, ვარძელებთ წინა წლის მსგავსად საქართველოს პირველი დემოკრატიული რესპუბლიკის 100 წლისთავის აღნიშვნას. ეს მოვლენა მართლაც უმნიშვნელოვანესია, რადგან 1918 წლიდან იღებს სათავეს უკრაინულ-ქართული დიპლომატიური ურთიერთობანი.

აღნიშნულ თარიღთან დაკავშირებული ღონისძიებები ჩატარდება კიევისა და უკრაინის სხვა ქალაქებში. უმრავლესობა ამ ღონისძიებებისა, ქართული სათვისტომოს აქტიური მხარდაჭერით განხორციელდება, რაც კიდევ ერთხელ ცხადყოფს, თუ როგორ აქტიურადაა ჩართული ქართული სათვისტომო უკრაინის ყოველდღიურ ცხოვრებაში.

ღონისძიების ფარგლებში, მიმდინარე წლის 18 მაისს, ქალაქ მირგოროდში ჩავატარებთ ქართული კულტურის X ფესტივალს, რომელიც მიეძღვნება დიდი ქართველი პოეტის, დავით გურამიშვილის, ლიტერატურულ-მემორიალური მუზეუმის დაარსების 50-ე წლისთავს. ამ თარიღთან დაკავშირებით დასაჯილდოებლად წარდგენილი არიან ჩვენი სახელოვანი თანამემამულეები, რომლებიც ხანგრძლივი დროის განმავლობაში აქტიურად ეწევიან ქართული კულტურისა და ხელოვნების პოპულარიზაციას და ხელს უწყობენ ორი ქვეყნის მეგობრულ ურთიერთობათა განვითარებას.

მიმდინარე წელს საქართველოს პარლამენტარიზმის 100 წლისთავი აღინიშნება. 1919 წელს ქართველებმა პირველად თავიანთ ისტორიაში თანამედროვე ტიპის პარლამენტის კრება მოინვეს. ამ თარიღს სრულიად საქართველო ზეიმობს. ჩვენს საქვეყნოდ ცნობილ პოეტს, მუხრან მაჭავარიანს 90 წელი შეუსრულდებოდა – ეს ის თარიღებია, რომელთაც ჟურნალ „საქართველოს“ მომზადებისას გვერდს ვერ ავუვლიდით და შესაბამისად, ნომერი გამორჩეულია.

გარდა ამისა, ჟურნალში ფართოდ გაშუქებულია ისტორიული თემატიკა.

აღწერილია ცნობილი ქართველი ფილანტროპისა და მრეწველის, ქართული კონიაკის დამფუძნებლის დავით სარაჯიშვილის ანდერძის ისტორია. ას წელიწადზე მეტი ხნის წინ, ამ ადამიანმა საქართველოს უანდერძო თავისი ქონების უდიდესი ნაწილი. ნამდვილად საამაყო საქმე იყო ეს. ფილანტროპიის საუკეთესო მაგალითი იმ დროს, როდესაც ევროპასა და აშშ-ში მრეწველები ჯერ კიდევ არ იყვნენ ესე აქტიურად

Вітаю Вас, мої дорогі співвітчизники, представники грузинської діаспори – громади, яка знаходиться далеко від Батьківщини! Кожен із Вас робить вагомий внесок у поглиблення відносин між двома братніми країнами, виражаючи чітку позицію, вказуючи владі на помилки, трудячись щодня, роблячи важливі кроки задля добра Батьківщини.

Завдяки Богові, грузинська діаспора в Україні зберігає цілісність та монолітність, незважаючи на спроби людей, що беруть участь у підозрілих політично-комерційних проєктах, використати Вас з їхньою метою, замість того, щоб служити вірою та правдою на користь Батьківщині.

2019 рік ознаменований подіями державного значення, новими перспективами для обох країн. Грузія і Україна мають нових президентів, і в найближчому майбутньому саме від них залежатимуть підняття культурно-економічних відносин між нашими країнами на новий рівень, надання нового імпульсу цим відносинам.

Щодо нами визначених планів і заходів, які будуть проводитися згідно з цими планами, як і минулого року, ми продовжуємо відзначати 100-річчя першої Демократичної Республіки Грузія. Ця подія дійсно дуже важлива, оскільки з 1918 року беруть свій початок українсько-грузинські дипломатичні відносини.

Заходи, пов'язані з цією датою, пройдуть у Києві та інших містах України. Більшість із них будуть проведені за активної підтримки грузинської громади, що знову свідчить, як грузинська спільнота активно залучається до повсякденного життя України.

У рамках заходу, 18 травня цього року, у місті Миргороді відбудеться X фестиваль грузинської культури, який буде присвячений 50-річчю заснування літературно-меморіального музею великого грузинського поета Давіда Гурамішвілі. У зв'язку з цією датою представлені до нагород наші імениті співвітчизники, які вже давно активно займаються популяризацією грузинської культури та мистецтва, і сприяють розвитку дружніх відносин між двома країнами.

Цьогоріч виповнюється 100 років грузинському парламентаризму. У 1919 році грузини вперше за всю свою історію провели зібрання парламенту сучасного типу. Уся Грузія святкує цю дату. Нашому відомому поетові Мухрану Мачаваріані виповнилося б 90 років. Це ті дати, які б ми не змогли залишити поза увагою на сторінках журналу «Сакартвело», і тому номер буде особливим. Крім цього, у журналі широко висвітлена історична тематика.

Ми розповімо історію заповіту відомого грузинського філантропа і підприємця, засновника грузинського коньяку Давида Сараджішвілі. Більше ста років тому ця людина заповіла Грузії величезну частину свого майна. Це була справа, якою варто пишатися. Найкращий приклад філантропії у той час, коли підприємці в Європі та Сполучених Штатах ще не були настільки активні у благодійності.

Крім історично-культурного матеріалу, в журналі представлена діяльність у Грузії XIX-XX ст. відомих іноземних

ჩართული ქონების უსასყიდლოდ გაცემაში.

გარდა ისტორიულ-კულტურული ნარატივებისა, ჟურნალში შევიტანეთ წარსულში საქართველოში მოღვაწე ცნობილი უცხოელი მენარმეების, ძმები სიმენებისა და ძმები ნობელების, მოღვაწეობა.

ასევე შევეხებით მეოცე საუკუნის ცნობილი თანამემამულის, პატრიოტის, მერაბ კოსტავასა და მის ბრძოლას საქართველოს დამოუკიდებლობისათვის. სწორედ წელს შეუსრულდა 30 წელი იმ ტრაგიკულ მოვლენებს, რომლებიც ჩვენს მეხსიერებაში „9 აპრილის“ სახელწოდებითაა ცნობილი. ხაზგასმულია კიდევ ერთი თემატიკა – საქართველოს ტურისტული პოტენციალი. ამ ნომერში დეტალურადაა წარმოდგენილი მსოფლიოში ცნობილი ბორჯომის წყლების ბრენდი.

გარდა ამისა, კიდევ ბევრი სხვა სიახლე გელით ჩვენ ახალ ნომერში. შეჯამების სახით შეიძლება ითქვას, რომ მიმდინარე წელი კიდევ უფრო ნაყოფიერი იქნება, ვიდრე წინა, რისთვისაც მადლობას ვუხდით თითოეულ ქართველს, ვინც დაუღალავად იღნვის უკრაინაში საქართველოს ღირსეულად წარმოსაჩენად.

გამარჯვებისა და განახლების გზით გეველოს, უკრაინავ!
ღმერთი იყოს შენი მფარველი, საქართველოვ!

ბესიკ შამუგია

промишловців – братів Сіменс та Нобель.

Ми також розповімо про знаменитого співвітчизника XX століття, патріота, Мераба Костава та його боротьбу за незалежність Грузії. Саме цього року виповнюється 30 років із дня тих трагічних подій, які ми пам'ятаємо як «9 квітня». Також звертаємо вашу увагу на ще одну тему – туристичний потенціал Грузії. У цьому номері детально висвітлено відомий у всьому світі бренд борджомської води.

Крім того, ще багато новин чекає на вас у цьому номері. Підбиваючи підсумок, можна додати, що цей рік буде ще більш плідним, ніж попередній, за що я дякую кожному грузину, який невтомно працює за гідне представлення Грузії в Україні.

Дорогою перемог та відновлень іди, Україно!
Хай Бог береже тебе, Грузія!

Бесік Шамугія

წმ. კათოლიკოს-პატრიარქი კალისტრატე ცინცაძე (1932-1952 წწ.) СВ. КАТОЛИКОС-ПАТРИАРХ КАЛІСТРАТ ЦІНЦАДЗЕ (1932-1952 РР.)

2016 წლის 22 დეკემბერს, საქართველოს სამოციქულო მართლმადიდებელი ეკლესიის წმინდა სინოდის სხდომაზე სხვებთან ერთად წმიდათა დასში შეირაცხა უწმინდესი და უნეტარესი კალისტრატე (ცინცაძე) და ეწოდა წმინდა პატრიარქი. ხსენების დღედ დადგინდა მისი გარდაცვალების დღე – 3 თებერვალი.

სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქი, უწმინდესი და უნეტარესი კალისტრატე ცინცაძე ერთ-ერთი რჩეული მამამთავარია, რომელსაც საქართველოს ისტორიის ყველაზე ტრაგიკულ ხანას მოუხდა მღვდელმთავრობა, მაშინ, როცა ბოლშევიკური საოკუპაციო ხელისუფლებისათვის ქრისტიანული სარწმუნოება, ეკლესია, სრულიად მიუღებელი იყო. ამ დროს სასულიერო პირობა გმირობის ტოლფასი გახლდათ. ის დაუღალავად იბრძოდა საქართველოს ეკლესიის ავტოკეფალიის აღსადგენად.

კალისტრატე (ბიჭიკო) მიხეილის ძე ცინცაძე დაიბადა 1866 წლის 12 აპრილს ქუთაისის გუბერნიის სოფელ ტოხანიერში, სასულიერო პირის ოჯახში. წერა-კითხვა ოჯახში შეასწავლეს. 1882 წელს ქუთაისის სასულიერო სემინარიის წარჩინებით დასრულების შემდეგ, ეპისკოპოს გაბრიელის რეკომენდაციით, თბილისის სასულიერო სემინარიაში ჩაირიცხა, სადაც მკაცრი რეჟიმი და ანტიქართული განწყობა სუფევდა. 1886 წლის 24 მაისს მისმა თანაკურსელმა იოსებ ლალიაშვილმა სიცოცხლეს გამოასალმა რექტორი ჩუდცეცი, რაც რუსეთის რეაქციული პოლიტიკის წინააღმდეგ ბრძოლის დასაწყისი გახლდათ.

საქართველოს ეგზარქოსმა პავლემ განსვენებული ჩუდცეცი რუსეთის სახელმწიფოებრივი და რელიგიური ინტერესებისათვის წამებულად წარმოაჩინა და თბილისის წმ. ალექსანდრე ნეველის სახ. ეკლესიაში ქართველი ერი საჯაროდ დაწყევლა: „ბოროტმოქმედის მსხვერპლი კი არ იმსახურებს გლოვას, არამედ ის გარემო, რომელმაც წარმოშვა ბოროტმოქმედი. დიახ, გლოვობენ მამები და დედები ჩვენი მხარისა, რომ ჩვენს წრეში არსებობენ ბავშვები ცხოველური მიდრეკილებების ამარა. მათ მიმართ არ იმოქმედა ოჯახის ღმობიერებამ, ვერ მოახდინა გავლენა სკოლის კეთილმა და თბილმა დამოკიდებულებამ. ისინი შეპყრობილნი არიან გარემო, ცრუ და მავნე ზემოქმედებით; გლოვობენ მის გამო, რომ უზნეო ადამიანებს შეუძლიათ გახდნენ ეკლესიის მსახურნიც კი. წყევლიმც იყოს ის ხალხი და ქვეყანა, რომელიც ასეთ ბოროტმოქმედთ შობს“.

ეგზარქოს პავლეს ამ სიტყვებმა ქართველი საზოგადოება აღაშფოთა. დიმიტრი ყიფიანმა ეგზარქოსისადმი გაგზავნილი წერილში მოითხოვა, ეგზარქოს პავლეს დაუყოვნებლივ დაეტოვებინა საქართველო. დიმიტრი ყიფიანი იმპერატორმა გააკიცხა, გადააყენა ქუთაისის თავდაზნაურთა წინამძღოლობის თანამდებობიდან და სტავროპოლში გადაასახლა,

22 გრუდნა 2016 როკუ ნა ზიბრანნი Священного Синоду Грузинської Апостольської Православної Церкви разом з іншими причислили до лику святих Святішого і Блаженнішого Каллістрат (Цінцაძე) і нарекли Святим Патріархом. Датою пам'яті стала дата його смерті - 3 лютого.

კალისტრატე ცინცაძე
Каллістрат Цінцაძე

Святіший і Блаженніший Католикос-Патріарх усієї Грузії Каллістрат Цінцაძе - один з обраних священнослужителів, якому довелося очолити церкву у найтрагічніший період грузинської історії, тоді, коли християнська віра і церква для більшовицької окупаційної влади були абсолютно неприйнятними. У цей час бути священнослужителем порівнювалось з героїзмом. Він невтомно боровся за відновлення автокефалії грузинської церкви.

Каллістрат (Бічіко), син Міхеїла, Цінцაძе народився 12 квітня 1866 року в селі Тобаньєрі Кутаїської губернії в сім'ї священника, де він вивчив грамоту. У 1882 році, після закінчення з відзнакою Кутаїської духовної семінарії, за рекомендацією єпископа Габрієля, був зарахований до Тбіліської духовної семінарії, де царювали суворий режим і антигрузинські настрої. 24

травня 1886 року його однокурсник Йосеб Лагішвілі позбавив життя ректора Чудецького, що стало початком боротьби проти реакційної політики Росії. Екзарх Грузії Павло відразу ж назвав покійного Чудецького мучеником за відстоювання державних та релігійних інтересів Росії і в Тбіліській церкві Св. Александра Невського публічно прокляв грузинську націю: «Не жертву злочинця треба оплакувати, а те оточення, яке того злочинця породило. Так, у країні батьки і матері у жалобі, що в нашому колі існують діти з тваринними нахилами. На них не вплинули ні милосердя сім'ї, ні добре і тепле ставлення в школі. Ці діти одержимі зовнішнім, брехливим, шкідливим впливом. У жалобі, бо аморальні люди теж можуть стати слугами Церкви. Хай будуть прокляті цей народ і країна, що породжують таких злочинців.»

Ці слова екзарха Павле обурили грузинське суспільство. Дімітрі Кіпіані у відкритому листі вимагав від нього негайно покинути Грузію. Імператор змістив Дімітрі Кіпіані з посади голови кутаїського дворянства і переселив до Ставрополя, де у нього відібрали життя у 1887 році «чорнотенці».

Семінарист Каллістрат Цінцაძе був у самому центрі цих подій, і боротьба за інтереси Батьківщини стала планом його дій. У 1889-1892 роках під час навчання в Київській Духовній Академії він показав себе як талановитий студент. На Батьківщину він повернувся зі ступенем кандидата бо-

სადაც იგი 1887 წელს სიცოცხლეს გამოასალმეს „ჩორნესო-ტელემა“.

სემინარიელი კალისტრატე ცინცაძე ამ მოვლენების შუაგულში ტრიალებდა და სამშობლოს ინტერესების ბრძოლა მის სამოქმედო გეგმად იქცა.

1889-1892 წლებში კიევის სასულიერო აკადემიაში სწავლისას მან თავი გამოიჩინა, როგორც ნიჭიერმა სტუდენტმა. ის ღვთისმეტყველების კანდიდატის ხარისხით დაბრუნდა კიევიდან საქართველოში, 1893 წლის 11 აპრილს აკურთხეს დიდუბის ეკლესიის დიაკვნად, 18 აპრილს – მღვდლად. ამ დროიდან საქართველოს პოლიტიკურ თუ საეკლესიო ცხოვრების სფეროში არ მომხდარა რაიმე მნიშვნელოვანი, რომელშიც კალისტრატე ცინცაძეს მონაწილეობა არ მიეღოს.

მამა კალისტრატე კარგად ხედავდა რუსი ეგზარქოსების ანტიქართული პოლიტიკის მიზნებსა და საქმიანობას (1898-1917წწ.), რამაც ხალხსა და მწყემსმთავრებს შორის სრული გაუცხოება გამოიწვია. უწმინდესის მოგონებებიდან ჩანს, რომ რუსეთის ხელისუფლების მიერ საქართველოში მოვლენილი ეგზარქოსები გამოიჩინებოდნენ ანტიქართული სულისკვეთებით, რომელნიც ფეხქვეშ თელავდნენ ივერიის უძველესი სამოციქულო ეკლესიის კანონიერ უფლებებს, აბუჩად იგდებდნენ ქართველ ხალხს და დაჟინებით ცდილობდნენ მათ გარუსებას, მაგრამ ამას ვერ ახერხებდნენ. კალისტრატე ცინცაძე მიიჩნევდა, რომ აუცილებელი იყო საქართველოს მართლმადიდებელ სამოციქულო ეკლესიას დაბრუნებოდა რუსეთის საერო ხელისუფლების მიერ უკანონოდ წართმეული ავტოკეფალია.

1917 წლის თებერვალში რუსეთის იმპერიაში მომხდარი დიდი ცვლილების შემდეგ (25 თებერვალს იმპერატორი ნიკოლოზ II ტახტიდან გადადგა), 1917 წლის 12 (25) მარტს ქართველმა სამღვდლოებამ სვეტიცხოვლის საპატრიარქო ტაძარში საზეიმოდ გამოაცხადეს საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესიის ავტოკეფალიის აღდგენა. დეკანოზი კალისტრატე ჯერ საქართველოს ეკლესიის დროებით მმართველობაში აირჩიეს, ხოლო 17 სექტემბერს – საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესიის მმართველობის უმაღლეს ორგანოში – საკათალიკოსო საბჭოში. იგი მონაწილეობდა ყველა იმ მოლაპარაკებაში, რომელიც საქართველოს ეკლესიის ავტოკეფალიის აღიარების პრობლემებს ეხებოდა. 1923 წლის იანვარში დეკანოზი კალისტრატე საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესიის

გოსლოვ'ა, 11 კვტნა 1893 როკუ ჟოგო ვისვთილი ვ სან დიაკონა ეპარქიი დიდუბისკიი ცერკვი, 18 კვტნა - სვთენიკა. ვიდთოდი ჟოდნა ზნაჟუშა პოდიუ პოლიტიჟნოჟუ თა ცერკოვნოჟუ ჟიტტი გრუჟიი ნე პროიშლა ბეზ უჟატი კალისტრატე ცინცაძე.

Отець Каллістрат добре бачив цілі та діяльність анти-грузинської політики російських екзархів (1898-1917 рр.), що і призвело до відчуження між народом та пастирями. Зі спогадів Святійшого зрозуміло, що екзархи, призначені російською владою в Грузії, вирізнялися антигрузинським духом, топтали канонічні права старовинної Іверійської Апостольської Церкви, зневажали грузинський народ і вперто намагалися його русифікувати, але у них це не виходило. Каллістрат Цінцадзе вважав, що необхідно було повернути

Грузинській Православній Апостольській Церкві автокефалію, незаконно відібрану російською мирською владою.

Після великих змін, що сталися в Російській імперії в лютому 1917 р. (25 лютого імператор Микола II був зміщений з престолу), 12 (25) березня 1917 р. грузинське духовництво святково проголосило відновлення автокефалії Грузинської Православної Церкви в Патріаршому Соборі Свєтїцხოვეлі. Диякон Каллістрат поки що тимчасово був обраний у правління Грузинської Церкви, а 17 вересня - у вищий орган правління Грузинської Православної Церкви – Раду Католикосів. Він брав участь у всіх переговорах, що стосувалися проблеми визнання автокефалії грузинської церкви. У січні 1923 року диякон Каллістрат був заарештований разом з членами Ради Католикосів Грузинської Православної Церкви за звинуваченням в анти-радянській діяльності.

У в'язниці членам Ради Католикосів навіть не давали їжу і не допускали лікарів до ослаблених хворих. Радянський уряд хотів зламати їх морально. Калістрате провів 3 роки у в'язниці Метехі.

31 жовтня 1925 року, благословенням Святійшого і Блаженнішого Католикоса-Патріарха всієї Грузії Амбросія, диякона Каллістрат було підвищено до сану єпископа Ніноцмінда.

За рішенням Святійшого і Блаженнішого Католикоса-Патріарха всієї Грузії Амбросія, 11 листопада 1925 року, митрополит Ніноцмінда Каллістрат був призначений постійним заступником Католикоса-Патріарха, йому надали право

საკათალიკოსო საბჭოს წევრებთან ერთად ანტისაბჭოთა საქმიანობის ბრალდებით დააპატიმრეს. ციხეში საკათალიკოსო საბჭოს წევრებს საკეებსაც არ აძლევდნენ, ექიმებს არ უშვებდნენ დაუძღვრებულ ავადმყოფებთან. საბჭოთა ხელისუფლებას სურდა, მორალურად გაეტეხა ისინი. მან მეტეხის ციხეში 3 წელი გაატარა.

1925 წლის 31 ოქტომბერს უწმიდესისა და უნეტარესის, სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქის ამბროსის ლოცვა-კურთხევით, დეკანოზი კალისტრატე აიყვანეს ნინოწმინდელი ეპისკოპოსის ხარისხში.

უწმინდესი და უნეტარესი სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქის ამბროსის გადაწყვეტილებით, 1925 წლის 11 ნოემბრიდან ნინოწმინდის მიტროპოლიტი კალისტრატე დაინიშნა კათოლიკოს-პატრიარქის მუდმივ მოსაყდრედ, მიენიჭა ბარტყულაზე ჯვრის ტარების უფლება და მღვდელმთავართა შორის ღვთისმსახურების დროს უპირატესობა. ამ გადაწყვეტილებამ წონასწორობა დაააკრვინა ე.წ. „განახლებისა და რეფორმების“ ჯგუფის ხელმძღვანელებს, ეპისკოპოსებს – დავითსა (კაჭახიძე) და ქრისტეფორეს (ციციშვილი). მათ იერიში მიტროპოლიტ კალისტრატეზე მიიტანეს. „რეფორმატორებმა“ ბოლშევიკური ხელისუფლების დახმარებითა და წაქეზებით 1926 წლის 26-27 დეკემბერს ქუთაისში მოიწვიეს საეკლესიო ყრილობა და მიიღეს გადაწყვეტილება უწმიდესი ამბროსისა და მისი მომხრე სასულიერო იერარქების გადაყენების შესახებ. 1926 წლის 30 დეკემბერს მიტროპოლიტმა კალისტრატემ უარი განაცხადა კათოლიკოს-პატრიარქის მოსაყდრეობაზე. 1927 წლის 12 იანვრიდან გაათავისუფლეს ნინოწმინდელიდანაც და დატოვეს ქაშუეთის ეკლესიაში რიგით მღვდლად. კათოლიკოს-პატრიარქი ქრისტეფორე III გრძნობდა, რომ მიტროპოლიტ კალისტრატეს დაუმსახურებლად მოექცნენ. მიტროპოლიტმა დავითმაც ბოდიში მოიხადა კალისტრატეს წინაშე.

კალისტრატე ცინცაძე ქაშუეთის წმიდა გიორგის ეკლესიის აშენების ერთ-ერთი ინიციატორი გახლდათ. აქვს ისტორიული და ლიტერატურული ხასიათის მნიშვნელოვანი გამოკვლევები და წერილები. 1906 წელს გამოქვეყნდა მისი მონოგრაფია, რომელიც ქართველი ავტოკეფალისტების მეცნიერულ მტკიცებულებად იქცა. მას ეკუთვნის „შენიშვნები საქართველოს ეკლესიის ისტორიიდან“, „ვეფხისტყაოსნის ისტორიული ღირებულებანი“, „ქაშუეთის წმიდა გიორგის სახელობის ეკლესია“, „ივერიის საეკლესიო წესი“. „ქართული ოდიკისათვის“ მისი შედგენილი იყო საქართველოს ეკლესიის კალენდრები 1930-1952 წლებში. კალისტრატე ცინცაძის პირადი არქივი დაცულია ხელნაწერთა ეროვნულ ცენტრში.

სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქის ქრისტეფორე III-ის გარდაცვალების შემდეგ, 1932 წლის 10 იანვარს საგანგებოდ შეიკრიბა საკათალიკოსო სინოდი. სინოდმა ერთხმად მიიღო გადაწყვეტილება მიტროპოლიტ კალისტრატეს სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქის მოსაყდრედ გამორჩევის შესახებ. 1932 წლის 21 ივნისს საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესიის მე-6 კრებაზე იგი არჩეულ იქნა სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქად. 24 ივნისს სვეტიცხოვლის საპატრიარქო კაძარში მოხდა მისი აღსაყდრება.

კათოლიკოს-პატრიარქი კალისტრატე ცინცაძე, საქართველოს სახელმწიფოებრივი მოწყობის საკითხში, დემოკრატიის იდეას ავითარებდა და ეკლესიის სახელმწიფოსაგან და სკოლის ეკლესიისაგან გამოყოფის კანონზომიერების საფუძვლებს საღვთო წერილსა და საღვთო გადმოცემაში ხედავდა. თავისუფლება და დემოკრატია ქრისტიანული პოლიტიკოლოგიის ფესვს წარმოადგენს და ისტორიის მიზანმიმართულ ფესვის გახარება და განაყოფიერებაა. ესაა ეკლესიოლოგიური თვალსაზრისი, რომლის საყრდენი პუნქტი სიყვარულისა და კაცთა შორის სათნოების სახარებისეული გაგებაა.

პატრიარქის ფიქრისა და ზრუნვის საგანი ყოველთვის

ნოსტი ხრესტ ნა კლობუცა ტ პრიორიტეტ სერედ სვიაშენნიკივ ტიდ ჩას ცერკოვნოი სლუჟიბი. ცე რიშენნია ვივლო ტ რივნოვაგი კერივნიკივ ტაკ სვანოი გრუპი «Оновлень та реформ» - епископів Давида (Качахидзе) та Кристефоре (Ціцкішвілі) – і вони почали атакувати митрополита Каллістрат. «Реформатори», за допомогою та заохоченням більшовицької влади, 26-27 грудня 1926 р. зібрали церковний конгрес в Кутаїсі та прийняли рішення про зміщення з постів Святійшого Амбросія та його помічників духовників. 30 грудня 1926 року митрополит Каллістрат проголосив про відмову бути заступником Католикоса-Патріарха. З 12 січня 1927 року він був звільнений з Ніноцмінда і переведений у церкву Кашуеті як священник. Католикос-Патріарх Кристефоре III вважав, що з митрополитом Каллістрат повелися несправедливо. Митрополит Давід також вибачився перед Каллістрат.

Каллістрат Цінцадзе був одним з ініціаторів будівництва Кашуетської церкви Святого Гіоргі. Він залишив важливі дослідження та листи історичного та літературного характеру. У 1906 році вийшла його монографія, яка стала науковим свідченням грузинських автокефалістів. Каллістрат також написав «Примітки з історії грузинської церкви», «Історичні цінності «Витязя у тигровій шкурі», «Кашуетська Церква Святого Гіоргі», «Церковні правила Іверії», «для Грузинського Антимінсу», він уклав церковні календарі у 1930-1952 роках. Персональний архів Каллістрат Цінцадзе зберігається в Національному центрі рукописів.

Після смерті Католикоса-Патріарха всієї Грузії Кристефоре III, 10 січня 1932 року було спеціально скликано Рада при католикосе, на якому одногосно прийняли рішення про обрання митрополита Каллістрат католикосом-патріархом всієї Грузії. 21 червня 1932 року на 6-му зібранні Грузинської

იყო საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესია, მისი მომავალი. ის მარტო იბრძოდა საქართველოს ეკლესიის ინტერესებისათვის. მან გონივრული კომპრომისებით გადაარჩინა საქართველოს მართლმადიდებელი სამოციქულო ეკლესია, მოახერხა საერო ხელისუფლებისაგან წართმეული იურიდიული სტატუსის დაბრუნება, მიაღწია რუსეთის ეკლესიასთან ნორმალური ურთიერთობის აღდგენას, საქართველოს საპატრიარქოს იურიდიქციაში მოაქცია არაქართული სამრევლოები, ეკლესიას შეუწარმოა მრევლი, გადაარჩინა საეკლესიო სინამდენი, რეპრესიებიდან იხსნა არაერთი სასულიერო პირი. თავისი პიროვნებისა და ეკლესიისადმი პატივისცემით განმსჭვალა საერო ხელისუფლების ათეისტი ჩინოვნიკებიც.

კათოლიკოს-პატრიარქი კალისტრატე ცინცაძე 1952 წლის 3 თებერვალს 86 წლის ასაკში აღესრულა. უწმიდესი კათოლიკოსის ნეშტი დაკრძალეს სახელოვანი წინამორბედების – უწმიდესი კირიონ II-ის, ლეონიდის, ამბროსის, ქრისტეფორეს გვერდით სიონის საპატრიარქო ტაძარში.

თეონა ნოზაძე

Православной Церкви він був обраний католикосом-патріархом всієї Грузії. 24 червня відбулася інтронізація Каллістрат у Патріаршому соборі Светіцховелі.

Католикос-патріарх Каллістрат Цінцадзе, стосовно питань державного упорядкування Грузії, розвивав ідею демократії і вбачав у Святому Письмі основи законів відокремлення церкви від держави та школи від церкви. Свобода і демократія є корінням християнської політології, і метою історії є догляд та отримання плодів з цього коріння. Це є церковна точка зору, стовпом якої є євангельське розуміння людських чеснот та любові.

Патріарх завжди думав і піклувався про Грузинську Православну Церкву, про її майбутнє. Він боровся тільки за інтереси грузинської церкви. Розумними компромісами Каллістрат врятував Грузинську Православну Апостольську Церкву, зміг повернути відібраний мирською владою юридичний статус Церкви, досяг встановлення нормальних

відносин з російською церквою, під юрисдикцію Грузинського Патріархату увійшли негрузинські парафії, зберіг паству для церкви, врятував церковні святині, визволив з репресій не одного священнослужителя. Своєю особистістю та повагою до церкви надихнув атеїстів чиновників мирської влади.

Католикос-Патріарх Каллістрат Цінцадзе пішов з життя 3 лютого 1952 року у віці 86 років. Прах Святійшого Католикоса поховали поруч з відомими попередниками (Святійшие Кіріон II-й, Леоніде, Амбросій, Крістофоре) в Патріаршому Соборі Сіоні.

Теона Нозадзе

საქართველოს მეღვინეობის ისტორია ІСТОРІЯ ВІНОРОБСТВА В ГРУЗІЇ

საქართველო მეღვინეობის სამშობლოა, თუმცა ღვინის ინდუსტრიული წარმოება ქვეყანაში მხოლოდ XIX საუკუნის მეორე ნახევარში დაიწყო. დარგის ცნობილი პიონერები იყვნენ ივანე მუხრანბატონი და ალექსანდრე ჭავჭავაძე.

მეცხრამეტე საუკუნის საქართველოში ღვინის კეთება ინოვაცია არ ყოფილა, ღვინის წარმოება – რაშიც, რა თქმა უნდა, ინდუსტრიული წარმოება იგულისხმება – დიახ, გახლდათ. „სიახლე“ რამდენიმე გამოჩენილი ქართველის სახელთან იყო დაკავშირებული. მათ შორის ყველაზე ცნობილი ადამიანები ივანე ბაგრატიონი და ალექსანდრე ჭავჭავაძე იყვნენ.

ივანე მუხრანბატონამდე ამ საქმიანობას ალექსანდრე

Грузія є батьківщиною виноробства, хоча промислове виробництво вина розпочалося тільки в другій половині XIX століття. На цьому поприщі відомими піонерами були Іване Мухранбатоні та Александре Чавчавадзе.

У дев'ятнадцятому столітті виноробство не було інновацією в Грузії, на відміну від промислового виробництва, яке пов'язували з іменами кількох видатних грузинів. Серед них найбільш відомими людьми були Іване Багратіоні та Александре Чавчавадзе.

До Іване Мухранбатоні цією справою займався Александре Чавчавадзе. Він завозив нові сорти виноградної лози в Цінандалі, Мукузани та Напареулі. У 1835 році Александре

ისტორია
ІСТОРІЯ
ისტორია
ІСТОРІЯ
ისტორია
ІСТОРІЯ

ისტორია
ІСТОРІЯ
ისტორია
ІСТОРІЯ
ისტორია
ІСТОРІЯ

ისტორია
ІСТОРІЯ
ისტორია
ІСТОРІЯ
ისტორია
ІСТОРІЯ

ისტორია
ІСТОРІЯ
ისტორია
ІСТОРІЯ
ისტორია
ІСТОРІЯ

ისტორია
ІСТОРІЯ
ისტორია
ІСТОРІЯ
ისტორია
ІСТОРІЯ

ისტორია
ІСТОРІЯ
ისტორია
ІСТОРІЯ
ისტორია
ІСТОРІЯ

ჭავჭავაძე ეწეოდა. მას ვაზის ახალი ჯიშები შემოჰქონდა წინანდალში, მუკუზანსა და ნაფარეულში. 1835 წელს ალექსანდრე ჭავჭავაძემ ბანკიდან 1 მილიონი მანეთი ისესხა 20 წლის ვადით მამულების გასაუმჯობესებლად. მაგალითად, მოაწყო არყის სახდელეები, თბილისში ღვინის სარდაფები გახსნა. ალექსანდრე ჭავჭავაძე აწარმოებდა მოლაპარაკებას ალავერდის სპილენძის ქარხანასთან 6,000 ფუთი სპილენძის შეძენის თაობაზე არყის სახდელი ქარხნისათვის.

წინანდალსა და მის შემოგარენში თავად ჭავჭავაძის ვენახები 90 ჰექტარზე იყო გაშენებული. ყოველ ვენახთან ცალკე მომცრო მარანი და მეზვრეებისათვის სახლი იყო აშენებული. მის მეურნეობაში წყლის 15 ნისქეილი და აგურის ქარხანაც მუშაობდა. ქართული ვაზის ჯიშებიდან – რქაწითელი, საფერავი, მწვანე, ხიხვი – სანაქებო ღვინოს ამზადებდა. 6,000 მანეთად ღირებულ მოსავალს იღებდა და მეურნეობის გაფართოებასა და განვითარებისათვის დიდ თანხებს აბანდებდა.

ალექსანდრესა და მისი მეუღლის გარდაცვალების შემდეგ, 1846-1847 წლებში, წინანდლის მამულს მათი შვილები ნინო და დავითი მართავდნენ. 1854 წლის 4 ივლისს შამილის რაზმებმა წინანდლის სასახლე დაარბიეს. შემდგომში დავით ჭავჭავაძეც ცდილობდა წინანდლის მამულის განვითარებას, ბანკიდან სესხიც აიღო, თუმცა იგი ვერ აღმოჩნდა მამამისივით წარმატებული მეურნე, ვალები დაედო. წინანდლის მამული რუსეთის მთავრობას გადაეცა, ხოლო ჭავჭავაძეების საგვარეულო მიწები გაიყიდა.

ივანე მუხრანბატონი საკმაოდ შეძლებული იყო. მას ეკუთვნოდა 1854-1854 წლებში გოლოვინის (დღევანდელი რუსთაველის) გამზირზე, ლესია უკრაინკას ქუჩის კუთხეში აშენებული დიდი სახლი. ცნობილია, რომ ფრანგ ვაჭარს, ჟან ფაგეს, ამ სახლის პირველ სართულზე დიდი მაღაზია გაეხსნა, ხოლო მოგვიანებით სასტუმროც მოეწყო.

ივანე მუხრანბატონის სიმდიდრეზე მეტყველებდა ისიც,

Чавчавадзе взял кредит у банка на 1 миллион рублей сроком у 20 років з метою поновлення та удосконалення земель. Наприклад, обладнав горілчані винокурні/дистиляційні, відкрив винні погребі в Тбілісі. Александре Чавчавадзе проводив перемовини з Алавердським заводом з переробки міді про купівлю 6000 футів міді для винокурні.

Виноградники Чавчавадзе займали 90 гектарів у Цінандалі та його околицях. Біля кожного винограднику були побудовані невеличкий марані та будинок для наглядача. У його господарстві працювало 15 водяних млинів та цегельний завод. Із грузинських сортів лози – ркацетелі, сапераві, мцване, хіхві – він виробляв знамените вино. Чавчавадзе отримував дохід на суму 6000 рублів та вкладав багато грошей на розширення і розвиток сільського господарства.

Після смерті Александре та його дружини, у 1846-1847 роках землями Цінандалі керували їхні діти Ніно та Давіт. 4 липня 1854 року загіг Шамілі розграбували маєток у Цінандалі. Пізніше Давіт Чавчавадзе намагався розвивати господарство в Цінандалі, і взяв кредит у банку, але він не виявився таким самим, як батько, успішним керівником – назбирав боргів. Земля Цінандалі була передана російському уряду, а земельні угіддя родини Чавчавадзе були продані.

Іване Мухранбатоні був достатньо заможний. У 50-х роках XIX століття йому належав великий будинок, побудований на вуллі Головінського проспекту (нині проспект Русавелі) та вулиці Лесі Українки. Відомо, що французький купець Жан Паге відкрив на першому поверсі цього будинку великий магазин, а потім обладнав і готель.

Про багатство Іване Мухранбатоні говорило ще й те, що в ті часи про існування цієї будівлі всім було добре відомо. Саме тут проходили дворянські зібрання (сакребуло) міста Тбілісі. Після Ж. Паге, у будинку Іване Мухранбато-

რომ მაშინდელ თბილისში ეს შენობა ყველასთვის კარგად იყო ცნობილი. მასში განთავსებული იყო თბილისის თავადაზნაურთა საკრებულოც. ჟ. ფაგეს შემდეგ, ივანე მუხრანბატონის სახლში გაიხსნა სასტუმრო „მუხრანი“. აღსანიშნავია, რომ 1863 წელს იქ ბინა დაიღო ილია ჭავჭავაძის მიერ დაარსებული პირველი ქართული ჟურნალის, „საქართველოს მოამბის“, რედაქციამ.

1880-იან წლებში შენობა გადააკეთეს და საგრძნობლად გააღდიდეს. როგორც ბევრს ხვა შემთხვევაში, პირველ სართულზე ისევ მაღაზიები იყო განთავსებული, ხოლო სასტუმრო „მუხრანი“ ფუნქციონირებას განაგრძობდა.

1895 წელს ივანე მუხრანბატონის გარდაცვალების შემდეგ მისმა შვილმა კონსტანტინემ მამის ქონება სწრაფად გააჩაღა. მაგალითად, საუბარია იმაზე, რომ ცნობილმა მეწარმემ, ალექსანდრე მანთაშევმა ივანე მუხრანბატონის სახლი შეისყიდა. ყველა მცდელობა, რომ შენობა სათავადაზნაურო ბანკს დარჩენოდა, წარუმატებელი გამოდგა. სასტუმრო „მუხრანმა“ გააგრძელა არსებობა, თუმცა 1912 წელს მას „უნივერსალი“ ეწოდა, 1921 წელს კი ნაგებობა დაინვა და დაინგრა.

ივანე მუხრანბატონი საქართველოს ისტორიაში შევიდა როგორც ცნობილი ინოვაციური, უმაღლესი სტანდარტების ღვინის მწარმოებელი.

მუხრანბატონთა შტო ბაგრატიონების სამეფო დინასტიიდან მომდინარეობდა. 1512 წელს ქართლის მეფე დავითმა თავის ძმას, უფლისწულ ბაგრატს, საჩუქრად უბოძა ქსნისა და არაგვის ხეობაში მდებარე მუხრანის მამული. ბაგრატის შთამომავლებმა თავიანთი წვლილი შეიტანეს საქართველოს პოლიტიკურ, ეკონომიკურ თუ კულტურულ სფეროებში.

ივანე მუხრანბატონი დაიბადა 1812 წლის 7 თებერვალს გამოჩენილი გენერლის, კონსტანტინე მუხრანბატონის ოჯახში. ახალგაზრდა ივანემ არჩევანი სამხედრო კარიერაზე შეაჩერა და 1850 წელს გენერალ-მაიორის წოდება მიიღო.

ქართულ, მუხრანულ ღვინოს ჯერ საქართველოში, შემდეგ კი მთელ მსოფლიოში სახელი სწორედ ივანე მუხრანბატონმა გაუთქვა. როგორც ცნობილია, მუხრანბატონი 25 ათას „დესიატინა“ მიწას ფლობდა. მას ერთ-ერთი პირველი ადგილი ეკავა რაციონალიზატორ მემამულეთა შორის და მეურნეობის საბაზრო ეკონომიკაზე მორგების საქმეში დიდ

ნი შეტანა გოტელ „მუხრანი“. ვარტო შედნაჩიტი, შო 1863 როკუ სამე ტამ ილია ჭავჭავაძე ასნუვავ რედაქციუ პერშოგო გრუზინსკოგო ჟურნალუ «საკარტველოს მოამბე» (გრუზინსკიი ვისნიკ).

უ 1880-ხ როკახ ბუდილვუ პერერობილი ტა ასნაჩო ასბილშილი. ჟაკ უ ბაგატიოხ ინშიხ ვიპადკახ, ნა პერშომუ პოვერსი ასნოვუ ობლასტუვალუ მაგაზინი, ა გოტელ «მუხრანი» პროდოვჟუვავ ფუნქციონუვალუ.

უ 1895 როცე, პისლუ სმერტი ივანე მუხრანბატონი, ჟოგო ასნ კონსტანტინე ბატიკივსკუ ვლასნიშვ შვიდკო პუსტივ ნა ვიტერ. ნა-პრიკლად, იდეთსა პრო-ტე, შო ბუდიოკ კუპივ ვიდომიი ვირობნიკ ალექსანდრ მანთაშევ. ბუდ-ჟაკა ასპრობა, შობ ბუდილვა ასილშილას უ დვორიანსკოგო ბანკუ, ვივასილას ბეზუსპიშ-ნოუ. გოტელ «მუხრანი» პროდოვჟუვავ ისნუვალუ, ჟოხა უ 1912 როცე ვინ ჟუხე ნასივასვსა «უნი-ვერსალ», ა 1921 როკუ ბუდილვა ასორილა ი ასრუი-ნუვალასა.

ივანე მუხრანბატონი ვვიიშოვ დო ისტორიი გრუ-ზიი ჟაკ ვიდომიი ნოვატორ, ვირობნიკ ვისოკოჟაკი-სნო-გო ვინა. ვიდალუდჟუვალასა ლინია მუხრანბა-ტონი ვიდა ცარსკოი დინასტიი ბაგრატონი. უ 1512 როცე ცარ კარტილა დავიდ პოდა-რუვავ ასოემუ ბრათოვი, კნიასუ ბაგრათი, ჟემლი მუხრანი ვ უსელინახ კსანი ი არაგვი. ნასაჟდ-კი ბაგრათი ასობილი ასვი ვნესოკ უ პოლიტიჩნუ, ეკო-ნომიჩნუ ტა კულტურნუ ასფერი გრუზიი.

ივანე მუხრანბა-ტონი ნაროდისვს 7 ლუთოგო 1812 როკუ უ ასიმი ვი-დომოგო გენერალ კონსტან-ტინე მუხრანბატონი. მოლოდიი ივანე ობრავ ვოენნუ კარ-ერუ ტა 1850 როკუ ოტრივავ ასნაჟი გენერალ-მაიორა. სამე ივანე მუ-ხრანბატონი პრინის ასლუ კარტლსკომუ მუხრანსკომუ ვინუ ასოტაკუ ვ გრუზიი, ა პოტიმ ი უ ასოემუ ასვი. ჟაკ ვიდომო, მუხრან-ბატონი ვოლოდის 25000 ასეატინაჟი ჟემლი. ასერდ რაციონალი-ზატორის ჟემლევლასნიკის ვინ ბუვ ოდნიმ ას პერშიხ ი უ ასფერი პრომისლოვი რინკოვი ეკონომიკი დობისვს ველიკოგო ასუქი.

უ 1863 ივანე მუხრანბატონი ასვორუე ასოუ კომპანიუ. უ თოი ჟე ას ჟოგო ვინა ბული ვისოკო ოცინის ნა ასილსკოგო ასოდარ-სკიი ვიასვაცი ვ ტბილისი. უ 1876 როცე ვინნიი ასოვოდა როპოჩავ ასოე პოვნოცინნე ფუნქციონუვანსა ას ვირობნიცტვა 12 ვიდივ ვინ. უ 1844 როცე დოჟიდა ასკლავ 244,700 რუბლის, ა პრიბუტოკ დოასგ ასოვი ნაივშიოგო პოკაასნიკა -300,000 რუბლის – უ 1896 როცე. ასილსკიმ გოასოდარსვოვ ვინ ოსობლივო ასიკავისვსა უ 1875 როცე პისლუ პოდოროჟი დო ფრანციი. ტამ ივანე ვიდივად

წარმატებასაც მიაღწია.

1863 წელს ივანე მუხრანბატონი თავის კომპანიას ქმნის. იმთავითვე მისმა ღვინოებმა თბილისში სოფლის მეურნეობის გამოფენაზე დიდი აღიარება ჰპოვა. ღვინის ქარხანამ სრულად ფუნქციონირება 1876 წელს 12 სახეობის ღვინის წარმოებით დაიწყო. 1844 წელს ყოველწლიურმა შემოსავალმა 244,700 მანეთი შეადგინა. ბრუნვამ უმაღლეს მაჩვენებელს 1896 წელს მიაღწია და 300,000 მანეთი შეადგინა. სოფლის მეურნეობით იგი განსაკუთრებით 1875 წელს საფრანგეთში მოგზაურობის შემდეგ დაინტერესდა. იქ მან მოიარა ბორდოსა და შამპანის რეგიონები, სადაც ღვინის წარმოება მაღალ დონეზე იყო აყვანილი და სამშობლოში დაბრუნებულმა გადაწყვიტა, წინაპრების დატოვებულ მუხრანის მამულში საუკეთესო ქართული ღვინო დაეყენებინა.

1876 წელს მუხრანბატონმა საფრანგეთიდან მეღვინეობის სპეციალისტები მოიწვია. მან შესანიშნავი ვენახები გააშენა, დაიხმარა ცნობილი ქართველი მეღვინე ზაქარია ჯორჯაძე და მუხრანში ააგო დაახლოებით 1.2 მლნ ლიტრის ტევადობის ქარხანა, სადაც ღვინოს ევროპული წესით აყენებდა.

მუხრანბატონის პირველი ღვინო 1878 წელს ჩამოისხა, სწორედ ამ ისტორიულ თარიღს უკავშირდება „შატო მუხრანის“ რესტორნის სახელი „სამეფო მარანი 1878“.

1882 წელს ივანე მუხრანბატონის ღვინომ მოსკოვის გამოფენაზე უმაღლესი ჯილდო – სახელმწიფო გერბი მოიპოვა, ხოლო იმავე წელს ოდესის სასოფლო-სამეურნეო გამოფენაზე ოქროს მედალი მიიღო. მუხრანულმა ღვინოებმა დიდი მოწონება დაიმსახურეს 1884 წელს იალტაში სოფლის მეურნეობის გამოფენაზე, განსაკუთრებული აღიარება მოიპოვა 1884 წელს წარმოებულმა „მუხრანი 5-მა“.

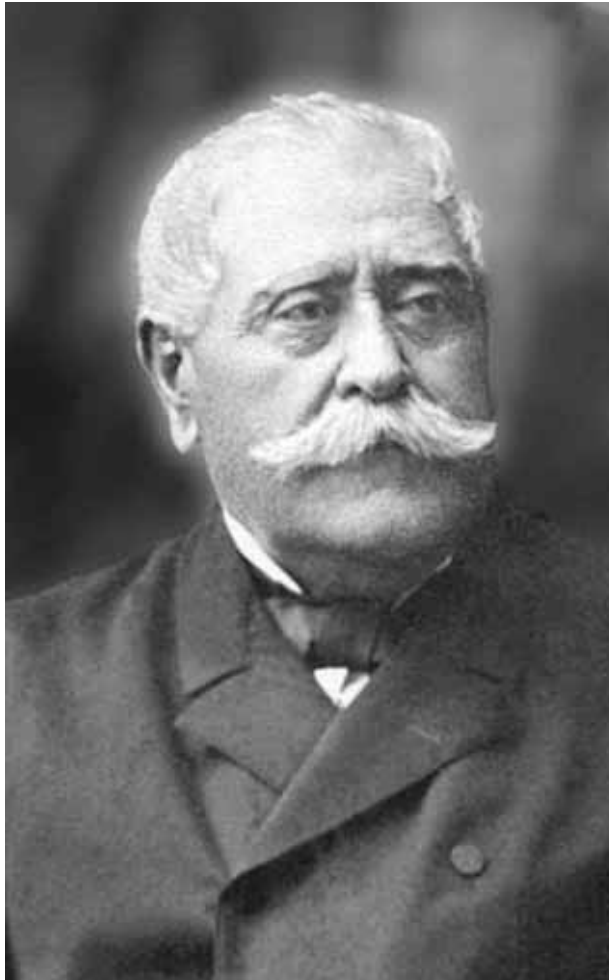
რეგიონი Бордо та Шампань, де виробництво вина було на високому рівні, після чого, повернувшись до Батьківщини, вирішив виробляти найкраще грузинське вино на залишених прадщурами мухрнських землях.

У 1876 році Мухранбатоні запросив із Франції спеціалістів з виноградарства. Він висадив чудові виноградники, в чому йому допоміг відомий винороб Закарія Джорджадзе, та побудував у Мухрані завод ємністю 1,2 млн літрів, де виробляв вино за європейським зразком.

1878 року розпили перше вино Мухранбатоні та саме з цією історичною датою пов'язане ім'я ресторану «Шато Мухрані» - «Царський марані 1878».

У 1882 році на московській виставці, вино Іване Мухранбатоні отримало найвищу нагороду – державний герб, а на сільсько-господарській виставці в Одесі того ж року – золоту медаль. На виставці з сільського господарства в Ялті у 1884 році мухрнські вина отримали високу оцінку, особливе визнання заробило «Мухрані 5», яке випустили того ж року.

Еміль Авдаліані

ემილ ავდალიანი

ვახუშტი ბატონიშვილი (1696-1757 წწ.) ვახტანგ VI-ის ძე, მეცნიერი მკვლევარი, ისტორიკოსი, გეოგრაფოსი

ВАХУШТИ БАТОНІШВІЛІ (1696-1757 РР.) СИН ВАХТАНГА VI-ГО, ВЧЕНИЙ-ДОСЛІДНИК, ІСТОРИК, ГЕОГРАФ

ბაგრატიონებმა გარდა იმისა, რომ მრავალი სახელოვანი მეფე მისცეს ქვეყანას, არაერთ სფეროში ისახელეს თავი. უპირველესად იყვნენ შესანიშნავი პოლიტიკური მოღვაწენი, დიპლომატები და სარდლები. განუზომელია მათი ღვაწლი იურისპრუდენციასა და საკანონმდებლო სამართალში, პოეზიაში, ისტორიოგრაფიაში, ასევე მედიცინის, გეოგრაფიის, კარტოგრაფიის, ქიმიისა და ასტრონომიის განვითარებაში.

ქართული კულტურისა და მეცნიერების ისტორიაში გამოჩენილი ადგილი მიეკუთვნება ქართლის მეფე ვახტანგ VI-ის ძეს, ვახუშტი ბატონიშვილს. მამის მხრივ მეფური ჩამომავლობის, ხოლო დედის მხრივ გლეხის ქალისაგან შობილი ბატონიშვილი ყველგან და ყოველთვის შესაფერი პატივით და უფლებებით სარგებლობდა. თავის მეფურ წარმომავლობას საგანგებოდ წარმოაჩენდა საბუთებსა და ნაშრომებში იგი ასე აწერდა ხელს: „მეფის ძე ვახუშტი“.

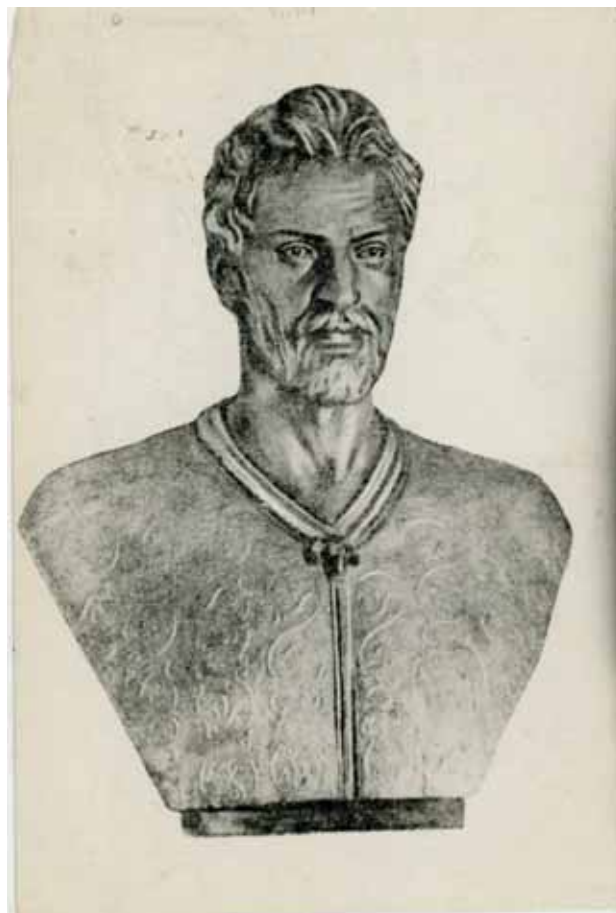
ვახუშტი ბატონიშვილი, ისევე როგორც მისი მამა ვახტანგ VI, ენციკლოპედიურად განა ლეზული ადამიანი იყო. მთარგმნელი, ლექსიკოგრაფი, გეოგრაფოსი, ისტორიკოსი. საფუძვლიანად იცნობდა ქრისტიანულ მწერლობას, ასტრონომიას, მედიცინას, გეოგრაფიას, კარტოგრაფიას, მათემატიკას და სხვა დარგებს. იგი ფლობდა ბერძნულ, ლათინურ, თურქულ, სომხურ, ფრანგულ და რუსულ ენებს. ბუნებრივია, მის აღზრდა-განათლებაზე და მეცნიერული ინტერესების ჩამოყალიბებაზე დიდი გავლენა მოახდინა იმ კულტურულ-საგანმანათლებლო მოძრაობამ, რომელსაც სათავეში ედგა ვახტანგ VI. მისი ინტერესების სფერო უმთავრესად მაინც ისტორიოგრაფია და გეოგრაფია იყო.

ვახუშტი ბატონიშვილი ადრევე ჩაება ქართლის სახელმწიფოებრივ ცხოვრებაში. 1717 წლიდან იგი მონაწილეობდა სამხედრო ოპერაციებში, იბრძოდა ქართლის მთლიანობისათვის, თავაშეებული დიდებულების ძლევისა და დამორჩილებისათვის. 1717 წელს ვახუშტიმ გაილაშქრა ქსნის ერისთავის დათუნას დასამორჩილებლად და დაიჭირა მისი საერისთავო. 1719 წელს მამის დავალებით ბაქარ ბატონიშვილმა და ვახუშტიმ შანშე ერისთავის წინააღმდეგ გაილაშქრეს, ბაქარმა ქსნის ხეობა დაიკავა, ვახუშტიმ – ლიახვის.

1720 წელს იმერეთის სამეფო ტახტის საქმეთა მოსაგვარებლად ვახუშტის დასავლეთ საქართველოში გალაშქრება მოუხდა. ამ ბრძოლებში ვახუშტიმ მხედართმთავრული ნიჭიერება და გაბედულება გამოავლინა. 1721 წელს იგი ქართლის პირველი სადროშოს (საბარათაშვილოს, თრიალეთის, სომხითის...) სარდლად დაინიშნა. ბატონიშვილი ამჯერადაც ღირსეულად გაუძღვა მინდობილ საქმეს. ამ თანამდებობაზე ყოფნისას ვახუშტიმ აღწერა თრიალეთი და საბარათიანო. აღწერის დროს აფიქსირებდა მეურნეობის დარგებს, სამეურნეო ობიექტებს, გადასახადთა სახეობებს, გლეხთა კატეგორიებს. ამ სამუშაოს შესრულებისას ვახუშტი აგროვებდა მასალებს გეოგრაფიული მიმოხილვისათვის.

ცნობილია, რომ ვახუშტის საუფლისწულო ყმა-მამული ჰქონდა ალგეთის ხეობაში, დმანისში, სომხითში, ქციის ხეობაში. როდესაც ქართლში სამი დიდი სახელმწიფოს საერთაშორისო ინტერესები გადაიხლართა და პოლიტიკურ ასპარეზზე რუსეთი გამოჩნდა, ვახტანგის ორიენტაცია რუსეთზე თვალნათლივ დასანახი შეიქმნა. ვახუშტიმამის გვერდით დადგა და მისი პოზიცია გაიზიარა. 1722 წლის ივლის აგვისტოში ვახტანგ VI თავის მხედრობით განჯას იდგა და

Багратіоні, крім того, що дали країні багатьох великих царів, прославили себе не в одній сфері. Перш за все, це були відмінні політики, дипломати і полководці. Неможливо оцінити їхній внесок у юриспруденцію і законодавче право, поезію, історіографію, а також у розвиток медицини, географії, картографії, хімії та астрономії.

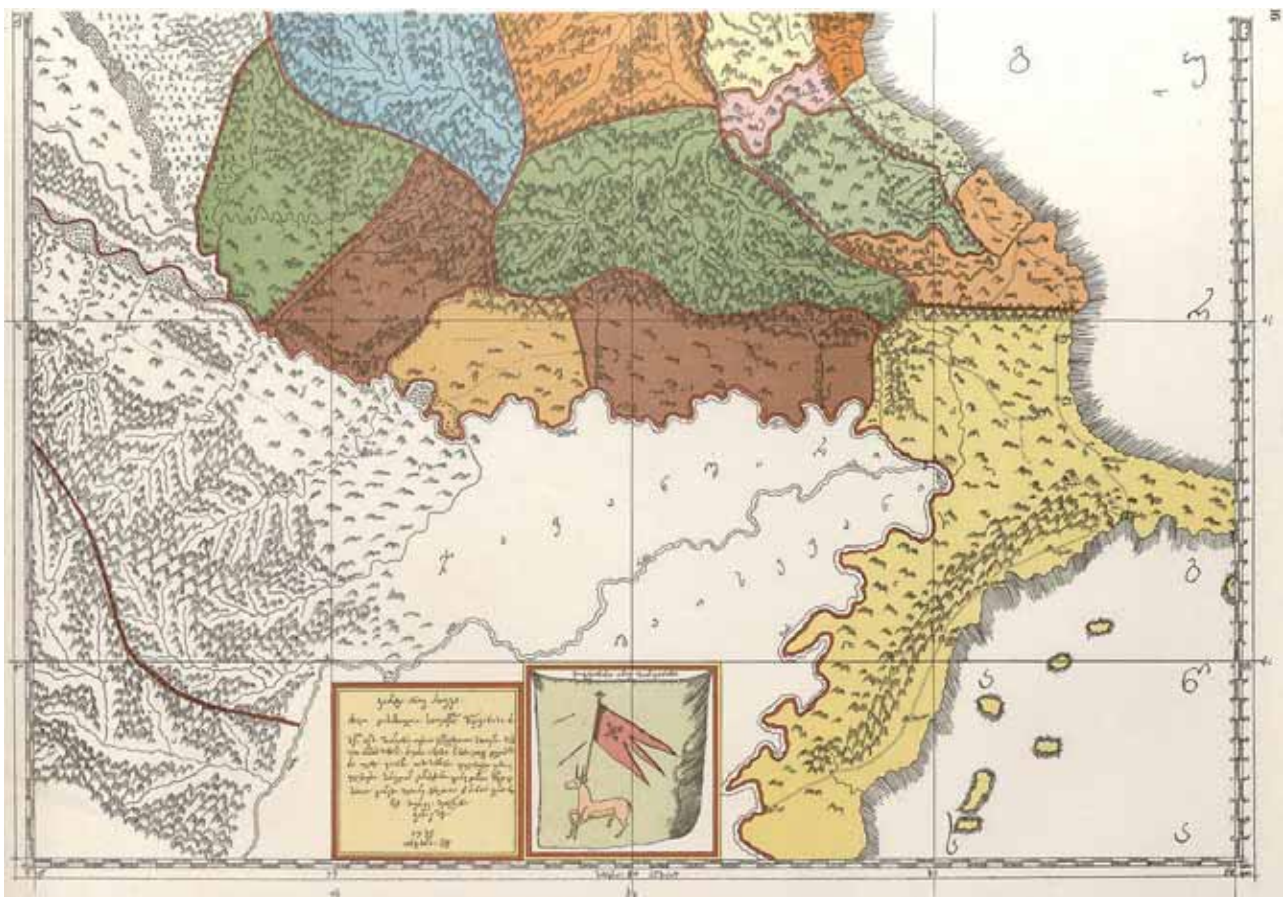

ვახუშტი ბატონიშვილი
Вахушტი Багратіоні

В В історії грузинської культури та науки особливе місце посідає Вахушті Багратіоні – син Картлійського царя (Батонішвілі) Вахтанга VI-го. Як вчений, він зробив величезний внесок в розвиток історіографії країни та, що більш важливо, у справу вивчення географії Грузії. Царського походження з боку батька, але народжений простолюдином, Батонішвілі завжди користувався повагою та відповідними правами. Своє царське походження навмисно показував у документах та своїх роботах і ставив такий підпис: «Син царя, Вахушті». Вахушті Багратіоні, як і його батько Вахтанг VI, був людиною енциклопедичних знань: перекладач, лексикограф, географ, історик. Він достеменно знав святе письмо, астрономію, медицину, географію, картографію,

ვახუშტიმ პრესნაზე მიიღო საცხოვრებელი ფართი, იქ

1719 року за наказом батька, Бакар Батонішвілі та Вахушті вийшли у похід проти еріставі Шанше: Бакар захопив Ксанську ущелину, а Вахушті – Ліахві. 1720 року для владнання справ пов'язаних з імеретинським царським тро-

ном, Вахушті довелося іти в похід у західну Грузію. У цих битвах Вахушті показав талант та сміливість полководця. 1721 року він був призначений командиром першого округу Картлі (землі Бараташвілі, Тріалеті, Вірменії...) Батонішвілі й цього разу гідно виконав довірену справу. Під час обіймання цієї посади, Вахушті зробив перепис Тріалеті та Сабаратаніо. Протягом перепису фіксував сільськогосподарські галузі та об'єкти, різні види плати, категорії селян. Завершивши цю роботу, Вахушті збирав матеріали для географічних досліджень. Відомо, що Вахушті мав землі та свиту царського спадкоємця в Алгетській ущелині, Дманісі, Вірменії, Кційській ущелині. Коли в Картлі перетиналися міжнародні інтереси трьох великих держав, а на політичній арені з'явилася Росія, орієнтація Вахтанга на Росію стала досить по-

ყმანვილობიდანვე ტრიალებდა იმ დროის საუკეთესო მწერალთა, ისტორიკოსთა,

ფილოლოგთა წრეში, რომელიც ვახტანგის კარზე იყო შეკრებილი. მათ შორის იყვნენ სულხან-საბა ორბელიანი, ბერი ეგნატაშვილი, ონანა ქობულაშვილი, გივი თუმანიშვილი, დომენტი ბაგრატიონი და სხვანი. მოსკოვში კი იგი დაუახლოვდა რუს და უცხოელ მწერლებსა და მეცნიერებს: ჯოზეფ დე ლილს, ვასილ ტატიშჩევს, მიხეილ ლომონოსოვს. ცნობილია, რომ იგი მოსკოვის უნივერსიტეტის ერთ-ერთი დამფუძნებელი იყო.

რუსული კულტურის ინტენსიური აღმავლობა დაიწყო XVII ს-ის მეორე ნახევარში კიევში და გაგრძელდა მოსკოვში. კიევის მოგილას აკადემიიდან იყვნენ გადმოსული მოსკოვში კულტურის გამოჩენილი მოღვაწენი: თეოფანე პროკოპოვიჩი, სტეფანე იავორსკი, გაბრიელ ბუჟინსკი და სხვ. მათ ნაშრომებს კარგად იცნობდა ვახუშტი ბაგრატიონი. ზოგი

მითნო. Вахушტი підтримував батька та розділяв його позицію. У липні-серпні 1722 року Вахтанг VI стояв біля Гянджі зі своїми вершниками та чекав на війська Петра Першого. У цей час царські справи в Картлі очолював Вахушті – керував економікою та адміністративним апаратом країни. Вахушті довелося приймати посла Петра Першого - Толстого. Від нього Вахушті дізнався про провал спільного наступального плану проти персів. Коли ситуація в Картлі стала більш напруженою і країна стала полем битви, Вахушті жорстко повівся з лезгинськими загонами, які воювали проти нього.

15 липня 1724 року Вахтанг VI зі своєю свитою направився до Росії. Разом з ним був і Вахушті. У Росії вони поселилися в Астрахані, до Москви дісталися тільки у 1727 році. На Батьківщину родина царя більше не повернулася. Вахушті отримав на Пресні житлову площу, там побудував маєток та перевіз туди сім'ю. Від російської влади він отримав

მათგანის თხზულება მის მიერ ქართულად არის თარგმნილი (სტეფანე იავორსკის „კლდე სარწმუნეობისა“, გაბრიელ ბუჟინსკის წინასიტყვაობა ვილჰელმ სტრატემანის თხზულების («Феатрон, чи Ганьба історична») რუსული თარგმანისა).

ვახუშტის მდიდარი მემკვიდრეობიდან განსაკუთრებული მნიშვნელობისა მონუმენტური ნაშრომი „აღწერა სამეფოსა საქართველოსა“, რომელშიც მოცემულია საქართველოს ისტორია უძველესი დროიდან XVIII საუკუნის პირველ ნახევრამდე. თავად შრომა 1742–1745 წლებში დაწერილი, მაგრამ მასალები თხზულებისათვის მას უსათუოდ საქართველოში ჰქონდა შეკრებილი.

ვახუშტის აზრით, ისტორია, ანუ „მატიანე“, იყოფა ორ ნაწილად – საეკლესიო ისტორიად და სამოქალაქოდ. საეკლესიო ისტორია, მისი სიტყვით, „არს წმინდანთა ქმნულება“, ანუ აგიოგრაფია, რომელიც, მართლაც, ქართული საეკლესიო ისტორიის ძირითადი წყაროა, მაგრამ მისი თეორიული განსაზღვრება ამ სახით, პირველად ვახუშტიმ მოგვცა. სამოქალაქო ისტორია კი შედგება „ადგილის აღწერად“ (გეოგრაფია), „ნათესავთა მეტყველებად“ (ეთნიკური თავისებურებების აღწერა), „წლის მრიცხველებად“ (ქრონოლოგია) და „მოქმედების აღწერად“ (საკუთრივ პოლიტიკური მოვლენები). ამათგან „ადგილის აღწერა“ და „ნათესავთა მეტყველება“ ქართულ ისტორიოგრაფიაში ვახუშტიმ პირველმა აქცია

მუხავ პлатню 2090 рублів, виплату якої, після смерті батька у 1737 році, припинили. У 1739 році плату відновили наполовину, але цього було недостатньо. Декілька разів Вахушті доводилось звертатись до російської влади з проханням, але бажаного результату він не отримав.

Багато епізодів у біографії Вахушті залишаються туманними. Він помер 4 листопада 1857 року в Москві від тяжкої хвороби, був похоронений у Донському монастирі Москви. У 20-х роках минулого століття ще виднівся камінь на його могилі, а потім загубився.

Вахушті, який зробив великий внесок у грузинську культуру, свій шлях становлення пройшов у Картлі. З юності перебував серед найкращих письменників, істориків, філологів, які збиралися при дворі Вахтанга. Серед них були Сулхан-Саба Орбеліані, Бері Егнаташвілі, Онана Кобулашвілі, Гіві Туманішвілі, Доменти Багратіონі та інші. У Москві він зблизвся з російськими та зарубіжними письменниками і вченими: Жозеф де Ліль, Василь Татищев, Михайл Ломоносов. Відомо, що Вахушті був один із засновників Московського університету.

Інтенсивний розвиток культури в Росії почався ще в Києві в другій половині XVII століття та продовжився в Москві. З Києво-Могилянської Академії до Москви прибули видат-

ისტორიის საგნად.

ვახუშტის შრომა საქართველოს კუთხეების სრულ გეოგრაფიულ აღწერილობას შეიცავს. ფიზიკურ-გეოგრაფიულ მონაცემებთან ერთად იგი აღწესსავს ციხე-ქალაქებს, სოფლებს, ეკლესია-მონასტრებს, სასახლეებს, ხიდებს, არხებს; აღწერს საქართველოს ცალკეული კუთხეების (ხეობების) ლანდშაფტს, რელიეფს, კლიმატურ ზონებთან შეფარდებულ მეურნეობის დარგებს, მოსახლეობის სამეურნეო საქმიანობას – როგორც სასოფლო-სამეურნეოს, ასევე ხელოსნურ დარგებს, წიაღისეულის მოპოვებას.

ამდენად, ვახუშტისეულ „ადგილის აღწერაში“ თავმოყრილია ისტორიული გეოგრაფიის, ფიზიკური გეოგრაფიისა და ეკონომიკური გეოგრაფიის მონაცემები. „აღწერილობაში“ თავისი შრომის შესავალში ვახუშტიმ, როგორც ეტყობა, საკუთარ დაკვირვებებზე დაყრდნობით, შეიტანა ქართველობის „ზნეთა“ – საყოფაცხოვრებო წესების, გარეგნობის, ჩაცმულობის, ადათების, გავრცელებული დღესასწაულებისა და რიტუალების აღწერა, გამოკვეთა თითოეულ ისტორიულ მხარეში მცხოვრებდა ხასიათის ნიშნეული თვისებები. განსაკუთრებულ ყურადღებას აქცევს ვახუშტი „დასაწყისი თვანთა წესთა“ რომელიც მას ქართველი ხალხისათვის ბუნებრივად მიაჩნდა და „შეძინებულ წესებს“, რომლებიც უცხოელთა ზეგავლენით შეთვისებულად მიაჩნდა. ამრიგად, ვახუშტი ამჩნევს, რომ ხალხის ცხოვრების წესი ცვალებადია და დროდამდრო მასში ახალი ელემენტები ჩნდება. საკუთარი დაკვირვებების გარდა, ხალხის ეთნოგრაფიული აღწერისას ყურდნობდა ენობრივ მასალას – მოვლენის ზეპირსიტყვიერებაში შემორჩენილ ახსნას თუ ანდაზებს. „მოქმედების აღწერას“, ანუ პოლიტიკურ ისტორიას ვახუშტი ადგენს „ქართლის ცხოვრების“ ყაიდაზე, მაგრამ უხვად ავსებს მას ქრონოლოგიური და გენეალოგიური ცნობებით, რომელთა შესაყრებად ავტორს უზარმაზარი წყაროთმცოდნეობითი სამუშაო შეუსრულებია მოუძიებია და საგანგებოდ შეუჯერებია ერთმანეთთან ქართული, ბიზანტიური თუ სპარსული წყაროები, მათ შორის მოვლენათა თანადროული დოკუმენტები.

ამგვარად დაზუსტებული და ქრონოლოგიურად განსაზღვრული მონაცემებით გამართა ვახუშტიმ ძველი „ქართლის ცხოვრებიდან“ ამოღებული ცნობები.

ვახუშტის შრომის პირველი ნაწილი თუ უმთავრესად „ქართლის ცხოვრების“ ქრონოლოგიურ შევსებას ისახავს მიზნად, მეორე ნაწილს (გიორგი ბრწყინვალის შემდგომ პერიოდს) იგი უკვე თავად წერს, რადგან არ მიაჩნდა სარწმუნოდ „ქართლის ცხოვრების“ გაგრძელება, რომელიც ვახტანგის დავალებით შექმნა ავტორთაჯგუფმა. ამ ნაწილის თავიდან დასაწყისად ვახუშტის გამოუყენებია სიგელები, ქრონიკები, ხელნაწერთა მინაწერები, „ქუთათა, ხატთა და ჯუართა ზედწერილები“, ზოგჯერ ზეპირი გადმოცემებიც. მასალების შეკრების შემდეგ ისტორიკოსს დაუწყია მათი „გარჩევა“, რომელსაც „უხმს შრომა დიდი“, ანუ მეცნიერული ტერმინოლოგიით, წყაროთა კრიტიკულ შესწავლას შესდგომია. ვახუშტი ბაგრატიონი, რომლის დროს საქართველოს პოლიტიკურ დაქუცმაცებულობას უკვე ორსაუკუნოვანი ისტორია

ჰქონდა, განსაკუთრებულ ყურადღებას აქცევს ქართველი ერის პოლიტიკური და ეთნიკური ისტორიის მთლიანობის საკითხს.

ამ ერთობის მანიშნებლად მას მიაჩნია პოლიტიკური ნიშანი – ერთმეფობა, აგრეთვე კულტურული ნიშნები – საერთო „სჯულის“, „ენის“ და „წიგნის“ (დამწერლობის) ქონა. ვახუშტიმ კარგად უწყის, რომ ზოგიერთ ქართულ ტომს თავისი

განმასხვავებელი ენაც აქვს (მეგრელთა, სუანთა), მაგრამ ამით მათ ქართველობას ჩრდილი არ ადგება, რადგან სხვა ყველა ეთნიკური ნიშანი საერთო აქვთ და რაც მთავარია, საერთო აქვთ ერთიანი კულტურის მთავარი ნიშანი – სამწერლობო ენა: „...არამედ წიგნი არცა ერთსა რომელსამე აქუს,

ნი ძიქი კულტური: Теофан Прокопович, Стефан Яворський, Габрієль Бужинський та ін. Їхні роботи добре знав Вахушті Багратіоні. Деякі їх твори він переклав з російської на грузинську мову («Камінь віри» Стефана Яворського, передмова Габрієля Бужинського до праці Вільгельма Стратема на «Феатрон, чи Ганьба історична»).

У багатій спадщині Вахушті особливе значення має його монументальна праця «Історія Царства Грузинського», у якій подана історія Грузії з найдавніших часів до першої половини XVIII століття. Сама праця написана у 1742–1745 роках, але матеріал для неї був зібраний у Грузії.

На думку Вахушті, історія, або «Матіане» (Літопис Грузії), ділиться на дві частини: церковну та громадянську. За його словами, церковна історія «є житієм святих», тобто агіографією, що насправді є джерелом грузинської церковної історії, і вперше визначення цієї історії дав нам саме Вахушті. Громадянська історія складається з «Опису земель» (географія), «Родоводу» (опис етнічних особливостей), «Літочислення» (хронологія) та «Опису діянь» (саме політичні події). «Опис земель» та «Родовід» як історичний предмет першим ввів у грузинську історіографію саме Вахушті.

У своїй праці Вахушті зробив повний географічний опис усіх куточків Грузії. Разом з фізико-географічними даними представлені міста-фортеці, села, церковно-монастирські комплекси, маєтки, мости, канали; описані ландшафти, рельєфи окремих куточків (ущелин) Грузії, сільськогосподарські галузі в залежності від кліматичних зон, діяльність населення як у сільськогосподарській, так і у професійній галузях, видобуток корисних копалин.

Таким чином, в «Описі земель» Вахушті зібрав дані історичної, фізичної та економічної географії. На початку цієї роботи Вахушті, мабуть, з огляду на власні спостереження, розповів про звичай грузинського народу – правила побутового життя, зовнішній вигляд, одяг, обряди, свята та

თვინიერ ქართულისა წიგნისა საკუთრად“.

ვახუშტიმ პირველმა მოგვცა საქართველოს საქართველოს ისტორიის პერიოდიზაცია. კრიტერიუმად მან პოლიტიკური ნიშანი გამოიყენა – „განხეთილებამდე“, „შემდგომად განყოფილებისა“ და „ანინდელი“. ვახუშტი, როგორც ჩანს, თავისი თანამედროვე საზოგადოების ეროვნულ თვითშეგნებას გამოხატავს, როდესაც „ანინდელი“ – პოლიტიკურად დაშლილი „საქართველოების“, მაგრამ ერთიანი წარსულის, ერთიანი მიწა-წყლის, საერთო სარწმუნოების, ენისა და

მწერლობის ქართველი ხალხის ისტორიას წერდა. ისტორიის საგანზე მსჯელობისას ვახუშტის არ გამოჩენია ისტორიის ცოდნის აუცილებლობის განმარტება. თავისი დროის ევროპელ ფილოსოფოსთა მსგავსად, ვახუშტი ისტორიის ცოდნაში საზოგადოების ზნეობრივი და პატრიოტული თვითშეგნების საფუძველს ხედავდა: „მატიანე განარჩევს კეთილსა და ბოროტსა, მატიანე აღამაღლებს კეთილის ქმნულებასა და გმობს უკეთურთა ქმნულებასა. მატიანე მეტყველებს ჭეშმარიტსა და არა სცბის, და მოწმობს სხვათა და სხვათა, მატიანე განამხნობს კაცსა და ერთგულ ჰყოფს ქვეყნისად;

მატიანე აცნობებს ნათესავთ ჩამომავლობასა. და დასდებს თავსა სარწმუნოებისათვის, და მოყვარულ ჰყოფს მოყვასსა მოყუასისა მიმართ“. ვახუშტის ნაშრომმა „აღწერა სამეფოსა საქართველოსა“, ახალი ეტაპი შექმნა ქართული შუა საუკუნეების ისტორიოგრაფიულ აზროვნებაში. ძველ ქართველ ისტორიკოსთაგან განსხვავებით, მან პირველმა თავისი ეპოქის მეცნიერული აზრის დონეზე გაიაზრა ისტორიოგრაფიის საგანი, მეთოდი და მისი შემადგენელი დარგები, გააფართოვა წარმოდგენა ისტორიულ წყაროებზე და დაამკვიდრა მათდამი კრიტიკული მიდგომის პრინციპები.

რитуალი, ათაჲჲ ვიწჳორივ რისი ხარაქტერი ჯიტელივ კოჲნოჲო ისტორიკოჲო კრაჲ.

Особливу увагу приділяє Вахушті «вродженим правилам», котрі вважає природними для грузинського народу, та «набутих правил», що з'явилися під чужим впливом. Таким чином, Вахушті зауважує, що правила життя народу змінюються, і з часом в них з'являються нові елементи. Крім власних спостережень, етнографічний опис людей базувався на усному матеріалі – на описах та прислів'ях, донесених переказами.

«Опис діянь», або політичну історію Вахушті відтворює на лад «Картліс Цховреба» (Життя Картлі), але щедро наповнює її хронологічною та генеалогічною інформацією, для зібрання якої автору довелося провести величезну дослідницьку роботу, а також поєднати грузинські, візантійські та перські джерела, у тому числі документи, що свідчили про події. Таким чином, з допомогою уточнених та хронологічно визначених даних, Вахушті упорядкував історичні події, розказані в давній «Картліс Цховреба». Якщо метою першої частини роботи Вахушті в основному було використання хронологічного наповнення «Картліс Цховреба», то другу частину (після періоду Георгія Брцкінвале) писав він сам, оскільки не довіряв продовженню «Картліс Цховреба», яку створила група авторів за наказом Вахтанга. Для написання цієї частини Вахушті використав листи, хроніки, написані від руки документи, «надписи на камені, іконі та хресті»/стародавні артефакти, іноді й усні перекази. Зібравши матеріал, історик починав «відбір», що вимагав важкої праці, тобто, науковою термінологією, приступав до критичного вивчення джерел. У ті часи політичне роздроблення Грузії вже мало двохсотрічну історію, тому Вахушті Багратіоні особливу увагу приділяв питанню цілісності політичної та етнічної історії грузинського народу. Він вважав символами цієї єдності політичний знак – один правитель, а також культурні знаки – спільні «віра», «мова» і «письмо». Вахушті добре знав, що деякі грузинські народності мають свою особливу мову (мегрели і свани), але цим вони не затьмарюють їхнє грузинство, тому що всі інші етнічні символи мають спільні, і головне, спільну основну культурну ознаку – письмо: «...жоден із них немає, окрім грузинської, іншої писемності»

Саме Вахушті першим розподілив історію Грузії на періоди. В якості критерію він використовував політичні знаки-події – «до роздроблення», «після роздроблення» та «сьогоднішні дні». Під час написання історії грузинського народу Вахушті, очевидно, виражає національну самосвідомість тогочасного суспільства, де «сьогоднішні дні» - це політично розділені «Грузії», але з єдиним минулим, спільною Батьківщиною, релігією, мовою та письмом.

Обговорюючи предмет історії, Вахушті не забував пояснювати необхідність її знання. Як і європейські філософи того часу, Вахушті бачив основу морально-патріотичної самосвідомості суспільства в пізнанні історії: «Історія розділяє добро і зло, історія возвеличує добрі діяння та засуджує злі; історія говорить істину і не може лицемірити, та свідчить про різне; історія підбадьорює людину та робить її вірним країні; історія знайомить з родоводом та спонукає зложити голову за віру, примушує любити ближнього». Робота Вахушті «Історія Царства Грузинського» створила новий етап у історіографічному мисленні грузинського середньовіччя. На відміну від давніх грузинських істориків, на рівні наукової думки своєї епохи, він першим проаналізував предмет історіографії, методику та її складові частини, розширив розуміння історичних джерел і встановив принципи критичного підходу до них.

მოვლენათა თხრობისას ვახუშტი ყოველთვის უთითებს გამოყენებულ წყაროებს, ხოლო თხრობის დასასრულს ურთავს ქრონოლოგიურ ტაბულას, ანუ თანამედროვე ტერმინოლოგიით, ვახუშტიმ პირველმა დაურთო თავის ნაშრომს სამეცნიერო აპარატი.

განუზომელია ვახუშტის წვლილი ქართული გეოგრაფიული მეცნიერების განვითარების საქმეში. ვახუშტისეული საქართველოს გეოგრაფიული აღწერა, რომელიც მან, სრულიად მართებულად, ისტორიოგრაფიის ნაწილად მოიაზრა, საფუძვლად დაედო გეოგრაფიული მეცნიერების განვითარებას საქართველოში.

საქართველოს გეოგრაფიულ აღწერაში ვახუშტიმ შეიტანა 800-მდე ქედი, 22 ტბა, 73 კულტურული და 57 ველური მცენარე, 116 გარეული ცხოველი, აღწერა მინისქვეშა წყლები, მყინვარები, ჭაობები; დაასახელა 33 ქალაქი, 550 ნასახლარი, 33 „მოქმედი“ საბადო, მოგვცა თბილისის განაშენიანების დაწვრილებითი აღწერა. ვახუშტიმ უზარმაზარი კარტოგრაფიული სამუშაო ჩაატარა შეადგინა ორი გეოგრაფიული ატლასი (ერთი ხუთრუკიანი, მეორე – ცხრამეტრუკიანი). ევროპელი კარტოგრაფები კავკასიის რეგიონის აღსაწერად XVIII ს. მეორე ნახევრიდან XIX საუკუნის შუა ხანებამდე მხოლოდ ვახუშტის რუკებს ეყრდნობოდნენ. ქართული სკოლებისათვის ვახუშტიმ რუსულიდან თარგმნა „მოკლე პოლიტიკური გეოგრაფია“ მსოფლიო ატლასთან ერთად.

ვახუშტი იყო ბრწყინვალე წარმომადგენელი ქართველ „ენციკლოპედისტთა“ იმ შესანიშნავი თაობისა, რომელიც საკუთარი ქვეყნის მომავალს საქართველოში მოწინავე მეცნიერული ცოდნის დანერგვას და განათლებული ახალგაზრდობის აღზრდას უკავშირებდა.

В описанні подій Вахушті завжди посилається на використані джерела, а в кінці розповіді вставляє хронологічну табулу, таким чином, говорячи сучасною термінологією, Вахушті першим підключає науковий апарат до своєї роботи.

Внесок Вахушті у розвиток географічної науки Грузії неможливо осягнути. Створена Вахушті географічна характеристика Грузії, яку він обґрунтовано розглядав як частину історіографії, стала основою розвитку географічної науки в Грузії.

У географічний опис Грузії Вахушті вніс до 800 гірських хребтів, 22 озера, 73 культурних і 57 диких рослин, 116 диких тварин, задокументував ґрунтові води, льодовики, болота; назвав 33 міста, 550 поселень, 33 «діючі» родовища, дав нам докладний опис розбудови Тбілісі.

Вахушті провів величезну картографічну роботу, уклав два географічні атласи (один – на п'ять карт, другий – на дев'ятнадцять). Для опису кавказького регіону європейські картографи з другої половини XVIII ст. до середини XIX ст. використовували тільки карти Вахушті. Для грузинських шкіл Вахушті переклав з російської мови «Коротку політичну географію» та світовий атлас.

Вахушті був блискучим представником того видатного покоління «енциклопедників», які з майбутнім Грузії пов'язували впровадження передових наукових знань та виховання освіченої молоді.

Мзія Сургуладзе

მზია სურგულაძე

ძმები სიმენსები საქართველოში БРАТИ СІМЕНС У ГРУЗІЇ

„იძებნება 2-3-ოთახიანი ბინა სოლოლაკში, ერთი მოსახლისათვის. მსურველები ინფორმაციისთვის დაუკავშირდნენ ძმებ სიმენსების კანტორას“, – ზემოთყვანილი განცხადება 1868 წლის 17 ნოემბერს გაზეთ „ავკაზში“ გამოქვეყნდა. თავისუფალი ბინა სოლოლაკში, მაშინდელ სადოვიას (ახლანდელი ასათიანის ქუჩა) №30-ში, აღმოჩნდა და ცოტამ თუ იცის, რომ დამქირავებელნი მრავალი წლის განმავლობაში კომპანია „სიმენსის“ დამფუძნებლები, ძმები სიმენსები იყვნენ.

„სიმენსი“ 1847 წელს დააარსა ბერლინის უნივერსიტეტის სამართლის დოქტორმა, ბერლინის მეცნიერებათა აკადემიის წევრმა, გამოჩენილმა გამომგონებელმა, ვერნერ სიმენსმა თავის მეგობარ იოჰან გეორგ ჰალსკესთან ერთად. სიმენსების ოჯახი, სადაც რვა ძმა (ვერნერი, ჰანსი, ფერდინანდი, უილიამი, ფრიდრიხი, კარლი, ვალტერი და ოტო) იზრდებოდა, ჰანოვერის მახლობლად, ლენტეში, ცხოვრობდა. ბედის ირონიით ვერნერს საუნივერსიტეტო განათლებაც კი არ მიუღია და მთელი თავისი ტექნიკური ცოდნა სამხედრო-საარტილერიო კოლეჯში შეიძინა.

ფირმის განვითარების პირველ სტადიაში აქტიურ როლს თამაშობდნენ მისი ძმები ვალტერი, კარლი, უილიამი, ოტო და ასევე ნათესავები გეორგ და ფრიდრიხ სიმენსები. უილიამთან ერთად ვერნერმა გამოიგონა ინერტიული რეგულატორი ორთქლის ძრავისათვის. აგრეთვე მუშაობდა ტელეგრაფის, ელექტრული განათების, ელექტროსადგურების საკითხებზე. შექმნა პირველი „ელექტრული რკინიგზა“ – ტრამვაი, აგრეთვე პირველი ლიფტი. მაგრამ „სიმენსის“ აღმავლობის სანინდარი ერთსა და იმავე წელს ისრიანი ტელეგრაფისა და სპილენძის სადენებზე რეზინის იზოლაციის ზედსადები მანქანის შექმნა

У другій половині XIX століття в Грузії широко розвивалися капіталістичні відносини. Стратегічне положення Грузії сприяло притоку іноземного капіталу. Тому важливо відзначити діяльність німецьких братів Сіменс.

«Шукаю 2-3-кімнатну квартиру в Сололакі для одного мешканця. Зацікавлених прохання звернутися за інформацією в контору братів Сіменс» - оголошення, що опубліковане 17 листопада 1868 року в газеті «Кавказ». Вільна квартира була знайдена в Сололакі, на тодішній Садовій вулиці (нині вулиця Асатіані), №30, і мало хто знає, що протягом багатьох років орендарями були засновники компанії «Сіменс» - брати Сіменс.

ძმები სიმენსები
Брати Сіменс

«Сіменс» була заснована в 1847 році доктором права Берлінського університету, членом Берлінської академії наук, відомим винахідником Вернером Сіменсом разом зі своїм другом Йоганом Георгом Гальське. Сім'я Сіменс, де росло вісім братів (Вернер, Ганс, Фердинанд, Вільям, Фрідріх, Карл, Вальтер і Отто), жила в Ленте, поблизу Ганновера. За іронією долі Вернер навіть не здобув вищої освіти і придбав всі свої технічні знання у військово-артилерійському коледжі.

На першому етапі розвитку фірми активну роль грали його брати Вальтер, Карл, Вільям, Отто, а також родичі Георг і Фрідріх Сіменс. Разом з Вільямом Вернер винайшов диференціальний регулятор для парової машини. Він також працював над питаннями телеграфу, електроосвітлення та електростанцій. Вернер створив першу «електричну залізницю» - трамвай, а також перший ліфт. Але знаковою подією для розвитку «Сіменс», в один рік, стало створення стрілочного телеграфу та машини для затягування мідного кабелю в резинову ізоляцію. У 1877 році, на основі винаходу телефону Філіпом Рейсом та Александром Гремом Беллом, Вернер Сіменс створив власний телефонний апарат.

გახდა. 1877 წელს კი ფილიპ რეისის და ალექსანდრე გრეპემ ბელის ტელეფონის გამოგონების საფუძველზე, ვერნერ სიმენსმა საკუთარი ტელეფონის აპარატი შექმნა.

„რუსეთი ის ქვეყანაა, სადაც შესაძლებელია ფულის შოვნა...“

XIX საუკუნის რუსეთის იმპერია უმეტესად აგრარული ქვეყანა იყო. 1860-იან წლებში იმპერატორ ალექსანდრე II-ის მიერ გატარებულმა სოციალურ-ეკონომიკურმა რეფორმებმა მხოლოდ ნაწილობრივ გააუმჯობესეს იმპერიის შიდა მდგომარეობა. განვითარების ტემპები საგრძნობლად ჩამორჩებოდა დასავლეთ ევროპისას და ამიტომაც რუსეთის მმართველი ელიტა ყველანაირად ხელს უწყობდა ევროპიდან კაპიტალის მოზიდვას იმპერიის არსებული ბუნებრივი რესურსების ასათვისებლად და საერთო ინდუსტრიული პოტენციალის ასამაღლებლად. ძმები სიმენსები, ნობელების ოჯახი და სხვები უცხოელი ინვესტორების ზუსტად ამ კატეგორიას განეკუთვნებოდნენ.

„სიმენსის“ გაფართოება რუსეთიდან მომდინარე შეკვეთებით იყო განპირობებული. „რუსეთი ის ქვეყანაა, სადაც შესაძლებელია ფულის შოვნა, თუ მისი კარგად გესმის. შენ უნდა შეიძინო მანქანები და ნაწილები“, – ასე წერდა ბერლინიდან ვერნერ სიმენსი თავის ძმა კარლს პეტერბურგში. ხაზები სანქტ-პეტერბურგსა და ცარსკოე სელოს (რომანოვების რეზიდენციას) შორის, წყალქვეშა კაბელი პეტერბურგთან მდებარე კუნძულ კრონშტადტიდან, ეს იმ შეკვეთების მცირე ნაწილია, რომლებითაც სიმენსებმა უზარმაზარ ტერიტორიაზე გადაჭიმული იმპერიის მთავარი ქალაქების დაკავშირება მოახერხეს.

ძმები სიმენსების რუსეთში საქმიანობის დიდ ნაწილს მათი ამიერკავკასიაში საქმიანობა წარმოადგენდა. ეს მოდით რა, როგორი მნიშვნელოვანი ადგილმდებარეობა ჰქონდა ტფილისს, როგორც მთელი კავკასიის ცენტრს, ხოლო კავკასიას, როგორც ევროპისა და აზიის შემავრთველ რეგიონს, მათ ვენისა და სანქტ-პეტერბურგის შემდეგ თავიანთი ერთ-ერთი პირველი ფილიალი სწორედ ტფილისში დააფუძნეს. ქალაქის ადგილმდებარეობა შესაძლებელს ხდიდა ტფილისიდან ახლო აღმოსავლეთსა და შორეულ ინდოეთთან კავშირის გაბმას. სიმენსებმა ასევე ფოთისა და ბათუმის პორტების პოტენციალი გამოიყენეს საქართველოსა და თანამედროვე აზერბაიჯანის ტერიტორიაზე მოპოვებული ნაწარმის ევროპაში საექსპორტოდ.

1858 წელს, გრიგოლ ორბელიანის მიერ ხელმოწერილი კონტრაქტის საფუძველზე, სამხრეთ კავკასიაში გაიყვანეს პირველი ტელეგრაფი კოჯორი-ტფილისი. შემდგომ პერიოდში, კერძოდ კი 1860 წელს, ვერნერის ძმა, ვალტერი, უშუალოდ ხელმძღვანელობდა ტელეგრაფის ხაზის – ტფილის-ქუთაის-ფოთის, (ბორჯომის განშტოებით) გაყვანას. 1862 წლის 2 მარტს კი იმავე ვალტერ სიმენსსა და ორბელიანს შორის დადებული ხელშეკრულებით, დაიწყო ტფილის-მოსკოვის ტელეგრაფის მშენებლობა. ამავე წლის დამლევს პირველი დეპეშები გაიცვალა სტავროპოლთან, შემდეგ ნოვოჩერკასკთან, ხოლო 1863 წელს – მოსკოვთან. დიდ ქალაქებთან კავშირის გაბმის მნიშვნელობაზე იმავე წელს ილია ჭავჭავაძის ჟურნალ „საქართველოს მოამბეში“ ვკითხულობთ: „ამბობენ, რომ წელსვე მიიტანენ ამ მაგრთულს როსტოვის ქალაქამდე, რომელიც შეერთებულია პეტერბურგთან ტელეგრაფით. ამნაირად ჩვენი ქალაქი შეერთებული იქნება ტელეგრაფით ევროპის ყველა ქალაქთან.“ 1865 წელს ფირმამ გაიყვანა ტელეგრაფი ტფილისი-ერევანი-ჯულფა (თანამედროვე აზერბაიჯანში შემავალი ნახიჩევანის ავტონომიურ რესპუბლიკაში მდებარე ქალაქი), რითაც რუსეთი უშუალოდ სპარსეთს დაუკავშირდა. 1868 წელს საექსპლუატაციოდ გადაეცა ხაზი ტფილისი-ბაქო (თემურხან-შუშას განშტოებით).

1867 წელს „სიმენსმა“ თავის ბერლინის, ლონდონისა და პეტერბურგის კომპანიებთან ერთად მუშაობა დაიწყო სატე-

«Росія – це та країна, де можна заробити гроші...»

Російська імперія XIX століття в основному була сільськогосподарською країною. Соціально-економічні реформи, здійснені імператором Александром II у 1860-х роках, лише частково поліпили внутрішнє становище імперії. Темпи розвитку значно відставали від Західної Європи, і тому російська правляча еліта будь-якими шляхами допомагала залученню європейського капіталу з метою розвитку існуючих природних ресурсів імперії та задля збільшення загального промислового потенціалу. Брати Сіменс, сім'я Нобель та інші належали саме до цієї категорії іноземних інвесторів.

Розширення «Сіменс» було обумовлене поточними замовленнями з Росії. «Росія – це країна, де можна заробити гроші, якщо добре в цьому розумієшся. Тобі потрібно знайти там друзів і знайомих», – писав Вернер Сіменс з Берліна своєму брату Карлу в Санкт-Петербург. Лінії між Санкт-Петербургом і Царським Селом (резиденція Романових), підводний кабель до Петербурга з острова Кронштадт – це та невелика частина замовлень, якими Сіменс змогли з'єднати основні міста Імперії, що простягається на величезній території.

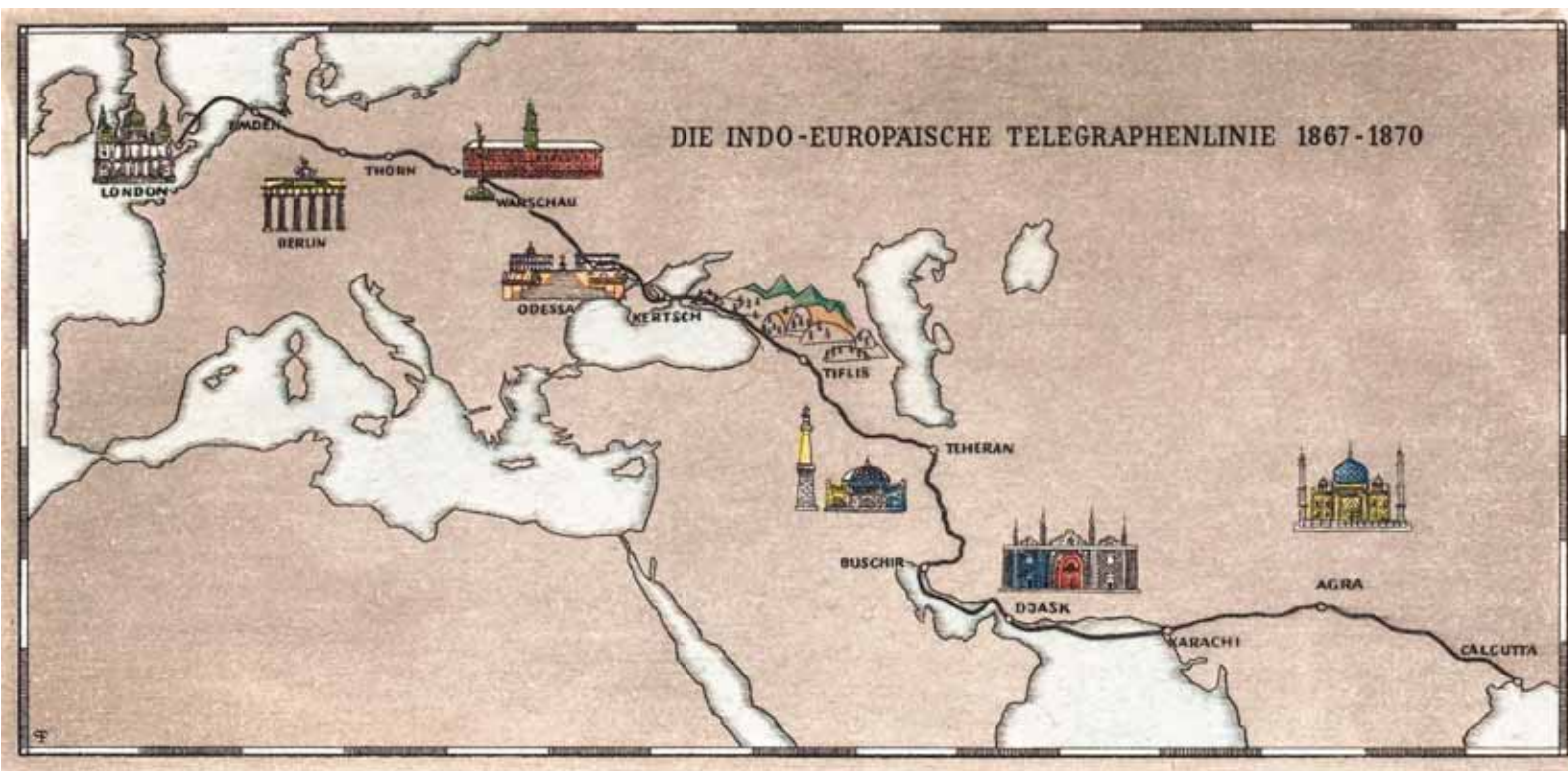
Більша частина діяльності братів Сіменс у Росії була на Південному Кавказі. Вони розуміли, наскільки важливим було місцезнаходження Тифліса, як центру всього Кавказу, що зв'язує Європу з Азією, і, після Відню і Санкт-Петербургу, саме в Тифлісі брати відкрили одне з перших відділень у Кавказькому регіоні. Розташування міста дозволяло з'єднати з Тифлісом Близький Схід та далеку Індію. Сіменси також використовували потенціал портів Поті та Батумі для експорту до Європи товарів, виготовлених на територіях Грузії та сучасного Азербайджану.

У 1858 році на підставі контракту, підписаного з Григолом Орбеліані, у Південному Кавказі був проведений перший телеграф Коджорі-Тифліс. Пізніше, у 1860 році, брат Вернера, Вальтер, безпосередньо очолював проведення телеграфної лінії – Тифліс-Кутаїсі-Поті (відгалуження Боржомі). 2 березня 1862 року, згідно з тією ж угодою, укладеною між Вальтером Сіменсом і Орбеліані, почалося будівництво телеграфу Тифліс-Москва. Наприкінці року першими депешами обмінялися зі Ставрополем, потім з Новочеркаськом, а в 1863 році – з Москвою. Цього ж року в журналі Ілії Чавчавадзе «Сакартвелос моамбе» читаємо про важливість зв'язку між великими містами: «Кажуть, що цього року протягнуть цей провід і до Ростова, який підключений до Петербурга телеграфом. Таким чином, наше місто буде з'єднане телеграфом з усіма європейськими містами». У 1865

леგრადო ხაზზე ლონდონი-კალკუტა. ამასთან დაკავშირებით 1869 წელს საქართველოში ჩამოვიდა კარლ სიმენსი და ჩამოიტანა ტელეგრაფის შავ ზღვაში გასატარებელი წყალქვეშა კაბელი. აღსანიშნავია ისიც, რომ კარლმა ლონდონში დამზადებული მინისქვეშა მოსკოვი-ტფილისის კაბელის ნაწილიც ჩამოიტანა. ამ პროექტზე მუშაობა 1880-1881 წლებში დასრულდა, თუმცა ექსპლუატაციაში შესვლის შემდეგ ხშირი იყო შეფერხებები ზამთარში კობი-გუდაურის მონაკვეთზე. სამუშაოები 1870 წელს დასრულდა, რითაც მსოფლიოში ყველაზე გრძელი სახმელეთო ხაზის, ეგრეთ წოდებული „ინდოეთის ტელეგრაფის“, რომელიც კავკასიაში გადიოდა სოხუმ-ქუთაის-ტფილის-ერევან-ჯულფაზე, საზეიმო გახსნა გაიმართა. 11 000-კილომეტრიანმა ხაზმა რუსეთის გარდა მსოფლიოს 34 ქვეყანა დაუკავშირა ერთმანეთს. საქართველოს ტერიტორიაზე ბოლო დრომდე ჯერ კიდევ იყო შემორჩენილი ამ ტელეგრაფის ლითონის ბოძები წარწერით –

როცა კომპანია провела телеграф Тифліс-Ереван-Джульты (місто у Нахічеванській Автономній Республіці сучасного Азербайджану), тим самим безпосередньо зв'язала Росію з Персією. У 1868 році була введена в експлуатацію лінія Тифліс-Баку, з її відгалуженням Темурхан-Шуша.

У 1867 році компанія «Сіменс» разом зі своїми Берлінським, Лондонським і Санкт-Петербурзьким філіалами почали працювати над телеграфною лінією Лондон-Калькутта. У зв'язку з цим, у 1869 році до Грузії прибув Карл Сіменс і привіз телеграфний підводний кабель для проведення в Чорному морі. Варто зазначити, що Карл також привіз частину підземного кабелю Москва-Тифліс, виготовленого в Лондоні. Робота над цим проектом завершилась у 1880-1881 роках, хоча, після введення в експлуатацію, на ділянці Коби-Гудаурі взимку часто ставалися перебої. Роботи над найдовшою у світі наземною лінією (Сухумі-Ку-

"Siemens-Patent-London".

ვერნერ სიმენსის ავტობიოგრაფიულ ნაშრომში, „ჩემი მოგონებები“, მოცემულია კავკასიის რუკა და მასზე დატანილი ინდოევროპული ტელეგრაფის სქემა. ასევე აღნიშნულია სოხუმსა და ქერჩს შორის ჩადებული წყალქვეშა სატელეგრაფო კაბელი და სოხუმიდან ტფილისის გავლით ჯულფამდე მიმავალი სატელეგრაფო ტრასა. ავტორი დაწვრილებით წერს ტელეგრაფის მშენებლობაზე საქართველოში, შავ ზღვაში კაბელის გაყვანის სამუშაოებზე; განსაკუთრებულ ადგილს უთმობს საქართველოში გატარებული დღეების შთაბეჭდილებებს, ასევე სოხუმის, ფოთის, ქუთაისის, ტფილისისა და კახეთის მდებარეობისა და ბუნების აღწერას.

საინტერესოა, რომ ვალტერ სიმენსი 35 წლის ასაკში გარდაიცვალა და 1860 წლიდან რვა წლის განმავლობაში ტფილისში ცხოვრობდა. ამ პერიოდში იგი მცირე ხნით გაემგზავრა სპარსეთში, სადაც ვერნერის დავალებით გააფორმა ხელშეკრულება სპარსეთის ტერიტორიაზე ინდოევროპული ტელეგრაფის ხაზის გაყვანის თაობაზე. ტფილისის იმდრო-

თაის-ტიფლის-ერევან-ჯულფა) – так званым «Індійським телеграфом» - були завершені в 1870 році, на честь чого відбулося урочисте відкриття. 11-кілометрова лінія, крім Росії, з'єднала ще 34 країни світу. Донедавна на території Грузії все ще залишалися металеві стовпи цього телеграфу з надписом «Siemens-Patent-London».

В автобіографії Вернера Сіменса «Мої спогади» представлена карта Кавказу та нанесена на неї схема індоєвропейського телеграфу. Вказано також підводний телеграфний кабель, проведений між Сухумі і Керчу, а також телеграфна траса Сухумі-Тифліс-Джульты. Автор детально описує будівництво телеграфу в Грузії, роботи з проведення кабелю в Чорному морі; особливе місце приділяє враженням про дні, проведені в Грузії, а також описує місцезнаходження та природу Сухумі, Поті, Кутаїсі, Тифлісу і Кახеті.

Цікаво, що Вальтер Сіменс помер у віці 35 років і жив у Тифлісі з 1860 року протягом восьми років. За цей час він мав коротку подорож до Персії, де, за завданням Вернера,

ინდელი პრესა განსაკუთრებით აღნიშნავდა ახალგაზრდა მექანიკოსის მიერ ამ დავალების პირნათლად შესრულების ფაქტს და 1860 წელს ქუთაისში, ფოთსა და ტფილისში სატელეგრაფო სადგურების მოწყობაში მის პირად მონაწილეობას. ვალტერის სიკვდილის შემდეგ სიმენსების სავაჭრო სახლის ხელმძღვანელი ტფილისში ოტო სიმენსი გახდა, შემდგომ კი ის ამიერკავკასიაში პრუსიის კონსულადაც დაინიშნა. მასთან ერთად მუშაობდნენ ჰერმან აბიხი (პეტერბურგის მეცნიერებათა აკადემიის წევრი), კონსტანტინე მამაცაშვილი (ცნობილი საზოგადო მოღვაწე) და გიორგი წულუკიძე (ინჟინერ-გეოლოგი). 1868 წელს ძმის, ვალტერის გარდაცვალებასთან და ინდოევროპული სატელეგრაფო ხაზის მშენებლობასთან დაკავშირებით ვერნერ სიმენსი ტფილისს ეწვია.

სიმენსების სახლი თბილისში
Будинок Сименсів у Тбілісі

სამი წლის შემდეგ, 1871 წლის 1 ოქტომბერს, გაზეთი „კავკაზი“ იუწყებოდა ვერნერის მეორე ძმის, ოტოს, გარდაცვალებას ტფილისში. როგორც ვალტერი, ასევე ოტო ტფილისში, დღევანდელი ვერის ბაღის ტერიტორიაზე არსებულ სასაფლაოზე იყვნენ დასაფლავებული.

ტექნიკური პროგრესი საქართველოში

„სიმენსმა“ ბევრი ტექნიკური სიახლე დანერგა საქართველოში და თავისებური იმპულსი მისცა ინდუსტრიულ პროგრესს სამხრეთ კავკასიაში. ეს განსაკუთრებით ითქმის ინდოევროპულ სატელეგრაფო მონოპოლიზებზე, რომლებმაც უზრუნველყვეს 1871 წლიდან 1931 წლამდე დეპეშების გადაცემა ტფილისის, ზუგდიდისა და სოხუმის გავლით ევროპიდან ინდოეთში და პირიქით. ევროპის ქალაქებთან დეპეშების გაცემა კიდევ ერთი დადებითი მხარე ჰქონდა: 1863 წლიდან ტფილისში დაიწყო ყველა უმნიშვნელოვანესი და ახალი ამბის მიღება საზღვარგარეთიდან. ტფილისის გაზეთებში ფოსტით ჩამოტანილ ორი, სამი, ოთხი კვირის წინანდელ ცნობებს აღარ ბეჭდავდნენ, არამედ უცხოეთის სააგენტოების მიერ წინა დღეს გავრცელებულ ინფორმაციებს.

თუ ტფილისი ადმინისტრაციული ცენტრის როლს ასრულებდა, სადაც სიმენსების კანტორა მდებარეობდა, კედაბეკი, ტფილისის გუბერნიაში (დღეს აზერბაიჯანი), კახეთთან ახლოს მდებარე პატარა ქალაქი, მათ ინდუსტრიულ ცენტრად გადაიქცა. სიმენსების საქმიანობა ამ ქალაქში მნიშვნე-

ლოვნად მოწოდებდა ინდოევროპული სატელეგრაფო ხაზის მშენებლობას. ოტო სიმენსი, რომელიც 1868 წელს ტფილისში დასახლდა, აქტიურ როლს შეასრულა ინდოევროპული სატელეგრაფო ხაზის მშენებლობაში. მისი ინიციატივით დაიწყო ინდოევროპული სატელეგრაფო ხაზის მშენებლობა. ოტო სიმენსი, რომელიც 1868 წელს ტფილისში დასახლდა, აქტიურ როლს შეასრულა ინდოევროპული სატელეგრაფო ხაზის მშენებლობაში.

Через три роки, 1 жовтня 1871 року, газета «Кавказ» повідомила про смерть у Тифлісі другого брата Вернера – Отто. Як і Вальтер, Отто був похований в Тифлісі, на кладовищі, що знаходиться на території сучасного парку Вере.

Технічний прогрес в Грузії

«Сіменс» впровадила багато технічних нововведень у Грузії і дала характерний поштовх промислового прогресу на Південному Кавказі. Особливо це стосується індоєвропейської телеграфної траси, яка, з 1871 по 1931 роки, забезпечувала передачу депеш через Тифліс, Зугдіді та Сухумі в Європи в Індію та навпаки. Обмін депешами з європейськими містами мав іншу позитивну сторону: з 1863 року до Тифліса почали поступати всі найважливіші новини з-за кордону. У тифліських газетах більше не друкували отриману поштою інформацію дво-, три- або чотириденної давності, а тільки ту, яку попереднього дня одержали від зарубіжних агентств.

Якщо Тифліс виконував роль адміністративного центру, де розташовувалася контора «Сіменс», то Кедабек, невелике містечко поблизу Кахеті в Тифліській губернії (нині Азербайджан), став їхнім промисловим центром. Діяльність Сіменсів у цьому місті дуже важлива, тому що це безпосередньо впливало на Грузію. У планах Сіменсів Грузія відігравала роль транзитної країни. Водночас вони змогли

ლოვანია, რადგან ეს საქართველოზე პირდაპირ გავლენას ახდენდა. სიმენსების გეგმებში საქართველო ტრანზიტული ქვეყნის როლს ასრულებდა. ამასთან ერთად მოხერხდა ბუნებრივი რესურსების ათვისება, ქვეყნის ინდუსტრიული პოტენციალის ამაღლება, ფოთისა და ბათუმის პორტების სტრატეგიული პოტენციალის მნიშვნელობის განსაზღვრა და მისი წარმატებით გამოყენება ექსპორტის სანარმოებლად.

კედაბეკში სიმენსების მიერ აშენებული სპილენძის გადამამუშავებელი ქარხნის წარმოების გასაფართოებლად სანავის მეტი რაოდენობა იყო საჭირო. გარშემო მდებარე ტყეების მოჭრით ზიანი ადგებოდა ბუნებას და ამ რეინიგზის არმქონე, მთიან რეგიონში, ბაქოდან ნავთობის გადაზიდვასთან დაკავშირებით ქარხნის განვითარებას. ალტერნატიული გზის მოსაძიებლად სიმენსებმა კავკასიის სამთო ნაწილის სამმართველოს მეშვეობით კახეთში, კერძოდ კი თანამედროვე დედოფლისწყაროსა და მირზაანში ნავთობის მცირე საბადოების შესახებ მოიპოვეს ინფორმაცია. ამ საბადოებზე სამუშაოები 1865 წლიდან მიმდინარეობდა ვინმე ჩილიკოვის ხელმძღვანელობით. მის ნაცვლად ხაზინაში 12 000 მანეთის შეტანით, სიმენსებმა დაიწყეს ნავთობის გამოთქმვა, რითაც 12 000 ფუთი ნავთობი მოიპოვეს. ოფიციალური ხელშეკრულება 1867 წლის 16 აგვისტოს დაიდო ვალტერ სიმენსსა და კავკასიის და ამიერკავკასიის მთიანი მხარის სამმართველოს შორის ნავთობის საბადოების დამუშავების თაობაზე. აღსანიშნავია მეთოდი, რომლითაც სიმენსებმა ნავთობის მოპოვება დაიწყეს. პირველად იქნა გამოყენებული 3-4 დუიმის სიგანის გარსაცმი მილები. ამ ეფექტური მეთოდის გამოყენებით 1900 წელს ამ მხარეში მოპოვებულ იქნა 39 000 ფუთი ნავთობი, საიდანაც 5 700 ფუთი ნავთი, 895 ფუთი ბენზინი და 21 000 ფუთი მაზუთი გამოთქმავდა. ყურადსაღებია ისიც, რომ ბაქოში ნავთობის ამ მეთოდით მოპოვება პირველად მხოლოდ ორი წლის შემდეგ, 1869 წელს, განხორციელდა.

ვალტერ სიმენსი ასევე ნავთობისგან ფოტოგენის – ნავთის დამუშავებაზეც მუშაობდა, რაც შეწყვეტილ იქნა მას შემდეგ, რაც ბაქო-ტფილის რკინიგზა აშენდა და ქარხანა მთლიანად ბაქოდან შემოტანილ ნავთობზე გადავიდა. ვერნერი შემდგომში წერდა: „ამ ბოლო დროს ჩვენ მოვინახეთ ხერხი (როგორც ჩანს, ჩვენ პირველებმა) ქვანახშირი სამთო საქმეში ნავთობითა და მისი წარჩენებით, ეგრეთ წოდებული მაზუთით, ჩაგვენაცვლა“. სიმენსები ასევე ნავთობსადენებზე მუშაობდნენ. მათ წარმატებით უხელმძღვანელებს დალიარ-კელბეკის ნავთობსადენის პროექტს. რამაც, თავის მხრივ, განაპირობა 1903 წელს მსოფლიოში ყველაზე გრძელი, 835-კილომეტრიანი, ნავთობსადენის აშენება ბაქოდან ბათუმამდე. უახლესი ტექნოლოგიებით გადალახულ იქნა სურამის უღელტეხილიც.

კედაბეკში სიმენსები სრულიად რუსეთში წარმოებული მადნის მეოთხედს მოიპოვებდნენ, რომლის ნაწილი კავკასიაში, ნაწილი კი რუსეთის სხვა კომპანიებში სალდებოდა. მნიშვნელოვანი რაოდენობა ასევე ფოთისა და ბათუმის გავლით საზღვარგარეთ გადიოდა. სამთო საქმიანობაში მიღწეულმა წარმატებებმა სიმენსებს გაფართოებისკენ უბიძგეს. კედაბეკის შემდეგ მათ ართვინის ოლქში (დღევანდელ თურქეთში) ორი საბადო მოიპოვეს: ერთი სოფელ ბეშაულთან, მეორე ყვარცხანასთან. 1912 წლისთვის სიმენსებმა ბათუმის მხარეში 105 300 ფუთი სპილენძის მადანი მოიპოვეს 230 კაცის დასაქმებით. ვერნერს ასევე სთავაზობდნენ ვერცხლის მადნის საბადოების შესყიდვას ნებულდში, აფხაზეთში, თუმცა რთული რელიეფის გამო იქ სამუშაოების ჩატარება ვერ მოხერხდა.

ართვინის მხრიდან მადნის გატანა ბაქოში ბათუმიდან რკინიგზის მეშვეობით ხორციელდებოდა. პირველი მსოფლიო ომის დაწყებამ კედაბეკში მადნის გატანის პროცესი

ვიკორსტატი პრიორდნი რესურსი, პიღვიჭიტი პრიორსლოვი პოტენციალი კრაინი, ვიზნაჩიტი ვაჟლივოსტი სტრატეგიჩნო პოტენციალი პორტი პოტი ი ბათუმი та успішно вкористовувати їх для експорту.

Для розширення виробництва заводу з переробки міді, побудованого Сіменсом в Кедабеку, була необхідна більша кількість палива. Вирубка лісів навколо нашкодила б природі, а перевезення нафти з Баку в гірський регіон, за відсутності залізниці, вдвоє ускладнювало розвиток заводу. Щоб знайти альтернативний шлях, Сіменси, за допомогою Кавказького гірнопровідного управління, віднайшли інформацію про невеликі родовища нафти в Кавказі, а саме на території сучасних Дедоплісцкаро та Мірзаані. Роботи на цих родовищах проводились з 1865 року під керівництвом якогось Чілікова. Замість того, щоб передати 12 000 рублів до казни, «Сіменс» почала обробляти нафту, таким чином отримуючи 12 000 футів нафтопродукту. Офіційний договір про обробку нафтових родовищ був підписаний 16 серпня 1867 року між Вальтером Сіменсом і управліннями Кавказького та Південно-Кавказького гірських регіонів. Варто відзначити метод, яким Сіменси почали видобувати нафту. Уперше використовувались труби діаметром 3-4 дюйми. Завдяки цьому ефективному методу, у 1900 р. у цій місцевості було отримано 39 000 футів нафтопродукту, з яких 5 700 - нафта, 895 - бензин та 21 000 - мазут. Цікаво ще те, що в Баку видобування нафти цим методом здійснили вперше тільки через два роки, у 1869-му.

Вальтер Сіменс також працював над переробкою нафти на фотоген, яка була зупинена після побудови залізниці Баку-Тифліс, і завод повністю перейшов на нафту, імпортовану з Баку. Вернер пізніше написав: «Нещодавно ми знайшли метод (як здається, ми перші) заміни вугілля в гірській справі на нафту та її відходи, так званий мазут.» Сіменси також працювали над нафтопроводами. Вони успішно очолили проект трубопроводу Даріал-Кельбек, що, в свою чергу, в 1903 році призвело до будівництва найдовшого у світі трубопроводу довжиною 835 км від Баку до Батумі. Найновіші технології перебрались і за Сурамський перевал.

У Кедабеку Сіменси добували чверть руди від усього здобутку в Росії, звідси частина продавалась на Кавказі і частина - іншим російським компаніям. Значна кількість постачалась також закордон через Поті та Батумі. Успіх у гірничій діяльності спонукав Сіменсів до розширення. Після Кедабека їм вдалося отримати два родовища в Артвінському районі тодішнього Батумського краю: одне - біля села Бешаулі, друге - біля села Кварцханасі. Залучивши 230 співробітників, до 1912 року, Сіменси отримали 105 300 футів мідної руди в Батумському краї. Вернеру також пропонували придбати родовища срібної руди в Цебелда, що в Абхазії, хоча, через складний рельєф роботи вести там не змогли.

Перевезення руди з Артвіні до Баку здійснювалося залізницею з Батумі. Початок Першої світової війни уповільнив процес транспортування руди до Кедабеку, до того ж він виявився дуже витратним, тому вирішили на базі існуючого заводу в Артвіні побудувати незалежний завод з переробки міді. Експорт руди також здійснювався з Батумського порту до Керчі, Маріуполя, Таганрогу і Новоросійська. Завод Кварцхані приніс великий прибуток, який у 1915 році склав 96 тисяч, а наступного року - 232 тисячі рублів. Для порівняння, завод Кедабеку у тому ж році приніс прибуток 215 тисяч рублів. Перша світова війна внесла значні обмеження на вивіз сировини, особливо через те, що компанія-виробник належала основному противнику Російської імперії - Німеччині. Родовища та заводи контролювали чиновники, прислані з Петербурга. Це тривало до Жовтневої революції

შეანელა, ის ასევე დიდი ხარჯის მომტანი აღმოჩნდა და ამიტომაც გადაწყდა ართვინშივე, არსებული ქარხნის ბაზაზე აშენებულიყო სპილენძის გადამამუშავებელი დამოუკიდებელი ქარხანა. მადნის ექსპორტი ასევე ბათუმის პორტიდან ხორციელდებოდა ქერჩის, მარიუპოლის, ტაგანროგისა და ნოვოროსიისკის მიმართულებით. ყვარცხანის ქარხანამ დიდი მოგება მოიტანა, რამაც 1915 წელს 96 000, ხოლო მომდევნო წელს კი 232 000 მანეთი შეადგინა. შედარებისთვის კედაბეკის ქარხანამ იმავე წელს 215 000 მანეთი მოგება მოიტანა. პირველმა მსოფლიო ომმა მნიშვნელოვანი შეზღუდვები დააწესა ნედლეულის გატანაზე, განსაკუთრებით კი იმის გამო, რომ მწარმოებელი კომპანია რუსეთის იმპერიის მთავარ მეტოქეს, გერმანიას ეკუთვნოდა. საბადოებსა და ქარხნებს ზედამხედველობდნენ პეტერბურგიდან გამოგზავნილი ჩინოვნიკები. ასე გაგრძელდა 1917 წლის ოქტომბრის რევოლუციამდე, რომლის შემდეგაც წარმოება სრულად შეჩერდა, ხოლო 1920 წლის 22 ივნისს საბჭოთა მთავრობის მიერ კედაბეკის ქარხნის ნაციონალიზაცია მოხდა.

საბჭოთა პრესაში უცხოური კომპანიებისა თუ კაპიტალის ნაციონალიზაცია დადებით მოვლენად, კაპიტალისტური ქვეყნების გავლენისგან დაღწევად იყო შერაცხული. სიმენსებს აბრალებდნენ ქვანახშირისა და მადნის ექსპორტის ნაცვლად ოქროს დიდი რაოდენობის ევროპაში გადაზიდვას. ამ პროპაგანდის მიუხედავად, ურთიერთობა გაგრძელდა საბჭოთა ხელისუფლებასთანაც. მაგალითად, 1930 წელს „სიმენსის“ პროექტით დაიწყო ზესტაფონის ფერომანგანუმის ქარხნის მშენებლობა. 1932 წელს ქარხნის ელექტროლუმენები „სიმენსის“ წარმომადგენელთა უშუალო ხელმძღვანელობით მონტაჟდებოდა.

1917 року, після чого виробництво було повністю припинено, а 22 червня 1920 р. радянська влада провела націоналізацію заводу в Кедабеку.

У радянській пресі націоналізація іноземних компаній чи капіталу виставлялась позитивною подією, уникненням впливу капіталістичних країн. Сіменсів звинувачували в перевезенні великої кількості золота в Європу замість експорту вугілля і руди. Незважаючи на цю пропаганду, відносини продовжились і з радянською владою. Наприклад, у 1930 році за проектом «Сіменс» розпочалось будівництво феромарганцевого заводу в Зестафоні. У 1932 році заводські електроплити встановлювались безпосередньо під керівництвом представництва «Сіменс».

Еміль Авдаліані

ემილ ავდალიანი

1899

1925

1928

1936

SIEMENS

SIEMENS

SIEMENS

Global network of innovation

1973

1991

2001

კოლხური თეთრი КОЛХИДСКИЙ ТЕТРИ

საქართველო სამონეტო ცივილიზაციის ერთ-ერთი უძველესი კერათაგანია. უკვე ძვ. წ. VI საუკუნეში კოლხეთის ტერიტორიაზე (დასავლეთ საქართველო) იჭრებოდა ვერცხლის მონეტები, რომლებიც სამეცნიერო ლიტერატურაში „კოლხური თეთრის“ სახელითაა ცნობილი.

საზგასმით უნდა აღინიშნოს, რომ კოლხური თეთრი მოჭრის ტექნიკითა და შესრულების მხატვრული დონით არაფრით ჩამოუვარდება ბერძნული სამყაროს თანადროულ ნუმიზმატიკურ ძეგლებს. დიდი კოლხური თეთრის მნიშვნელობა საქართველოს ისტორიის ერთ-ერთი ყველაზე უფრო რთული და წერილობითი წყაროებით ნაკლებად გაშუქებული პერიოდის შესწავლის თვალსაზრისით. საკმარისია აღინიშნოს, რომ ის ერთ-ერთი ძირითადი საყრდენი მასალაა ძვ. წ. VI საუკუნეში დასავლეთ საქართველოში სახელმწიფოს არსებობის სამტკიცებლად. გარდა ამისა, კოლხური თეთრი პირველხარისხოვანი ძეგლია ძველი ქართული პანთეონის შესასწავლად. კოლხური თეთრის რამდენიმე ტიპი და ნომინალი არსებობს. ჩვენამდე მოღწეულ ერთეულებს შორის უდიდესია ე.წ. ტეტრადრაქმა. მისი აღწერილობა ასეთია:

შუბლი – იშვიათი ხელოვნებით შესრულებული დაღრენილი ლომის თავის გამოსახულება მარცხნივ/მარჯვნივ.

ზურგი – ჩაჭედულ კვადრატში მოთავსებული ფრთოსანი რაშის პროტომა მარჯვნივ. წონა – 10,40 გრ. (სპარსული სტატერი), 12,72 გრ. (ეგვიური სტატერი), 13 გრ. (მილეტური სტატერი)

სულ სამი ასეთი მონეტაა ცნობილი. ისინი დაცულია ჰააგის, ბრიტანეთისა და სიმონ ჯანაშიას სახელობის საქართველოს სახელმწიფო მუზეუმებში. სამივე მონეტა უპასპორტოა (უცნობია მათი აღმოჩენის დრო, ადგილი და ვითარება). მიუხედავად ამისა, მათი მსგავსება დანარჩენ კოლხურ მონეტებთან იმდენად აშკარაა, რომ ისინი სპეციალისტების მიერ თითქმის ერთხმადაა მიჩნეული კოლხურ ნუმიზმატიკურ ძეგლებად.

ე.წ. ტეტრადრაქმა ძვ. წ. VI/V საუკუნეებით თარიღდება. შემდეგ მოდის დიდრაქმების რიგი. ყველაზე ადრეული მათ შორის ძვ. წ. VI/V საუკუნეებით თარიღდება და მას ასეთი სახე აქვს:

შუბლი – მწოლიარე ჰერმე-ფროდიტი ლომის გამოსახულება მარჯვნივ/მარცხნივ, რომელსაც თავი უკან აქვს მობრუნებული.

ზურგი – ჩაჭედულ სწორკუთხედში მოთავსებული მუხლმოდრეკილი ხარისთავიანი ადამიანის ფიგურა მარჯვნივ/მარცხნივ.

სამეცნიერო ლიტერატურაში აღწერილი მონეტა I ტიპის კოლხურ დიდრაქმად იწოდება (წონა: 7,9 გრ.-9,4 გრ. – ატიკური დიდრაქმა; 10 გრ.-11,4 გრ. – სპარსული სტატერი). ისიც საკმაოდ იშვიათია. სამი ცალი ინახება სიმონ ჯანაშიას სახელობის საქართველოს მუზეუმში, ორი – ერმიტაჟში, თითო-თითო ცალი ქუთაისის, ბრიტანეთის, ბერლინისა და ბოსტონის მუზეუმებში. აქედან ხუთი ცალი დასავლეთ საქართველოს ფარგლებშია აღმოჩენილი, რაც I ტიპის დიდრაქმის ადგილობრივ გენეზისზე უნდა მიუთითებდეს.

Грузия - один из найдавніших ареалів монетної цивілізації. Вже в VI ст. до н.е. на території Колхиди (Західна Грузія) виготовлялись срібні монети, які в науковій літературі відомі як «колхідські тетрі».

Варто підкреслити, що колхідський тетрі, технікою чеканки та рівнем художнього виконання, нічим не поступався тогочасним нумізматичним пам'ятникам грецького світу. З точки зору вивчення одного з найскладніших та найменш охоплених письмовими джерелами періодів історії Грузії, значення колхідського тетрі є великим. Досить відзначити, що він є одним із основних доказів існування держави у Західній Грузії в VI ст. до н.е.. Крім цього, колхідський тетрі є першокласним пам'ятником для вивчення древнього грузинського пантеону. Існує декілька типів та номіналів колхідського тетрі. З тих одиниць, які дійшли до нас, найбільш значною вважається так звана тетрадрахма. Її опис наступний:

Аверс – з рідкісною майстерністю виконане зображення рикаючої лев'ячої голови зліва/справа.

Реверс – у квадраті розміщена протома (передня частина) пегаса справа.

Вага – 10,40 гр. (персидський статер (монета)), 12,72 гр. (егінейський статер), 13 гр. (мілетський статер). Відомі всього тільки три таких монети. Вони зберігаються в Гаазькому, Британському музеях та Національному музеї Грузії імені Сімона Джанашія.

Усі три монети не мають паспорту (не відомі ні час, ні місце, ні умови їх виявлення). Незважаючи на це, їх схожість з іншими колхідськими монетами настільки очевидна, що спеціалісти майже одностайно відносять їх до колхідського нумізматичного пам'ятника.

Так звана тетрадрахма датується VI/V століттями до н.е.. Після цього йде черга дідрахми. Серед них найдавнішу відносять до VI/V ст. до н.е. і вона має наступний вигляд:

Аверс – зображення справа/зліва лежачого лева-гермафродита, голова якого повернута назад.

Реверс – у прямокутнику розміщене зображення фігури людини з головою бика справа/зліва, що стоїть на колінах.

У науковій літературі описану монету I типу називають колхідською дідрахмою (вага: 7,9 -9,4 гр. – атійська дідрахма; 10 - 11,4 гр. – перський статер). Вона теж досить рідкісна. Три штуки зберігаються в Національному музеї ім. Сімона Джанашія, дві – в Ермітажі, по одній – у музеях Кутаїсі, Британії, Берліну та Бостону. З них 5 штук знайдені на території Західної Грузії, що повинно свідчити про дідрахму I типу місцевого генезису.

Також рідкісна колхідська дідрахма II типу (аверс – у колі, обведеному смугою, зображений профіль голови людини

კოლხური თეთრი
Колхидський Тетрі

асегვე იშვიათია II ტიპის კოლხური დიდრაქმა (შუბლი – ხაზოვან რკალში ჩასმული ადამიანის თავის პროფილი მარჯვნივ. ზურგი – ორ ჩაჭედულ კვადრატში ერთმანეთის საპირისპიროდ ადამიანის ორი ასეთივე თავი). II ტიპის დიდრაქმა 11 ცალადაა ცნობილი და მათი ერთი ნაწილი დასავლეთ საქართველოშია აღმოჩენილი. მას ძვ. წ. V საუკუნით ათარილებენ. ნონა: მაგ., 8,7 გრ., 9,2 გრ. – ატიკური დიდრაქმა; მაგ., 9,6 გრ., 9,9 გრ., 10,4 გრ. – სპარსული სტატერი.

III ტიპის კოლხური დიდრაქმა ამჟამად დაკარგულია. ის ფოთში აღმოუჩენიათ. არსებობს მისი ჩანახატი. II ტიპის დიდრაქმისგან იმით განსხვავდება, რომ ზურგზე ადამიანის თავების ნაცვლად ერთმანეთის საპირისპიროდ ხარის თავებია გამოსახული. მონეტა ძვ. წ. V საუკუნით თარიღდება.

ძვ. წ. V საუკუნით თარიღდება აგრეთვე ქუთაისის მუზეუმში დაცული უნიკალური უპასპორტო მონეტა (ე.წ. დრაქმა, ნონა – 5,52 გრ.), რომელიც ტიპოლოგიური, სტილისტური და ფაქტურული ნიშნებით ახლოა სხვა კოლხურ მონეტებთან. შუბლი – ლომის თავის გამოსახულებით პირდაპირ. ზურგზე – ჩაჭედულ კვადრატში მოთავსებულია მარჯვნივ მიმართული ხარის თავი.

გარდა მსხვილი ნომინალებისა, იჭრებოდა კოლხური თეთრის მცირე ნომინალებიც, კერძოდ, ნახევარდრაქმები, ანუ ტრიობოლები. კოლხური ტრიობოლები ორი ტიპითაა ჯერჯერობით წარმოდგენილი. I ტიპის ნახევარდრაქმები ძალიან იშვიათია. მათი მსოფლიო მარაგი ოთხი ცალით განისაზღვრება. ამასთანავე ყველა მათგანი დასავლეთ საქართველოშია მიკვლეული. შუბლი – დაღრენილი ლომის თავის მარჯვენა პროფილით. ზურგი – ჩაჭედულ კვადრატში მოთავსებულია მარჯვნივ მიმართული ძუ ლომის პროტომა. ნონა: 1,7-2,6 გრ. იჭრებოდა ძვ. წ. V საუკუნეში.

კოლხური მონეტებიდან ყველაზე გავრცელებულ სახეობას II ტიპის ნახევარდრაქმა წარმოადგენს. ის ათასობითაა აღმოჩენილი დასავლეთ საქართველოს ტერიტორიაზე. ტერმინი „კოლხური თეთრი“ (რუსულად «колхидки») თავდაპირველად სწორედ ამ მონეტებს აღნიშნავდა. ისიც უნდა ითქვას, რომ სწორედ მათთან ერთობლივი აღმოჩენის ფაქტებმა და მსგავსებამ დიდად შეუწყო ხელი დანარჩენი ტიპების გენეზისის ახსნას. ნონა: 1,2-2,6 გრ. შუბლი – ხაზოვან ან ნერტილოვან რკალში ჩასმული ადამიანის თავი მარჯვნივ/მარცხნივ (იდენტური თავებია II და III ტიპის დიდრაქმებზე). ზურგი – მარჯვნივ მიმართული ხარის თავი. უმნიშვნელო რაოდენობაზე სხვადასხვა ბერძნული ასოებია: ΜΟ/ΣΟ, Φ, Α, Ο, Ε, Π, Δ. II ტიპის ნახევარდრაქმები ძვ. წ. V-III საუკუნეებში იჭრებოდა.

არის უკნინესი ნომინალიც, ე.წ. ჰემიტეტარტემორიონი. ნონა: 0,110 გრ., 0,111 გრ., 0,150 გრ. შუბლი – მარჯვნივ მიმართული ადამიანის თავის გამოსახულება (იდენტური II ტიპის კოლხურ ნახევარდრაქმაზე ამოკვეთილი პროფილის). ზურგი – მარჯვნივ მიმართული წერო. თარიღი – ძვ. წ. V საუკუნე.

კოლხურ თეთრზე წარმოდგენილი გამოსახულებები მზის და მთვარის ღვთაებებთან არის დაკავშირებული. მონეტებს ჭრიდა ბერძნულ-კოლხური ქალაქი ფაზისი (ფოთი), ხოლო მათზე მოთავსებული ბერძნული ასოები ქალაქის მაგისტრატების ინიციალებია.

თედო დუნდუა, გიორგი დუნდუა

სправа. Реверс – у двох квадратах зображені дві таких голови, одна навпроти іншій. Відомо 11 штук дідрахми II типу, частина знайдена в Західній Грузії. Її датують V ст. до н.е.. Вага: наприклад, 8,7 гр., 9,2 гр. – атіська дідрахма; напр., 9,6 гр., 9,9 гр., 10,4 гр. – перський статер.

Колхідська дідрахма III типу на сьогодні втрачена. Її знайшли у місті Поті. Існує її замальовка. Від дідрахми II типу вона відрізняється тим, що на реверсі, замість голів людей, зображені голови биків одна навпроти другої. Моне-та датується V ст. до н.е..

Також до V ст. до н.е. відносять унікальну безпаспортну монету, що знаходиться в Кутаїському музеї (так звана драхма, вага – 5,52 гр.) і є близькою до інших колхідських монет за типологічними, стилістичними та фактурними знаками.

Аверс – зображена голова лева в анфас.

Реверс – у квадраті направлений вправо профіль голови бика.

Крім монет високого номіналу, чеканились колхідські те-

წარწერა
Напис

трі низького номіналу, такі як напівдрахми, тобто тріоболи. Колхідські тріоболи представлені поки що двома типами. Напівдрахми I типу дуже рідкісні. У світі всього чотири таких монети. Але всі вони знайдені в Західній Грузії.

Аверс – Правий профіль рикаючої лев'ячої голови. Реверс – у квадраті розміщена вправо розвернена протома (передня частина) левиці. Вага: 1,7-2,6 гр. виготовлялась V ст. до н.е..

З-поміж колхідських монет найбільш розповсюдженим видом є напівдрахма II типу. На території Західної Грузії таких монет знайшли тисячі. Термін «колхідський тетрі» (російською «колхидки») з самого початку означав саме ці монети. Але варто зазначити, що саме факт знайдення та схожість цих монет значно допомогли пояснити генезис інших типів. Вага: 1,2-2,6 гр. Аверс – у колі, обведеному лінією або крапками, вставлена голова людини зліва/справа (ідентичні голови знаходимо на дідрахмах II та III типів). Реверс – вправо направлена голова бика. На невеликій кількості присутні грецькі літери: ΜΟ/Ο, Α, Ο, Ε, Π, Δ. Напівдрахми II типу вироблялись V-III ст. до н.е..

Існує й найменший номінал, так званий гемітетартеморіон. Вага: 0,110 гр., 0,111 гр., 0,150 гр. Аверс – вправо направлена голова людини (ідентичну знаходимо на колхідський напівдрахмі II типу з вирізьбленим профілем). Реверс – вправо повернутий журавель. Датуються V ст. до н.е..

Зображення, представлені на колхідському тетрі, пов'язані з божествами Сонця та Місяця. Монети чеканили в греко-колхідському місті Фазис (Поті), а грецькі літери, розміщені на них, є ініціалами міських магістратів.

Тедо Дундуа, Гіоргі Дундуа

მერაბ კოსტავას ბიოგრაფიისთვის 3 БІОГРАФІЇ МЕРАБА КОСТАВА

საქართველოს თავისუფლებისათვის მებრძოლი, ეროვნული მოძრაობის ლიდერი, ეროვნული გმირი მერაბ კოსტავა 1939 წლის 26 მაისს ქ. თბილისში ოლღა დემურიასა და ივანე კოსტავას ოჯახში დაიბადა. მისი მშობლები ივანე და ოლღა, განათლებული ადამიანები იყვნენ, ხოლო ბაბუა კი, ვლადიმერ დემურია, ცნობილი საზოგადო მოღვაწე.

მერაბ კოსტავას პიროვნების ჩამოყალიბებაში ბაბუასა და მშობლებთან ერთად დიდი როლი ბიძამ, ცნობილმა მსახიობმა და ყოფილმა პოლიტპატიმარმა გრიგოლ კოსტავამ (მედეა ჯავარიძის პირველი მეუღლე) ითამაშა, რომელიც პოლიტიკური აქტიურობისთვის ციმბირში გადაასახლეს. მისი თავისუფლებისმოყვარე იდეები ბავშვობიდან აყალიბებდა მერაბს არსებული რეჟიმის წინააღმდეგ მებრძოლ გმირად.

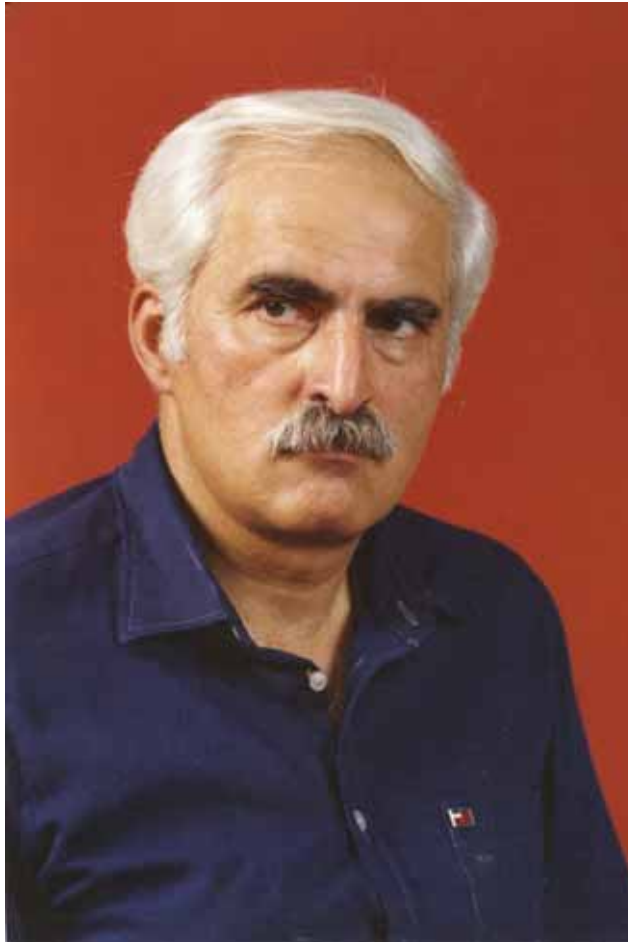
1946 წელს მერაბი შეჰყავთ თბილისის ვაჟთა პირველ სკოლაში. გამოირჩეოდა ნიჭითა და სიბეჯითით. მეგობართა წრეში დიდი სიყვარულით სარგებლობდა. მუდამ შემართული იყო მათ დახმარებასა და თანადგომაში.

მერაბს კარგი მუსიკალური მონაცემები აღმოაჩნდა და მე-9 კლასიდან სწავლა გააგრძელა ზ. ფალიაშვილის სახელობის მუსიკალურ სასწავლებელში. მას შეეძლო ცნობილი ხელოვანი გამხდარიყო: კარგად უკრავდა, მღეროდა, წერდა ლექსებს. მეგობრების და მათი თანამოაზრეების ზნეობრივად ჩამოყალიბებაზე დიდი გავლენა იქონია ქართველმა კლასიკოსმა კონსტანტინე გამსახურდიამ.

ჯერ კიდევ სკოლის მერხიდან იწყება მერაბ კოსტავას პოლიტიკური მოღვაწეობა. სკოლაში გაიცნო და დაუმეგობრდა ზვიად გამსახურდიას. იგი ზვიად გამსახურდიასთან და რამდენიმე თანატოლთან ერთად აარსებს დამოუკიდებლობისათვის მებრძოლ პირველ პატრიოტულ არალეგალურ ორგანიზაციას "გორგასლიანი".

1956 წლის დეკემბრში თბილისში, რუსთაველისა და პლესანოვის გამზირებზე, იმ დროისთვის გამაოგნებელი შინაარსის პროკლამაციები გაჩნდა: "ძირს პირსისხლიანი კომუნისტები, გაუმარჯოს დამოუკიდებელ საქართველოს!". ანტისაბჭოთა პროკლამაციების გაკერა-გავრცელების გამო საიდუმლო ორგანიზაცია "გორგასლიანის" წევრები დაიჭირეს. ასე მოხდნენ სკოლის მერხიდან საპრობოლეუმი იმდროინდელი თბილისის ელიტური ოჯახების შვილები: ზვიად გამსახურდია, მერაბ კოსტავა, ვოვა სიხარულიძე, თემურ ცერცვაძე, თამაზ გუნჯუა, გურამ სხირტლაძე, ანატოლი მიქაძე, გურამ დოჩანაშვილი და სხვები. მერაბ კოსტავა მაშინ

Однією з найважливіших особистостей у боротьбі за незалежність Грузії в часи існування Радянського Союзу був Мераб Костава. Його життя повністю ще не вивчене. Нижче представлені короткі відомості з біографії цього видатного патріота.

მერაბ კოსტავა
Мераб Костава

Борець за незалежність Грузії, лідер національного руху, народний герой, Мераб Костава народився 26 травня 1939 року в Тбілісі у сім'ї Ольги Демурії та Іване Костава. Батьки, Іване та Ольга, були освіченими людьми, а дідусь, Владімер Демурія, був відомим громадським діячем.

У розвитку особистості Мераба, разом з дідом та батьками, велику роль зіграв дядько Грігол Костава, відомий актор (перший чоловік Медеї Джапарідзе) та колишній політ'язень, якого заслали до Сибіру за політичну активність. Його волелюбні ідеї з дитинства формували Мераба як героя, що воює проти існуючого режиму.

1946 року Мераба віддають до Тбіліської школи №1 для хлопчиків. Він вирізнявся талантом і старанністю. У колі друзів його любили, він завжди був готовий допомагати та підтримувати їх.

У Мераба виявили хороші музичні здібності, і з 9-го класу він продовжив навчання в музичному училищі імені З. Паліашвілі. Він міг би стати відомим артистом: добре грав, співав, писав вірші. Грузинський класик Костантін Гамсахурдіа дуже вплинув на

моральне становлення його друзів та їх соратників.

Ще зі школи починається політична діяльність Мераба Костава. Там він познайомився та подружився зі Звіадом Гамсахурдіа. Разом з ним та кількома однолітками він заснував першу патріотичну нелегальну організацію, що боролась за незалежність, «Горгасліані».

У грудні 1956 року в Тбілісі, на проспектах Руставелі та Плеханова (нині Агмашенебілі), з'явилися приголомшливі на той час прокламації: «Геть кровопивців комуністів! Хай живе незалежна Грузія!». За розповсюдження антирадянських прокламацій членів таємної організації «Горгасліані» затримали. Так діти елітних сімей тогочасного Тбілісі зі шкільної лави потрапили до в'язниці, серед них Звіад Гамсахурдіа, Мераб Костава, Вова Сіхарулідзе, Темур Церцвадзе, Тамаз Гунджа, Гурам Схиртладзе, Анатолі Мікадзе, Гурам Дочанашвілі та інші. Мераб Костава тоді навчався у 10-му класі. Через 6 місяців його випустили з умовним пока-

მეათე კლასის მოსწავლე იყო. ექვსი თვის შემდეგ, როგორც არასრულწლოვანი, პირობითი სასჯელით გაათავისუფლეს.

1958 წელს მერაბ კოსტავა ამთავრებს ათწლედს და წარმატებით აბარებს მისაღებ გამოცდებს თბილისის ვანო სა-რაჯიშვილის სახელობის სახელმწიფო კონსერვატორიაში. კონსერვატორიაში სწავლისას, პროფესორი ლადო დონაძე, რომელიც მერაბის სადიპლომო ნამუშევრის – “ბაირონი და-სავლურევეროპულ სიმფონიურ მუსიკაში” ხელმძღვანელი იყო, ამბობდა: “არც მერაბ კოსტავამდე და არც მას შემდეგ კონსერვატორიაში დიპლომი ასე არავის დაუცავსო!” კონსერვატორიის დასრულების შემდეგ, მ. კოსტავა სხვადასხვა წლებში მუშაობს მუსიკის მასწავლებლად რუსთავისა და თბილისის II სამუსიკო სასწავლებელში.

1967 წლიდან იწყებს ის მუშაობას რედაქტორად ჟურნალ „ქართული ენა და ლიტერატურა სკოლაში“. აქვეყნებს მთელ რიგ წერილებს ქართული მუსიკისა და თეატრის განვითარების საკითხებზე. 1972 წელს მ. კოსტავა ზვიად გამსახურდიასთან ერთად აყალიბებს საქართველოში ადამიანის უფლებათა დაცვის საინიციატივო ჯგუფს. რეპრესიები მის წინააღმდეგ არ წყდებოდა. უშიშროების სამსახური გამუდმებით უთვალთვალებდა. მის სახლთან ყოველთვის მორიგეობდა უშიშროების მანქანა. მერაბს ხშირად უთქვამს: „მთელი დღე აქ დგანან, მომივებოდითო“ და საჭმელი გაუფ-ზავნია მოთვალთვალეებისათვის.

1977 წლის 7 აპრილს მ. კოსტავა ზ. გამსახურდიასთან ერთად დააპატიმრეს. მერაბ კოსტავას 3 წლით პატიმრობა მიუსაჯეს. საბაბი ანტისაბჭოთა აგიტაცია და პროპაგანდა, ჟურნალ „ოქროსი საწმისის“ გამოცემა იყო. „ჩვევად გვქონდა, მე და მერაბი დილით ეზოში ჩამოვსხდებოდით ხოლმე. ერთ დღესაც გამოვედი და მერაბი არ დამხვდა. მისი აივნისკენ გავიხედე და შევნიშნე, ვიღაც იდგა ფარდის უკან. მისი ნათქვამი გამახსენდა, დამიჭერენო. ეზოს ჭიშკარს გავხედე – ორი საეჭვო უცნობი იდგა. მივხვდი, მერაბის სახლში კა-გე-ბე იყო შესული“ – იხსენებს მერაბის დაპატიმრების შემთხვევას მისი მეგობარი.

1980 წელს მ. კოსტავა ირკუტსკის ოლქში, ტაიშეტის რაი-ონის დაბა კვიტოკში გადაასახლეს. დედამ და მისმა მეგობარმა მოახერხეს მერაბის მონახულება. „ჩვენ ეზოში ვიდევით. ისე აღელდა, უკან გაბრუნდა, ახლოს მოსვლა ვერ შეძლო. მხოლოდ რამდენიმე წუთის შემდეგ გამოვიდა და გადაგვე-ხვია... ავტირდი. მერაბი კი მტკიცე კაცი იყო, მის თვალზე ცრემლი არასდროს დამინახავს. ერთი კვირა დავრჩით კვიტოკში, მერაბმა თავისი მოყვანილი ბოლოკი და წინმატი მოიტანა სუფრაზე და შემოგვჩივლა, აქ პატარა ბოსტანი გავაკეთე, იქ, ჩვენთან, ბოლოკი კონად მოდის, აქ კი სათითა-ოდ იკეთებს თავსო. გავგეცინა, არ იცოდა, რომ ჩვენთანაც სათითაოდ მოდიოდა ბოლოკი და უბრალოდ შეკონილი იყი-დებოდა“ – იხსენებს ზურაბ შაუთიძე.

გათავისუფლებამდე რამდენიმე თვე ჰქონდა დარჩენილი, როცა პროვოკაცია მოუწყვეს, 5 წელი დაუმატეს, როგორც “ხულიგანს” და ციმბირში ქ. ანგარსკში გაამწესეს. მ. კოსტა-ვა შეურიგებლად იცავდა არა მარტო თავის, არამედ ყველა პატიმრის ღირსებას და ის ზედმეტი ხუთი წელი სწორედ ამ შეურიგებლობის საზღაური გახდა. უცნაურია, მაგრამ მას უშიშროებაში და ციხეშიც დიდ პატივს სცემდნენ. მისი მი-მტევებელი და კაცთმოყვარე ბუნება ერთნაირად ალაფრთო-ვანებდა მილიციელსაც და პატიმარსაც.

ციხეებსა და საკონცენტრაციო ბანაკებში ყოფნის პე-რიოდს მერაბი ასე იხსენებს: „პერმის საკონცენტრაციო ბანაკში ყოფნისას კარცერში ჩამაგდეს, ტრუსების ამარა, 40-გრადუსიან ყინვაში. რკინის გისოსები მჭიდროდ მქონდა შემოჭერილი. მხოლოდ სიმაღლეში იყო დარჩენილი 10-15 სა-ნტიმეტრი და მთელი ღამე ხტუნვაში გავატარეო. როცა მე-ორე დილით, ზედამხედველები ჩემს „გასათანად“ მოვიდნენ, გაოგნებული დარჩნენ, როცა დავუძახე: „პრივეტ, ბრატკი!“

სახალხო გამოსვლები
Виступи перед народом
ранням, як неповнолітнього.

У 1958 році Мераб Костава закінчує десятирічку та успіш-но складає вступні іспити до Національної консерваторії імені Вано Сараджшвілі. Професор Ладі Донадзе, який був керівником його дипломної роботи «Байрон у західно-європейській симфонічній музиці», говорив: «Ні до Мераба Костава, ні після нього диплом в консерваторії так ніхто не захищав!». Після закінчення консерваторії Мераб Костава у різні роки працює викладачем у Руставській та Тбіліській музичних училищах.

З 1967 року він починає працювати редактором журналу «Грузинська мова та література в школі». Він видає ряд листів про питання розвитку грузинського театру і музики. 1972 року М. Костава разом зі Звіадом Гамсахурдіа засно-вує в Грузії ініціативну групу із захисту прав людини. Репре-сії проти нього не припинялись. Служба безпеки постійно спостерігала за ним, а біля його будинку завжди чергувала машина. Мераб часто говорив: «Цілий день тут стоять, ма-буť, згоподніли» та передавав їжу наглядчачам.

7 квітня 1977 року Мераба та Звіада заарештували. Ме-раба Костава засудили до трьох років ув'язнення. Підста-вою були антирадянська агітація і пропаганда та видання журналу «Золоте руно». «У нас була звичка: я і Мераб уран-ці сиділи у дворі. Одного разу я вийшов, а Мераба не було. Я подивився на його балкон і помітив, що за завісою хтось стояв. Згадалися його слова: «Мене заарештують». Поди-вився у бік паркану - там стояли два підозрілих незнайомці. Зрозумів, що в будинок до Мераба прийшли з КДБ.» – зга-дує друг Мераба про його затримання.

У 1980 р. Костава вислали до селища Квіток Тайшетсько-го району Іркутської області. Мати та його друг змогли від-

1978 წლის ზაფხულში მერაბ კოსტავა ამერიკის კონგრესის მიერ წარდგენილ იქნა ნობელის პრემიაზე. იმ პერიოდში მერაბის შესახებ ფართო საზოგადოებამ თითქმის არაფერი იცოდა. მასზე ინფორმაცია, ძირითადად, დისიდენტურ წრეებში და მის სამეგობროში ჰქონდა.

ციმბირში ყოფნის დროს, 1985 წელს, თბილისში მერაბის ერთადერთმა ვაჟმა – 25 წლის ირაკლი კოსტავამ ტრავიკულად დაასრულა სიცოცხლე.

პოლიტიკური ზენოლის შედეგად, ხელისუფლება იძულებულია, გაათავისუფლოს მერაბ კოსტავა. 1987 წლის 30 აპრილს იგი 10-წლიანი პატიმრობიდან სამშობლოში ბრუ-

ვითი მერაბა. «Ми стояли у дворі. Він так розхвилювався, що повернув назад, не міг підійти ближче. Лише через кілька хвилин він вийшов та обійняв нас... Я розплакався. Мераб був стійкою людиною, я ніколи не бачив сльози на його очах. У Квітоці ми залишилися на один тиждень, Мераб приніс до столу своїми руками вирощені редиску та щавель і пожалівся нам: «Тут невеличкий город зробив. У нас вдома редиска пучком росте, а тут по одній.» Ми розсміялися, бо він не знав, що і у нас по одній виростає, просто продають пучками» - згадує Зураб Шаутідзе.

За кілька місяців до звільнення була організована прово-

ზვიად გამსახურდია და მერაბ კოსტავა
Звіяд Гамсахурдіа та Мераб Костава

ნდება. გადასახლებიდან დაბრუნების შემდეგ, მას არაერთი „თბილი“ თანამდებობა შესთავაზეს, მაგრამ მერაბმა მუსიკის მასწავლებლობა არჩია, ასწავლიდა ბარნოვის ქუჩაზე, მუსიკალურ შვიდწლედში.

ციცინო მალლაფერიძე იხსენებდა: „ახალი ჩამოსული იყო, როცა ჩემთან სახლში მოვიწვიე. იმჟამად ტრანსკავკასიური რკინიგზის გაყვანასთან დაკავშირებით დიდი ამბები იყო ატეხილი. სუფრაზე ჩემმა მეგობარმა მერაბს ჰკითხა – „ბატონო მერაბ, მეონია, თქვენ ფიქრობთ, რომ ეს რკინიგზა არ უნდა გავიდესო“. იმ წუთში რკინიგზის პრობლემა ძალიან პატარად ეჩვენა და ერთობ უცნაური პასუხი გასცა – „რა თქმა უნდა, არ უნდა გავიდეს, მაგრამ გავა თუ არ გავა ტრანსკავკასიური რკინიგზა, საქართველო მაინც იქნება დამოუკიდებელი ქვეყანა! ჩვენ ისე უნდა ვიმუშაოთ, რომ ხალხი შევამზადოთ დამოუკიდებლობისთვის, საქართველოს დამოუკიდებლობა გარდაუვალია!“ ამის გაგონების შემდეგ ჩემი მეგობარი შეცბა, რადგან იმ წუთში დამოუკიდებლობაზე ლაპარაკი არ ყოფილა. მერაბს საქართველოს მომავალზე ბევრი ჰქონდა ნაფიქრი; იმ წუთში არ თქვა, მაგრამ მან იცო-

და, იმომ დაძალი 5 რკივ ზა ზულიანსოთა თა ვიძრავილთა დო სიბირთა ვ მოსო ანგარსკ. მ. კოსთავა ნეპრიმირენოთა ზაჰიშჩა ნე თილკი სოვო ვლასნუ გიძნით, ალე ი გიძნით სილ უვ'იანენილთა, ი ცი დოდანი 5 რკივ სთალი პლათოთა ზა ცო ნეპრიმირენნით. დივნო, ალე ი ვ სლუჰბი ბეჰეკი, ი უ ვ'იანნიცა იოგო დუჰე პოვაჰალი. იოგო ვსეპროშაოილთა თა ლოდიანილთა ჰარაქტერ თანაკოვო ზაჰოპლივავთა ჯაკ მილიციონერა, თაკ ი ვ'იანია.

პერიოდ პერებუვანია უ ვ'იანნიცა თა კონცენტრაციილთა თაბორა მერაბ ზგადუთ თაკ: «კოლი ბუვ უ პერმსკოთა კონცენტრაციილთა თაბორი, უ კარცერ მენე კინული ვ სამილთა ტრუსა, ბულო 40 გრადუსილთა მოროზუ. ზალიზნა კლიტკა ბულა ზავუზუკა. თილკი უ ვისოთა ზალიშილთა 10-15 სანტიმეტრილთა - ჯა სოთა ნილთა პოვილთა პიძსტრიბუოი. ნასტუპნოგო რანკუ, ნაგლიაძა, ჯაკი პრიიშილთა მენე «ვინოსილთა», ბული ვრაჰენი, კოლი პოჩული ვილთა მენე «პრიველთა, ბრატცი!».

ულიტკუ 1978 როკუ ამერიკანსკილთა კონგრეს პრედსთავილთა მერაბა კოსთავა ნა ნობელივსკუ პრემიოთა. უ თოი პერიოდ ჷიროკა გრომადსკილთა პრო ნოგო ნილთა ნე ზნალა. ინფორმაციოთა პრო კოსთავა ვოლოძილთა ვ თანკინოთა ვ დისიდენტსკილთა კოლათა თა სე-

და როგორ და რა გზით უნდა გაეკეთებინა ეს ყველაფერი. ამის შესახებ ჩემთვის არაერთხელ უთქვამს. რასაც ამბობდა, ძალიან მომწონდა, მაგრამ განხორციელება უტოპიურად მიმაჩნდა. მოგვიანებით ცხადი გახდა, რომ მერაბი მართალი იყო, მას ეს ყველაფერი გააზრებული ჰქონდა“.

მერაბ კოსტავას საქართველოში დაბრუნებას ეროვნულ-განმათავისუფლებელი მოძრაობის აზვრთვება მოჰყვა, რამაც ქვეყნის დამოუკიდებლობა ფაქტობრივად შეუქცევადი გახდა. 1987 წლის 26 მაისს, ჯავახიშვილის N1-ში (ამჟამად ზანდუკელის ქუჩა), მერაბის ეზოში, საქართველოს დამოუკიდებლობის დღე აღნიშნეს.

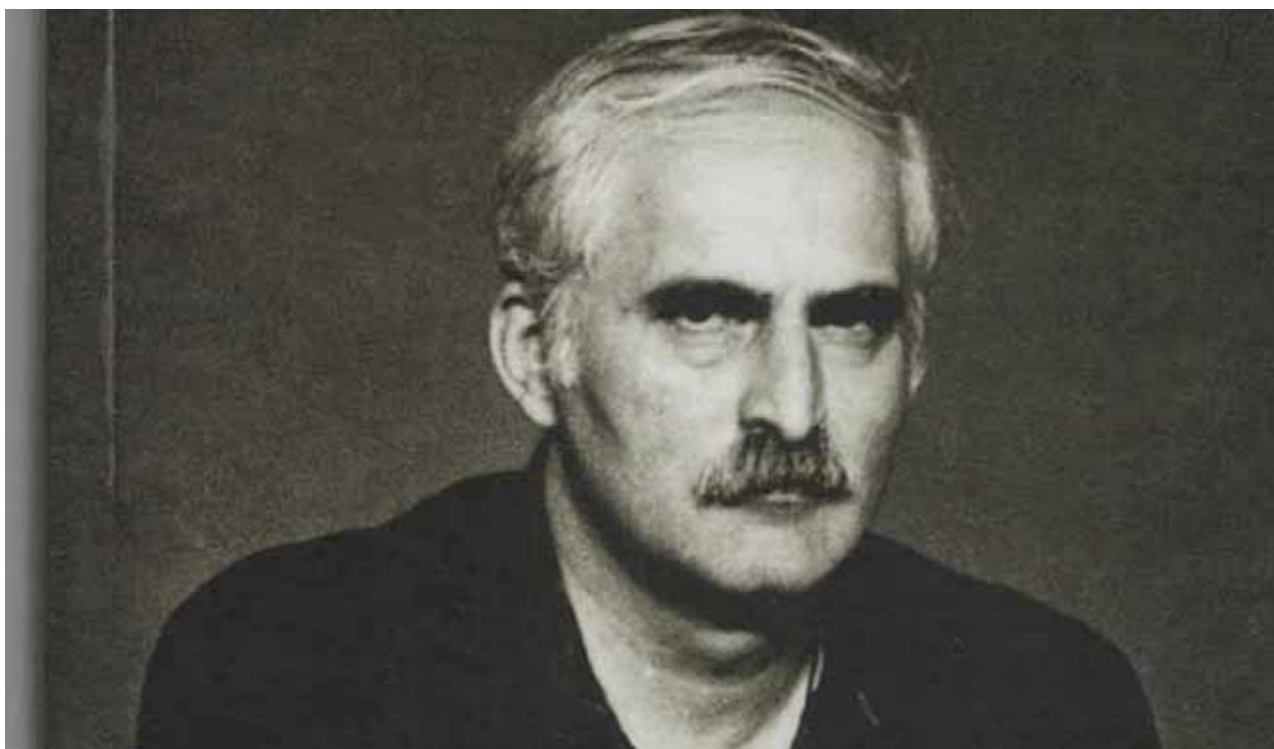
ციცინო მაღლაფერიძე: „30-მდე ახალგაზრდა შეიკრიბა. მცირერიცხოვანი, მაგრამ პირველი მიტინგი ჩატარდა. ჩვენთვის ეს მაშინ სიახლე იყო. მერაბმა სიტყვით გამოსვლისას ამ დღის მნიშვნელობა ახსნა და დაკარგული დამოუკიდებლობის დაბრუნებისთვის ბრძოლაზე ისაუბრა. შემდეგ თავისი სახლის სახურავზე სამფეროვანი დროშა აიტანა და დაკიდა. დაახლოებით საათნახევარში მილიციელები მოვიდნენ და მერაბს დროშის ჩამოღება მოსთხოვეს. რა თქმა უნდა, უარი მიიღეს. მერე დროშა თავად მილიციელებმა ჩამოიღეს, რაზეც მერაბმა ასეთი რამ უთხრა – „ცოტა ხანში მთელ საქართველოში, ყველა სახლის სახურავზე ეს დროშა იქნება აღმართული“.

მერაბ კოსტავა ზვიად გამსახურდიასთან ერთად 1987-

რედ დრუზივ.

Під час перебування Мераба у Сибіру, у 1985 році, у Тбілісі трагічно завершив життя його єдиний син, 25-річний Іраклі Костава. У результаті політичного тиску уряд був змушений звільнити Мераба Костава. 30 квітня 1987 року він приїхав на Батьківщину після 10-річного ув'язнення. Коли він повернувся зі заслання, йому запропонували ряд «теплих» позицій, але Мераб вирішив бути вчителем музики - викладав на вулиці Барнова у семирічці.

Ціціно Маглаперідзе згадувала: «Як тільки приїхав, я запросила його до себе додому. На той час дуже багато розмов було про проведення Закавказької залізниці. За столом мій друг запитав Мераба: «Мені здається, ви думаєте, що цю залізницю не треба проводити?». У ту хвилину ця проблема здалася Мерабові дуже маленькою, і він дав дивну відповідь: «Звичайно, не треба проводити, але проведуть чи ні, Грузія все-таки буде незалежною! Ми повинні так працювати, щоб людей підготувати до незалежності, незалежність для Грузії неминуча!» Вислухавши це, мій друг був ніби оглушений, тому що в той момент не було ніяких розмов про незалежність. Мераб багато думав про майбутнє Грузії; у той момент не сказав, але він знав, як і яким шляхом треба було все це робити. Про це він неодноразово мені говорив. Те, що говорив, мені дуже подобалося, але втілення в життя

1990 წლებში გამართულ თითქმის ყველა საპროტესტო აქციის, გაფიცვის, შიმშილობის, მიტინგისა და დემონსტრაციის ორგანიზატორია. ზვიადი და მერაბი განუყრელი მეგობრები იყვნენ. ერთხელ დედამისისთვის უთქვამს – „დედი, არ გეწყინოს, მაგრამ ჯერ უფალი მიყვარს, მერე ზვიადი, მერე კი შენ“. ზვიადს რომ დაინახავდა, თურმე აღარავინ ახსოვდა. მასთან ერთად ხელმძღვანელობდა მიტინგებს 1988 წლის ნოემბრის დღეებსა თუ 1989 წლის აპრილში. 9 აპრილის ღამეს უშიშრად იდგა საკუთარი ხალხის გვერდით. ხალხმა მას სიყვარულით „შავლეგო“ შეარქვა და შალვა ახალციხელივით მარადისობას აზიარა.

здавалось утопичным. Позніше стало зрозуміло, що Мераб мав рацію, він це все продумав».

Після повернення Мераба Костава до Грузії розпочався національно-визвольний рух, який фактично призвів до незалежності країни. 26 травня 1987 року, на вулиці Джавахшвілі №1 (нині вулиця Зандукелі), у дворі Мераба, відзначили День Незалежності Грузії.

Ціціно Маглаперідзе згадує: «Зібралось до 30 молодих людей. Малочисельний, але перший мітинг був проведений. На той час це було новиною для нас. Мераб виступив з поясненням важливості цього дня і говорив про боротьбу за

1989 წლის 9 აპრილს მ. კოსტავას კვლავ აპატიმრებენ მიტინგის ორგანიზებისათვის. 40 დღის შემდეგ გაათავისუფლეს. 9-ში დატრიალებული ტრაგედიის გამო დანაღვლიანებული და იმავდროულად გაკვირვებული იყო, ხალხი ვერ იცნო – „ასე მოკლე დროში, ასეთი მეტამორფოზა, ძალიან იშვიათად ხალხმა განიცადოს“.

9 აპრილის ტრაგედიის შემდეგ, საქართველომ მკვეთრად აიღო გეზი დამოუკიდებელი სახელმწიფოს შექმნისკენ. როდესაც მერაბს ეკითხებოდნენ, თუ რა თანამდებობას დაიკავებდა დამოუკიდებელი საქართველოს მთავრობაში, ის პასუხობდა: „მე სოფელში წავალ, თოხსა და ბარს ავიღებ და მიწაზე ვიმუშავებ“.

повернення втраченої незалежності. Потім він підняв і повісив триколіровий прапор на дах свого будинку. Приблизно через півтори години прийшли міліціонери і попросили Мераба зняти прапор. Звичайно, вони отримали відмову. Потім прапор зняли самі міліціонери, на що Мераб їм сказав наступне: «Скоро по всій Грузії на даху кожного будинку буде піднятий цей прапор».

Мераб Костава разом зі Звіадом Гамсахурдією у 1987-1990 роках були організаторами майже всіх акцій протесту, страйків, голодувань, мітингів і демонстрацій. Звіад і Мераб були нерозлучними друзями. Одного разу він сказав матері: «Мамо, не ображайся, але у першу чергу я люблю Господа,

ეროვნული მოძრაობის აზვირთების წლებში (1988–1989) მერაბ კოსტავას დახმარებისთვის უამრავი ადამიანი აკითხავდა, საქართველოს სხვადასხვა კუთხიდან.

ციცინო მალაფერიძე: «ყველა თავის გაჭირვებაზე ჩიოდა. თავიდან რამდენიმეს დაეხმარა, სადღაც გაჰყვა, პრობლემა მოუგვარა. ეს ამბავი უცებ გავრცელდა და მერაბის სახლს გაჭირვებული ადამიანების დიდი ტალღა მოაწედა. მაშინ თქვა – „რას ვხედავ ამას! ხალხი ძალიან ცუდ მდგომარეობაშია. მერჩივნა ციხეში ვმჯდარიყავი, ვიდრე ის მენახა, რასაც ახლა ვხედავო“. ძალიან ანუხებდა ის, რომ ადამიანები თავიანთ წვრილმან პრობლემაზე შორს არ იხედებოდნენ. ანუ არ ფიქრობდნენ იმაზე, რა იყო ამ ყველაფრის მიზეზი. მიუხედავად ამისა, თავისი შესაძლებლობის ფარგლებში ყველას ეხმარებოდა, დღე-ღამის ნებისმიერ დროს აკითხა-

потім Звіада, а потім тебе». Як бачив Звіада, більше ні про кого не згадував. Разом із ним керував мітингами в листопаді 1988 року і в квітні 1989-го. 9 квітня безстрашно стояв разом зі своїм народом. Люди його з любов'ю називали «Шавлего», і як Шалва Ахалцхелі він залишився у вічності.

9 квітня 1989 року Костава знову затримують за організацію мітингу. Через 40 днів звільнюють. Із-за трагедії 9 квітня Мераб був пригнічений та в той же час здивований, він не впізнав народ: «За такий короткий час дуже нечасто буває, щоб з народом відбулась така метаморфоза».

Після трагедії 9 квітня Грузія взяла стрімкий курс на створення незалежної держави. Коли Мераба запитували, яку позицію він би зайняв в уряді незалежної Грузії, він відповідав: «Я поїду в село, візьму сапу та лопату і буду працюва-

ვდნენ სახლში».

ერთმა ქალბატონმა მერაბს დაკარგული ძროხის პოვნაში დახმარებას სთხოვა – «ძროხა დამეკარგა, შეიძლება ჩემმა მეზობელმა ნაიყვანა და გთხოვ მაპოვნინო». მერაბი ამ ქალბატონის პრობლემას გულგრილი არ დაუტოვებია. დაკარგული ძროხის შესახებ ფიქრობდა: «ახლა ამ ადამიანისთვის ძროხა არის მთავარი».

მერაბ კოსტავა საზოგადოების გამთლიანებისთვის იბრძოდა. 1989 წლის ზაფხულში ერთი სატელევიზიო პაექრობისას მერაბ კოსტავამ განაცხადა: თუ ერთმანეთთან ვერ გამოვინახავთ სალაპარაკო ენას დღეს, შესაძლოა დავგეს დრო განუჭვრეტელი სიბნელისა, სადაც ჩვენ ერთმანეთს დაბრმავებული ვეძებდეთ და ვეღარ ვპოვებდეთო.

ლალიძგის ხიდთან ერთ მხარეს თბილისიდან დაძრული ქართველები იდგნენ, მეორე მხარეს – კი რუსის ჯარი. ყველა ისეთ გულზე იყო, რომ ძალით შევარდნილიყვნენ. ეს იყო რუსეთის პროვოკაცია, რომელსაც ქართველები წამოვეგბოდნენ. მერაბ კოსტავა ჩაუდგა წინ მომიტინგეებს და ყველას სთხოვა, რომ უკან გაბრუნებულიყვნენ. ქართველების მხრიდან ვიღაცამ გაისროლა. ბედად დროზე აუკრეს ხელი იარაღზე. არ წამოვეგეთ პროვოკაციაზე და რუსების გეგმები ჩაიფუშა იმ დროს.

სიკდილამდე 1 დღით ადრე მერაბ კოსტავას ინიციატივით იქმნება საქართველოს საადგილმამულო, მოსახლეობის განსახლებისა და დახმარების ფონდი, რომელიც ითვალისწინებდა იმავე მიზნების აღსრულებას, რაც თავს იდო მე-19 საუკუნის II ნახევარში დიდი ილიას მიერ დაარსებულმა სათავადაზნაურო ბანკმა.

1989 წლის 13 ოქტომბერს ქუთაისიდან თბილისს მომავალი მერაბ კოსტავა სოფელ ბორითთან (ხარაგაულის რაიონი) ტრაგიკულად დაიღუპა. იმ დღეს თბილისის ქუჩებმა ლამის მთელი საქართველო დაიტია – ყველამ გულწრფელად დაიტირა სიცოცხლეშივე ლეგენდად ქცეული მამულიშვილი. სიონის საკათედრო ტაძრიდან გამოასვენეს და მთანმშინდაზე მწერალთა და საზოგადო მოღვაწეთა პანთეონში დაკრძალეს. იქვე განისვენებს მისი სულიერი ძმა ზვიად გამსახურდია.

მერაბ კოსტავა იშვიათი მუსიკალური მონაცემების მქონე, ნიჭიერი მუსიკათმცოდნე, თეატრალური კრიტიკოსი, პოეტი, ფილოსოფოსი, მთარგმნელი და პედაგოგი იყო. მერაბ კოსტავას კალამს ეკუთვნის ნაწარმოებები: «ფიქრები საქართველოს მისიაზე»; «ფიქრები ქართულ კულტურაზე» და ა.შ. ლიტერატურული მოღვაწეობისათვის მიენიჭა დავით აღმაშენებლისა და მწერალთა კავშირის პრემიები.

ციცინო მალაფერიძე: «ლექსებს, რომ წერდა, ვიცოდით, მაგრამ ნანახი არ მქონდა. მერაბის ლექსები პირველად მაშინ წავიკითხე, როცა ციმბირიდან რუსულ ენაზე დაწერილი რამდენიმე ლექსი გამოგზავნა. იქიდან წერილების გამოგზავნა ქართულად ეკრძალებოდა და ამიტომ, წერილებსაც და ლექსებსაც რუსულად წერდა. ერთ-ერთ წერილში ამბობს – „ვერ წარმოვიდგენდი, თუ ოდესმე ლექსს რუსულად დავწერდიო“. დედისადმი მიძღვნილი ერთი არაჩვეულებრივი ლექსი აქვს – „რადნაია რენ“».

1993 წლის სექტემბერში ქ. ზუგდიდში საქართველოს რესპუბლიკის უზენაესი საბჭოს მესამე მოწვევის მეორე სესიამ მერაბ კოსტავას ეროვნული გმირის წოდება მიანიჭა.

ტი на землі».

У роки Національного руху (1988-1989) багато людей з різних куточків Грузії просили допомоги у Мераба Костава.

Зі спогадів Ціціно Маглаперідзе: «Усі скаржилися на свої труднощі. Спочатку декільком допоміг, кудись поїхав, владнав проблему. Інформація про це швидко розповсюдилася, і біля будинку Мераба вже зібралось багато людей з проблемами. Тоді він сказав: «Що я бачу! Люди в дуже поганому становищі. Ліпше б я сидів у в'язниці, ніж побачив би все оце». Дуже хвилювало його те, що люди не бачили нічого більше, крім своїх дрібних проблем. Тобто вони не думали про те, що було причиною того всього. Не дивлячись на це, у рамках своїх можливостей усім допомагав, у будь-який час дня і ночі до нього приходили додому».

Одна жінка попросила Мераба допомогти їй у пошуку загубленої корови: «Корова загубилась, може, мій сусід забрав, прошу, допоможи знайти». Мераб і цю проблему не залишив без уваги: «Зараз для цієї людини корова – це головне».

Мераб Костава боровся за об'єднання суспільства. В одному телевізійному інтерв'ю влітку 1989 року Мераб Костава заявив: «Якщо сьогодні ми не зможемо знайти спільну мову один з одним, можливо, прийде час непроглядної темряви, коли ми осліплі будемо шукати один одного і не зможемо знайти».

З одного боку мосту на річці Галідзга (Абхазія) стояли грузини, з іншого – російська армія. Усі були так налаштовані, що готові були піти в атаку. Це була провокація Росії, на яку грузини могли б повестись. Мераб Костава став перед демонстрантами і попросив усіх повернутися назад. З боку грузинів хтось вистрелив, але вчасно встигли відвести руку зі зброєю. На провокацію тоді не повелись, і плани росіян здулись.

За день до смерті Мераба Костава, за його ініціативою, було створено Фонд допомоги та забезпечення житлом і землею населення, який ставив перед собою ту ж саму мету, що і заснований Великим Ілією у другій половині 19 століття Дворянський земельний банк.

13 жовтня 1989 року по дорозі з Кутаїсі до Тбілісі в селі Боріті (Харагаульський район) за загадкових обставин загинув Мераб Костава. У цей день вулиці Тбілісі заповнила сльозами вся Грузія – всі щиро оплакували патріота, що став легендою ще за життя. Мераба Костава відспівували у Кафедральному соборі Сіоні і поховали в Пантеоні письменників і громадських діячів на Мтацмінда. Тут також відпочиває його духовний брат Звіад Гамсахурдіа.

Мераб Костава мав рідкісні музичні дані, був талановитим музикознавцем, театральним критиком, поетом, філософом, перекладачем та педагогом. Перу Мераба Костава належать такі роботи: «Думки про місію Грузії», «Думки про грузинську культуру» та інші. За літературну діяльність він був нагороджений преміями Давида Агмашенебелі та Союзу письменників.

Зі спогадів Ціціно Маглаперідзе: «Що писав вірші – ми знали, але я ніколи не бачила їх. Вірші Мераба вперше прочитала, коли з Сибіру прислав декілька, написаних російською мовою. Звідти йому не дозволяли надсилати листи грузинською мовою, тому писав листи та вірші російською. В одному з листів говорив: «Я не міг і уявити, що коли-небудь напишу вірш російською мовою». У нього є один чудовий вірш присвячений матері – «Родная речь».

У вересні 1993 р. в Зугдіді на другому засіданні третього скликання Верховної Ради Республіки Грузії Мерабу Костава присудили звання національного героя.

ძმები ნობელის მოღვაწეობა საქართველოში ДІЯЛЬНІСТЬ БРАТІВ НОБЕЛЬ У ГРУЗІЇ

ქვემოთყვანილი ისტორია ეხება ფინანსური სამყაროს ისეთ გიგანტებს, როგორებიც არის ნობელის, როტშILDებისა (ევროპის ყველაზე მძლავრი ფინანსური ოჯახი) და როკფელერების (ყველაზე დიდი ამერიკული სანავთობო კომპანია Standard Oil-ის დამფუძნებლები) ოჯახები. ხშირად კონკურენცია არ იყო სამართლიანი. ადგილი ჰქონდა კანონდარღვევებს, რაც იწვევდა ხანგრძლივ სასამართლო გარჩევებსა და ბიზნესის განვითარების ტემპების შენელებას. შეთანხმებები იდებოდა ნობელისა და როტშILDების შორის, როკფელერებსა და როტშILDებს შორის, ხან ნობელისა და როკფელერებს შორისაც კი. ყველაფერი კეთდებოდა მესამე მხარის გასაანდგურებლად. სამი ოჯახის ეს ორთაბრძოლა ისტორიაში ევრეთ წოდებული „ოცდაათწლიანი ომის“ სახელით არის ცნობილი. ყველაფრის საწინდარი კი ამიერკავკასიის ნავთობი და რკინიგზა იყო.

ნობელის ბიზნესიზმის შექმნა

ნობელმა რუსეთში ბიზნესი ჯერ კიდევ შორეულ 1840-იან წლებში წამოიწყო, თუმცა წარუმატებლად. ემანუელ ნობელი იძულებული იყო დაეტოვებინა პეტერბურგი, ხოლო მისმა შვილებმა, ლუდვიგმა და რობერტმა, დარჩენა ამჯობინეს (ალფრედი ევროპაში დაბრუნდა ნიტროგლიცერინზე სამუშაოდ). მამის გაკოტრების შემდეგ ძმებმა რუსეთის დედაქალაქში სამხედრო ქარხანა გახსნეს, რომელიც მასრებს, ქვემეხების ლულებს, ლაფეტებსა და თოფებს ამზადებდა. ნედლეული მთლიანად საზღვარგარეთიდან შემოჰქონდათ და ამ დამოკიდებულებისაგან თავის დასაღწევად და პროდუქციის გაიაფების მიზნით 1873 წელს რობერტ ნობელი კავკასიაში გაემგზავრა.

საქართველოს საისტორიო არქივში რამდენიმე საინტერესო დოკუმენტი ინახება საქართველოში ძმები ნობელის საქმიანობაზე. ერთ-ერთი საბუთი ეხება რობერტის 1873 წლის მარტში თბილისში მგზავრობას და მის მიმართვას კავკასიის მეფისნაცვლის სამმართველოში. რობერტი ცდილობდა დაერწმუნებინა ადგილობრივი ხელისუფლება ახლად გამოგონებული დინამიტის ეფექტურობაში, როგორც კრინიგზის გაყვანისა და მთიანი რეგიონების განმენდისას, ასევე მისი წყლის ქვეშ გამოყენებისას. აპელირებდა რა კავკასიის მთიან ლანდშაფტსა და მსოფლიოში დინამიტის ფართოდ გამოყენების მასშტაბებზე, თხოვნით მიმართა მთავრობას, ნება მიეცათ, შემოეტანა საქართველოში 500 ფუთი დინამიტი უბაჟოდ.

ნობელისგან პირველი იყო რობერტი, ვინც კავკასიაში ჩამოვიდა მას შემდეგ, რაც პარიზში თავისი ძმა, ალფრედი, მოინახულა. თუმცა რუსეთში ნავთობინდუსტრიის ფუძემდებლად მისი ძმა ლუდვიგი გამოდგა, რომელმაც 1875 წელს ბაქოში „ტფილისის საზოგადოებისაგან“ „ფოტოგენური ქარხანა“ და ნავთობით მდიდარი ტერიტორიები 8000 მანეთად შეიძინა, 1878 წლის მაისში იმპერატორ ალექსანდრე II-ის დეკრეტით კი საფუძველი ჩაეყარა რუსეთის იმპერიაში ყველაზე მსხვილ სანავთობო კომპანიას – „ძმები ნობელის ნავთობის წარმოების ამხანაგობა“ (Branobel) – 3 მლნ რუბლის საწყისი კაპიტალით.

XIX საუკუნის 80-იან წლებამდე ნობელები ბაქოდან საზღვარგარეთ ნავთობის გატანას ფოთისა და ბალტიის ზღვის ნავსადგურებიდან აწარმოებდნენ, რაც საკმაოდ ძვირი ჯდებოდა და ამიტომაც მრეწველებს ეს გზა არ აწყობდათ. საუკეთესო ვარიანტად ბათუმი განიხილებოდა, თუმცა, ვიდრე ქალაქი თურქების ხელში იყო, ამ მარშრუტს ვერ გამოიყენებდნენ. ვითარება შეიცვალა 1877-1878 წლებში

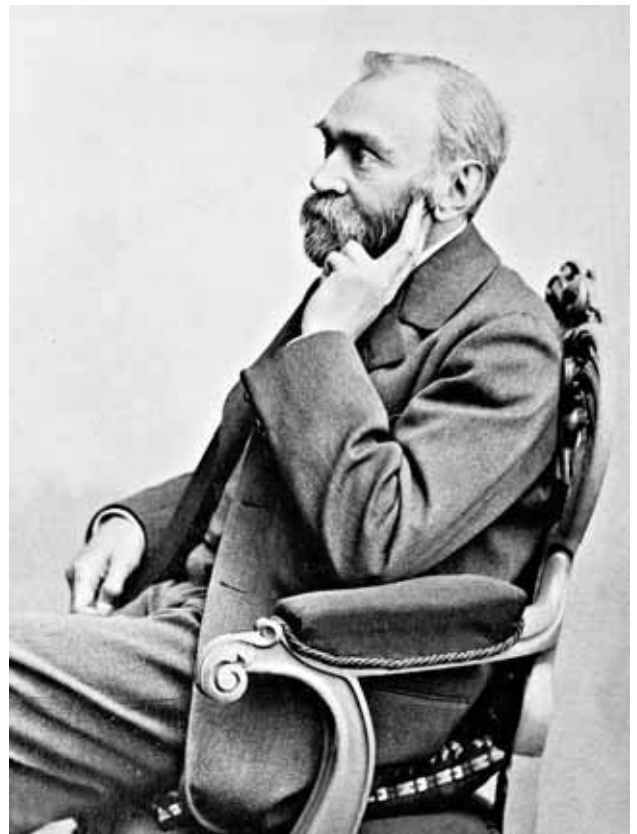
Нижче наведена історія, яка розповідає про таких гігантів фінансового світу, як сім'я Нобель, Ротшильд (наймогутніша фінансова сім'я Європи) і Рокфеллери (засновники найбільшої американської нафтової компанії Standard Oil). Часто конкуренція була нечесною. Були порушення закону, які призводили до довгострокової судової тяганини та уповільнення темпів розвитку бізнесу. Домовлялися між собою Нобелі та Ротшильди, Рокфеллери та Ротшильди, а деколи і Рокфеллери та Нобелі. Усе робилося для того, щоб нашкодити третій стороні. Ці дуелі між трьома сім'ями в історії відомі під назвою «тридцятирічна війна». Початком усьому були залізниця та нафтові родовища Південного Кавказу.

Нобель: створення бізнес-імперії

У Росії Нобелі заснували бізнес ще в 1840-х роках, але він виявився безуспішним. Емануель Нобель був змушений покинути Петербург, а його діти Людвіг і Роберт вважали, що ліпше залишитися (Альфред повернувся до Європи, щоб працювати над нітрогліцерином). Після банкрутства батька брати відкрили в столиці Росії військову фабрику, де виготовляли кулі, дула гармат, верстати для зброї та саму зброю. Усю сировину завозили із закордону, і щоб позбутися цієї залежності та знизити ціну на продукцію, у 1873 році Роберт Нобель поїхав на Кавказ.

Декілька цікавих документів про діяльність братів Но-

ალфред нобელი
Альфред Нобель

რუსეთის თურქეთთან ომში გამარჯვების შემდეგ და ბათუმის შემოერთებით. ამით ხელსაყრელი პირობები შეიქმნა ნავთობის ექსპორტისთვის. 1883 წელს ბათუმ-სამტრედიის სარკინიგზო ხაზის გაყვანამ ბათუმი ბაქოსთან დააკავშირა, რამაც გაზარდა საპორტო-სამრეწველო ქალაქის ზრდისა და განვითარების პერსპექტივები. ამ პროცესებს ასევე ხელი შეუწყო 1878 წელს გამართულმა ბერლინის სამშვიდობო კონგრესმა და ბათუმის „porto franco“-დ „ღია ნავსაყუდელად“ გამოცხადებამ. ნობელების, როტშილდების, ინგლისური თუ გერმანული კაპიტალი უხვად მოაწყდა ბათუმს (თუმცა უნდა აღინიშნოს ისიც, რომ სარკინიგზო მიმოსვლით ქვეყანაში იაფი ნავთის შემოტანამ ხელი შეუშალა საქართველოში ნავთობის მოპოვების განვითარებას. 1902 წლისათვის ამ ტიპის წარმოება მთლიანად ქრება საქართველოს სამეწარმეო სივრცეში).

„ოცდაათწლიანი ომი“

ბელი უკრაინაში зберігається в Історичному архіві. Один із документів стосується подорожі Роберта до Тбілісі в березні 1873 року та його звернення в адміністрацію намісника царя Кавказького регіону. Роберт спробував переконати місцеву владу в ефективності новоствореного динаміту, як під час проведення залізничних шляхів та очищення гірських регіонів, так і при використанні його під водою. Також запевняв про масштаби широкого використання динаміту в гірських ландшафтах Кавказу та всього світу, звернувся до уряду з проханням дозволити завезти в Грузію 500 футів динаміту без мита.

Із братів Нобель Роберт першим приїхав на Кавказ, до цього зустрівшись з братом Альфредом у Парижі. Проте його брат Людвіг став засновником нафтової промисловості в Росії, придбавши у 1875 році в Баку у «Тифліського товариства» за 8000 рублів «Фотогенний завод» і багаті на на-

ნობელების მუზეუმი ბათუმში
Музей братьев Нобель у м. Батуми

რუსმა ნავთობმწარმეებმა ბუნგემ და პალაშკოვსკიმ 1870 წლებში ბაქო-ასტრახან-ვოლგის სარკინიგზო მაგისტრალის მშენებლობა დაიწყეს. რადგან პროექტი დიდ თანხებთან იყო დაკავშირებული, ხოლო სამუშაოები საკმაოდ ნელა მიმდინარეობდა, ისინი როტშილდების საგვარეულოს ფრანგულ შტოს დაუკავშირდნენ. ამ უკანასკნელების ამ საკითხით დაინტერესება გასაკვირი არ იყო, რადგან ისინი ათწლეულების განმავლობაში იყვნენ ჩართული სარკინიგზო ბიზნესში და ევროპაში პირველი ხაზების აშენება სწორედ მათ სახელთან არის დაკავშირებული. კარგად ესმოდათ რა, თუ რა პერსპექტივებს იძლეოდა ნავთისა და ნავთობის ეს ახალი საბადოები, როტშილდების უშუალო ინტერესებში შედიოდა არა შემოვლითი გზის აშენება, არამედ ამ ნედლეულის ბათუმის გავლით პირდაპირ ევროპაში გატანა.

ფტუ території. А в травні 1878 р., указом імператора Олександра II, Людвіг заснував найбільшу нафтову компанію в Російській імперії з початковим капіталом 3 млн рублів – «Нафтопромислове товариство братів Нобель» (Branobel).

До 80-х років XIX століття Нобелі перевозили нафту з Баку до інших країн через Поті та порти Балтійського моря, що коштувало досить дорого, тому промисловців цей шлях не влаштував. Батумі вважали найкращим варіантом, але через те, що місто було у володінні турків, цей маршрут не використовували. Ситуація змінилася у 1877-1878 роках, після перемоги Росії у війні з Туреччиною та приєднання Батумі. Це створило сприятливі умови для експорту нафтопродуктів. Проведення залізничної лінії Батумі-Самтредія у 1883 році зв'язало Батумі з Баку, що сприяло перспективам

ბათუმის საექსპორტოდ გამოყენებას ასევე ემხრობოდნენ ძმები ნობელები. ასე, მაგალითად, ლუდვიგი ბაქოდან პეტერბურგში თავის ძმებს, ალფრედსა და რობერტს, წერდა: „ბაქოდან ნავთობის ტრანსპორტირების ყველა შესაძლო მარშრუტს შორის რეკომენდაციას გაძლევთ, აირჩიოთ მარშრუტი, რომელიც საქართველოზე გადის, ვინაიდან ამ ორ ქვეყანას შორის, სიახლოვის გარდა, გაითვალისწინეთ მეგობრობისა და ერთმანეთისადმი ერთგულების სრულიად განუყოფელი გრძნობა, რომელიც საუკუნეების განმავლობაში არსებობს აზერბაიჯანელებსა და ქართველებს შორის. ჩვენთვის, უცხოელებისთვის, ამ ფაქტორს განსაკუთრებული მნიშვნელობა აქვს. ყველა დანარჩენი მარშრუტი დაკავშირებულია გაცილებით უფრო დიდ რისკებთან, ვინაიდან არსად არის ისეთი ხელსაყრელი პირობები, როგორც ბაქოსა და თბილისში, ამიტომ ღრმად ვარ დარწმუნებული, რომ ჩვენ სწორად ეს მარშრუტი უნდა ავირჩიოთ“. ნახშირწყალბადის ევროპაში ექსპორტირებისთვის მიიღეს ლუდვიგის არჩევანი - ნავთობის გადატანა განხორციელებულიყო ბაქო-თბილის-ბათუმის გზით, თუმცა უნდა აღინიშნოს ისიც, რომ რკინიგზის ასენებაში 10 მილიონი ამერიკული დოლარი როტმილდებმა ჩადეს. მათ ასევე გამოყვეს კრედიტები მცირე ნავთობგადამამუშავებელი საწარმოების შესაქმნელად.

ნობელები ევროპის ყველაზე დიდი ფინანსურ ძალას ვერ გაუმკლავდებოდნენ. როტმილდების ინტერესები არა მენეჯერული, არამედ ძირითადად საბანკო და საინვესტიციო საქმიანობით შემოიფარგლებოდა. ნობელებისთვის ასეთი სპეკულაციები უცხო იყო და ამიტომაც ორი ბიზნეს-ფილოსოფიის ოჯახის დაპირისპირება გარდაუვალი აღმოჩნდა. ვითარება დაიძაბა 1882 წელს, იმპერატორ ალექსანდრე II-ის მკვლელობის შემდეგ, როდესაც საიმპერატორო დეკრეტით ებრაელებს რუსეთის ტერიტორიაზე მიწის ყიდვა ან დაქირავება აკრძალა. თუმცა კანონს დიდი გავლენა არ მოუხდენია როტმილდების გეგმებზე და 1883 წელს ბაქო-თბილისის რკინიგზა გაიხსნა. ამან კი უზიდა როტმილდებს დაეარსებინათ „Société Commerciale et Industrielle de Naphte Caspienne et de la Mer Noire“ (კასპიისა და შავი ზღვის ნავთობის კომპანია), უფრო ცნობილი რუსული აბრევიატურით – „БНИТО“.

„ბნიტოს“ რუსეთის ბაზარზე მეორე ნომრად გადაქცევის შემდეგ, ბათუმმა ნამდვილი ბიზნესცენტრის სტატუსი მოიპოვა. ტანკერებად გადაკეთებული ბრიტანული გემებით ნედლეული მარსელსა და ფიუმეში გადაჰქონდათ. ბათუმში როტმილდებს ნავთობისა და ნავთობის გადამამუშავების კონტინერების ყველაზე დიდი ქარხანა ჰქონდათ. მათს საქმიანობას ნაწილობრივ ხელი შეუშალა 1886 წელს რუსეთის მიერ ბათუმისთვის „porto franco“-ის სტატუსის გაუქმებამ, რითაც ქალაქი კვლავ სამხედრო ნავსაყუდელად გადაიქცა.

ნობელებს არ სურდათ სასიკვდილო ომში ჩართულიყვნენ როტმილდებთან. ალფრედს კარგად ესმოდა, თუ რით შეიძლება დამთავრებულიყო ყოველივე ეს მისი ძმებისთვის. მისი ძალისხმევით პარიზში 1884 წლის მაისში მოწვეულ იქნა კონფერენცია, სადაც ორი ოჯახი თანამშრომლობაზე შეთანხმდა. როტმილდებს სურდათ ნავთობის გატანა ევროპაში, რომელიც ათწლეულების განმავლობაში მხოლოდ როკფელერების Standard Oil-ით მარაგდებოდა. იმავე აზრისა იყვნენ ნობელებიც. ლუდვიგს სურდა საკუთარი კომპანიის მეოთხედის მიყიდვა როტმილდებისათვის, რათა მათი დაფინანსებით მოეხერხებინა ბათუმში ბუნჯისა და პალაშკოვსკის „ბათუმის ნავთობისა“ და „სავაჭრო კომპანიის“ 1,5 მილიონ მანეთად ყიდვა. მას ასევე სურდა აეგო ნავთობის გადამამუშავების კონტინერების ქარხანა და გაეყვანა ნავთობსადენი სურამის ქედზე გავლით. როტმილდებმა უარი თქვეს, თუმცა აქ გამოჩნდნენ როკფელერები, რომლებმაც ლუდვიგთან მოლაპარაკებები გამართეს. ყველაზე საინტერესო კი ის არის, რომ როკფელერები ამავდროულად ინფორმაციას აწვდიდნენ როტმილდებს ნობელებთან მოლაპარაკებების შესახებ

რосту і розвитку портово-промислового міста. Цим процесом також сприяли проведені у 1878 році Берлінський мирний конгрес та проголошення Батумі «вільним портом» - «porto franco». Капітал Нобелі, Ротшильдів, англійський чи німецький капітал удосталь почав поступати до Батумі (хоча варто зазначити, що ввезення дешевої нафти в країну залізничними шляхами заважало розвитку видобутку нафти в Грузії; у 1902 році виробництво такого типу зовсім зникає зі сфери промисловості Грузії).

«Тридцятирічна війна»

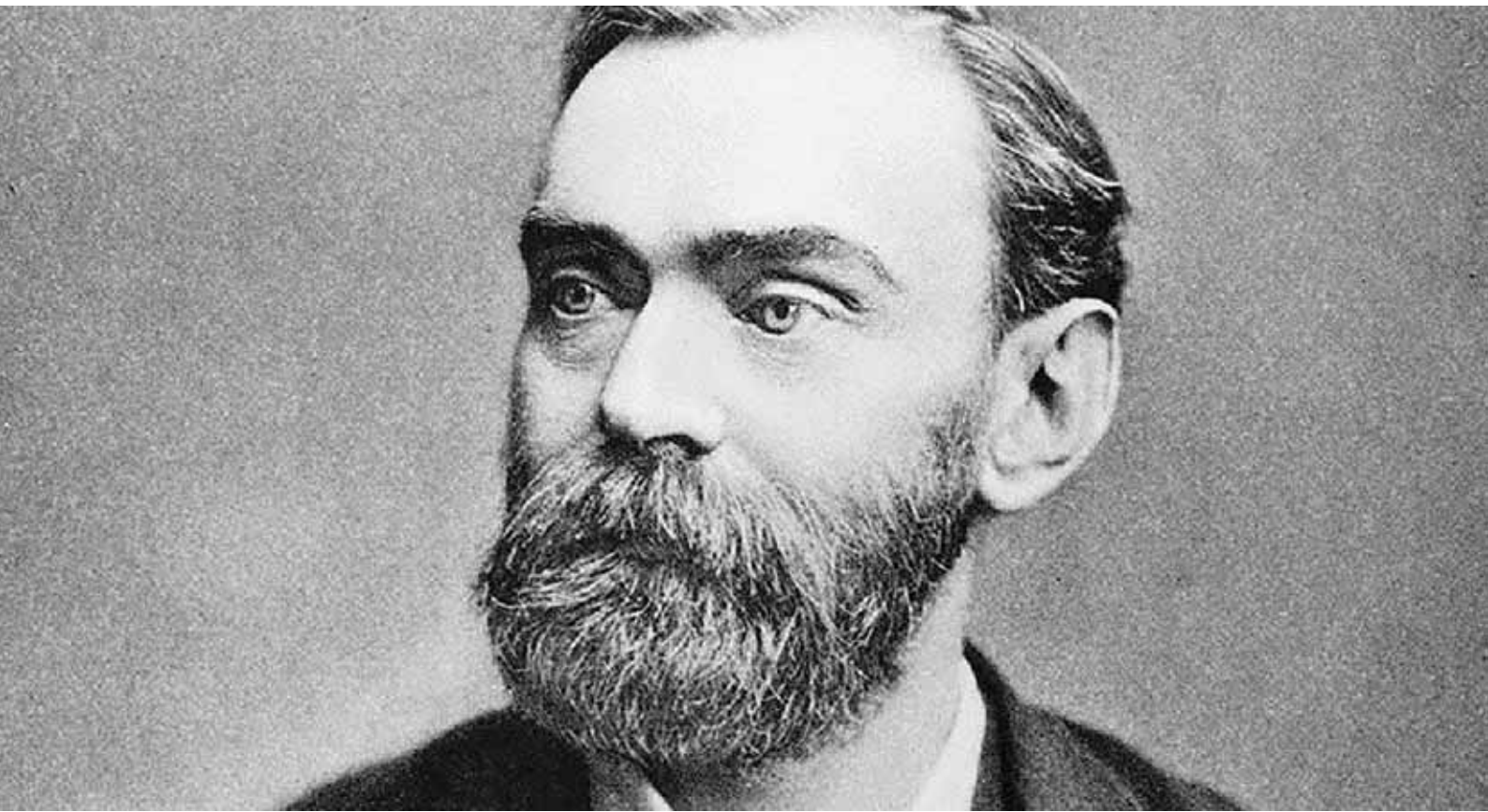
Російські нафтові підприємці Бунге та Палашковський у 1870-х роках почали будівництво залізничної магістралі Баку-Астрахань-Волга. Оскільки проект був пов'язаний з великими сумами, а роботи просувались досить повільно, підприємці зв'язалися з французькою лінією роду Ротшильдів. Інтерес останніх до цього питання не викликав подиву, оскільки вони були задіяні в залізничному бізнесі десятиліттями, і проведення перших ліній в Європі пов'язане саме з їхнім ім'ям. Вони добре розуміли, які перспективи давали ці нові родовища у видобутку нафти і нафтопродуктів, у безпосередніх інтересах Ротшильдів було не будівництво об'їзної дороги, а транспортування цієї сировини через Батумі безпосередньо в Європу.

Використання Батумського порту для експорту також підтримували брати Нобелі. Так, наприклад, Людвіг з Баку писав своїм братам Альфреду та Роберту в Петербург: «Серед усіх існуючих маршрутів транспортування нафтопродуктів з Баку я вам раджу маршрут через Грузію, оскільки між азербайджанцями і грузинами, крім сусідства, століттями існувала дружба та лояльність один одного. Для нас, іноземців, цей фактор має особливе значення. Усі інші маршрути пов'язані з порівняно більшими ризиками. Оскільки ніде, крім Баку і Тбілісі, немає таких сприятливих умов, я глибоко переконаний у виборі саме цього маршруту». Для експорту

вуглеводнів в Європу прийняли вибір Людвіга, транспортування нафти відбувалось через Баку-Тбілісі-Батумі, хоча варто відзначити, що Ротшильди вклали в будівництво залізниці 10 мільйонів доларів. Вони також видали кредити на створення невеликих нафтопереробних заводів.

Нобелі не могли протистояти найбільшій фінансовій силі Європи. Інтереси Ротшильдів не були управлінськими, а обмежувалися банківською та інвестиційною діяльністю. Для Нобелі такі спекуляції були незвичними, тому протистояння двох сімей стало неминучим. Ситуація загострилася в 1882 році після вбивства імператора Олександра II, коли імператорським указом євреям заборонили купівлю або оренду землі в Росії. Однак закон не мав великого впливу на плани Ротшильдів, і в 1883 році відкрилася залізниця Баку-Тбілісі.

ამ ოჯახებს შორის უთანხმოების გასაღვივებლად.

ორი უმძლავრესი ოჯახის შემოტევისგან თავის დასაღწევად ლუდვიგს საკუთარი პოზიციების გასამყარებლად ახალი კონტრაქტები უნდა დაედო. მან შავ ზღვაში საკუთარი პოზიციების გასაძლიერებლად ბათუმში შემოიყვანა 286 ფუტის სიგრძის ტანკერი „Свет“, რომელსაც 17000 ტონა ნავთი ინგლისში უნდა გადაეზიდა. როკფელერების Standard Oil-ისთვის ეს დიდი მარცხი გახლდათ. კომპანია, რომელიც აკონტროლებდა ამერიკის ექსპორტის 90%, ინგლისის ბაზარს საკუთარ მონოპოლიად მიიჩნევდა. ნობელების ნავთმა კი ინგლისის სამომხმარებლო ბაზრის 30% დაიკავა, მაშინ როდესაც რამდენიმე წლის წინ ეს მაჩვენებელი მხოლოდ 4% იყო.

არსებული მძლავრი კონკურენციის პირობებში ნობელები ნათლად ხედავდნენ, რომ ნავთისა და ნავთობის მიწოდების გასაზრდელად საჭირო იყო უფრო მეტი ავტოგადამზიდი და ბათუმში მეტი ნავთობგადამამუშავებელი ქარხნის აშენება. თუმცა ეს მაინც ვერ უზრუნველყოფდა ნავთობის საჭირო რაოდენობით მოზიდვას. აუცილებელი იყო მილსადენის აშენება. მთავარ დაბრკოლებას სურამის ქედი წარმოადგენდა. ლუდვიგ ნობელი ჯერ კიდევ 1883 წელს ბაქო-თბილისის რკინიგზის გაყვანისას აცნობებდა ადგილობრივ მთავრობას სურამის ქედის გავლით სადენის გატარების აუცილებლობას, თუმცა კონცესიაზე უარი მიიღო. მიზეზი: ნავთის დიდი რაოდენობა და როკფელერებთან ეფექტიანი კონკურენცია შესაბამისად გამოიწვევდა ნობელების მიერ ბაქოს იაფ ნედლეულზე ფასების მომატებას. ლუდვიგმა ბაქოში პირველი სინდიკატი შექმნა და ითხოვდა ნედლეულის სურამის ქედის გავლით გატარებას. რუსი ქიმიკოსი მენდელეევიც კი გამოვიდა ამ იდეის მომხრედ. საბოლოოდ პროექტის დამტკიცება მოხერხდა, რის შემდეგაც 1903 წელს აშენებულ იქნა 835-კილომეტრიანი ნავთსადენი 19 სატუმბო სადგურით. სამუშაო-

ზე მიზნად ჰქონდა ნავთობის გასაღვივებლად. ამ ოჯახებს შორის უთანხმოების გასაღვივებლად.

Це призвело до створення Ротшильдами компанії «Société Commerciale et Industrielle de Naphte Caspienne et de la Mer Noire» (Каспійсько-Чорноморська торговельна та нафто-промислова компанія), більш відомої за російською аббревіатурою «БНІТО».

Відтіснивши «БНІТО» на друге місце на російському

ринку, Батумі отримав статус справжнього бізнес-центру. Британськими суднами, переробленими на танкери, сировину перевозили до Марселя та Фіуме. Ротшильди в Батумі мали найбільший завод контейнерів для перевезень нафти та нафтопродуктів. Їхній діяльності частково перешкодило скасування Росією в 1886 році статусу «порто франко» для Батумі, що фактично перетворило місто на військовий порт. Нобелі не хотіли вступати в смертельну боротьбу з Ротшильдами. Альфред добре розумів, чим могло це закінчитися для кожного з його братів. Його зусиллями у Парижі в травні 1884 року відбулася конференція, де обидві сім'ї домовилися про співпрацю. Ротшильди хотіли експортувати нафту в Європу, куди десятиліттями поставляла компанія Рокфеллерів «Standard Oil». Того ж бажали і Нобелі. Людвіг хотів продати Ротшильдам четверту частину своєї компанії, для того щоб здійснити купівлю компаній «Батумські нафтопродукти» та «Торгова компанія», що належали Бунге та Палашковському, за 1,5 млн рублів. Він також хотів отримати завод з виготовленням контейнерів для перевезення нафти та провести нафтопровід через Сурамський хребет/перевал. Ротшильди відмовилися, але з'явилися Рокфеллери, які провели переговори з Людвігом. Найбільш цікавим є те, що Рокфелери водночас надавали інформацію Ротшильдам про проведення переговорів з Нобелями з метою розпалювання конфлікту між цими сім'ями.

Людвіг хотів укласти нові контракти для зміцнення своїх

ოები ხელით წარმოებდა, მიღებს ერთმანეთთან ხრახნიანი ქურობით აერთებდნენ და მათ ანტიკოროზიული იზოლაციით ფარავდნენ. ტრასის გასწვრივ სატელეფონო კაბურიც გაიყვანეს. მდინარე მტკვრის გადაკვეთის დროს მილსადენი ერთ რკინიგზის ხიდზე ჩამოკიდეს. სადენის მარშრუტის კიდევ ერთი სირთულე სურამის ოთხკილომეტრიან გვირაბში მისი გაყვანა იყო. მილსადენის გამტარუნარიანობა წელიწადში 900 ათას ტონა ნახშირწყალბადს შეადგენდა. აღსანიშნავია ისიც, რომ სამუშაოების განმავლობაში საჭირო იყო ალფრედ ნობელის 400 ტონა დინამიტი. პროექტის საერთო ღირებულება 12 მილიონი მანეთი გახლდათ.

ნობელებმა ბათუმში ნავთის უზარმაზარი ტერმინალი ააგეს. მათ მიერ შექმნილი ზოგი ავზის ნახვა დღემდე, თითქმის 120 წლის შემდეგაც არის შესაძლებელი. შენდებოდა ასევე სახლები მენეჯერთა გუნდისთვის. ნობელების მთავარი შენობა ასევე კავკასიაში შვედეთ-ნორვეგიის სამეფოს საკონსულოს სათავო ოფისსაც წარმოადგენდა. საქართველოს საისტორიო არქივში ინახება 1897 წლის 5 ივნისით დათარიღებული მიმართვა ბათუმში ძმები ნობელების ობიექტების დირექტორის, გუსტავ ავგუსტ ჰაგერის შვედეთ-ნორვეგიის ვიცე-კონსულად დანიშვნის შესახებ. ლესელიძის ქუჩაზე მდებარე ეს შენობა 2007 წელს ძმები ნობელების ბათუმის ტექნოლოგიურ მუზეუმად გადაიქცა. ნობელები 1917 წლამდე საქართველოს ხშირი სტუმრები იყვნენ.

პოზიცი, щоб уникнути нападів двох найпотужніших сімей. Щоб зміцнити свої позиції на Чорному морі, він привів у Батумі танкер «Свет» довжиною 286 футів, який повинен був перевезти до Англії 17000 тон нафти. Це було величезним провалом для Standard Oil Рокфеллерів - компанії, яка контролювала 90% американського експорту і вважала англійський ринок своєю монополією. Нобелівська нафта зайняла 30% споживчого ринку в Англії, а кілька років до того це було лише 4%.

В умовах сильної конкуренції Нобелі чітко бачили, що для зростання постачань нафти та нафтопродуктів необхідно було більше автоперевезень та будівництво більшої кількості нафтопереробних заводів у Батумі. Однак це не могло забезпечити перевезення достатньої кількості нафти. Потрібно було побудувати трубопровід. Головною перешкодою був Сурамський хребет. У 1883 році, ще під час проведення залізниці Баку-Тбілісі, Людвіг Нобель повідомляв місцевій владі про необхідність прокладення трубопроводу через Сурамський хребет, але дістав відмову. Причина полягала в тому, що велика кількість нафти і ефективна конкуренція з Рокфеллерами неминуче призвела б до підвищення цін Нобелями на дешеву сировину з Баку. Людвіг створив перший синдикат у Баку і попросив провезти сировину через Сурамський хребет. Російський хімік Менделєєв підтримував цю ідею. Врешті-решт проект був затверджений, і в 1903 році був побудований 835-кілометровий нафтопровід з 19 насосними станціями. Роботи проводились вручну, труби з'єднувались гвинтовими кріпленнями одна з іншою і покривались антикорозійною ізоляцією. Вздовж траси також провели телефонний зв'язок. Під час перетину річки Мткварі трубопровід підвісили на залізничному мості. Інша складність маршруту трубопроводу полягала в тому, щоб провести його в чотирикілометровому Сурамському тунелі. Допустиме навантаження трубопроводу складало 900 тис. тонн вуглеводнів на рік. Варто зазначити, що під час робіт знадобився 400-тонний динаміт Альфреда Нобеля. Загальна вартість проекту склала 12 мільйонів рублів.

У Батумі Нобелі побудували величезний нафтовий термінал. Деякі нафтосклади, створені Нобелями, можна побачити й сьогодні, через 120 років після побудови. Також зводили будинки для команди керівництва. Головна будівля Нобелі також була головним офісом консульства Шведсько-Норвезького королівства на Кавказі.

В Історичному архіві Грузії зберігається звернення (від 5 червня 1897 р., місто Батумі) директора об'єктів братів Нобелі, Густава Августа Хагера, про своє призначення віце-консулом Швеції та Норвегії. Ця будівля розташована на вулиці Леселідзе у Батумі і у 2007 році перетворилася на Музей технологій братів Нобелі. До 1917 року Нобелі були частими гостями Грузії.

პირველი ქართული ბანკები და სადაზღვევოები პЕРШІ ГРУЗИНСЬКІ БАНКИ ТА СТРАХОВІ КОМПАНІЇ

პირველი ქართული ბანკები

რომანოვების რუსეთში, მიუხედავად ქვეყნის ეკონომიკური ჩამორჩენისა, ფართო ვაჭრობა და ინდუსტრია მაინც ვითარდებოდა. რუსეთის იმპერიაში მენარმეობა ევროპის განვითარებული ქვეყნებისას არ ჩამოუვარდებოდა. ამით იყო გამოწვეული ის, რომ ზუსტად XIX საუკუნის მეორე ნახევრიდან საქართველოში ასპარეზზე გამოდიოდნენ ადამიანები, რომლებიც განსხვავებულ სფეროებში იყვნენ ჩართულნი და ჩვენთვის დღეს ცნობილ ქართულ ბრენდებს ქმნიდნენ. ფართოდ გამოიყენებოდა წარმოების ქარხნული მეთოდები, რუსეთი და დასავლეთ ევროპიდან შემოდიოდა ახალი ტექნოლოგიები. ამ პერიოდიდან ქართული ნაწარმი, რუსეთის იმპერიის გარდა, მახლობელ აღმოსავლეთსა და ევროპაშიც ფართოდ ვრცელდებოდა.

მიუხედავად ამ წარმატებებისა, მენარმეობის შემდგომი განვითარებისთვის საჭირო იყო დიდი თანხები, რამაც XIX საუკუნის მეორე ნახევარში საქართველოში პირველი ფულის შემნახველ-გამსესხებელი ამხანაგობების შექმნა განაპირობა. ერთ-ერთი პირველი იყო 1866 წელს დუშეთის მაზრის სოფელ მლეთაში გახსნილი ასეთი ამხანაგობა. 1870–1880-იან წლებში ოცდაათამდე მსგავსი ამხანაგობა იყო დაარსებული. აღსანიშნავია ისიც, რომ მათი უმეტესობა, თანხების სიმცირის გამო, მალევე იხურებოდა. მიუხედავად ამისა, 1900 წლისათვის მარტო დასავლეთ საქართველოში ფულის შემნახველ-გამსესხებელი 24 ამხანაგობა არსებობდა. სხვადასხვა მონაცემით, ოცი ასეთი ამხანაგობის საპაიო კაპიტალი

ილია ჭავჭავაძე
ილია ჭავჭავაძე

Перші грузинські банки

Незважаючи на економічну відсталість Росії за часів Романових, широка торгівля та індустрія все-таки розвивались. Підприємництво в Російській імперії не відставало від розвинених країн Європи. Саме тому з другої половини XIX століття в Грузії на головну арену виступали люди, які були задіяні в різних галузях і створювали для нас уже сьогодні відомі грузинські бренди. Широко використовувались заводські методи виробництва, з Росії та Західної Європи приходили нові технології. У цей період грузинське виробництво, крім Російської імперії, широко розповсюджувалося на Близький Схід, а також у Європу. Крім успіху, для подальшого розвитку виробництва потрібні були великі суми, що стало передумовою для появи в Грузії, у другій половині XIX століття, перших ощадно-кредитних товариств.

Одним з перших таких товариств було відкрито у 1866 році в Душетському селі Млета. У 1870–1880-их роках було вже створено до тридцяти подібних товариств. Варто відзначити і те, що більшість з них скоро закривались через нестачу коштів. Незважаючи на це, до 1900 року тільки в Західній Грузії існувало 24 ощадно-кредитних товариств. За різними даними, пайовий капітал 20 таких товариств складав 112,722 рублів, видана в кредит сума – 106,003 рублів, а чистий річний прибуток становив 15,392 рублів. Паралельно з ощадно-кредитними товариствами в Грузії створювались і банки. Так у 1866 році в Тбілісі відкрився відділення Державного банку, потім відділення з'явилися в Батумі та Кутаїсі. А 1871 року в Тбілісі був заснований Комерційний банк, філіали якого були відкриті в містах Кавказького регіону: Баку, Батумі, Єреван та Грозний. Наказ на заснування банку був виданий 21 травня 1871 року, а працювати він почав з 24 січня 1872 року. Через мінімальні бюрократичні затримки у видачі кредитів, філіали банку користувалися великою популярністю у місцевого населення.

Тбіліський комерційний банк заснували відомі у всьому Південному Кавказі тбіліські торговці з великим прибутком, промисловці та орендарі (Е. Давіташвілі, А. Евангулашвілі, М. Аліханов, І. Амірагов, І. Ананов, Н. Бегтабегов, Е. Еджубов, І. Зубалашвілі, П. Надірадзе, А. Онікашвілі, П. Накашідзе, Н. Прідонов, Ізмірови, Корганови, Міріманові та ін.). Для основного капіталу банку вони виділили 500 тисяч рублів. У наступні роки правління банку випустило додаткові акції, і основний капітал зріс до 1 млн рублів. З 1872 по 1896 роки в Тбіліському комерційному банку операції дебету та кредиту зросли з 15 млн до 157 млн рублів. Банк робив дисконт на вексель, брав депозити, видавав кредити тощо. 1874 року банк видав 1,4 млн кредитів, 1896 – 16 млн рублів. 1873 року було засноване товариство взаємного кредитування, філіали якого відкрились у Поті, Кутаїсі, Чіатура та декількох інших селищах.

Збільшення кількості сільських кредитних установ поступово звузило поле діяльності для лихварського капіталу. Торговці-лихварі були змушені пристосовуватися до нових умов і переробляти свою діяльність згідно з капіталістичним ладом. Наприклад, у 1880-х роках тільки у Тбілісі діяли 7 торгових домів і 5 вексельних бюро. Їх загальний обіг складав 17 мільйонів рублів.

Проте серед перших банків Грузії насправді грузинським варто вважати Тбіліський дворянський земельний банк, який відкрився у 1874 році, а наступного року запрацювало відділення в Кутаїсі. Банк почав функціонувати в люто-

112,722 მანეთი იყო, სესხად გაცემული თანხა – 106,003 მანეთი, ხოლო წლიური წმინდა მოგება – 15,392 მანეთი.

ფულის შემნახველ-გამსესხებელი ამხანაგობების პარალელურად საქართველოში იქმნებოდა ბანკებიც. ასე 1866 წელს თბილისში გაიხსნა სახელმწიფო ბანკის განყოფილება, რომელსაც შემდგომ მოჰყვა ფილიალები ბათუმსა და ქუთაისში. 1871 წელს კი დაარსდა თბილისის კომერციული ბანკი. კომერციულ ბანკს ბევრი ფილიალი ჰქონდა გახსნილი კავკასიის ისეთ ქალაქებში, როგორიცაა ბაქო, ბათუმი, ერევანი და გროზნო. ბრძანება ბანკის დაარსების შესახებ გაიცა 1871 წლის 21 მაისს, ხოლო მუშაობა 1872 წლის 24 იანვრიდან დაიწყო. ბანკის ფილიალები ადგილობრივ მოსახლეობაში დიდი

გო 1875 року, ним керував протягом 30 років, до 23 червня 1905 року, Ілля Чавчавадзе. В управлінні банком йому допомагали друзі – Дімітрі Казбеґі та Давід Кіпіані.

Першочерговою метою грузинських земельних банків було надання сільськогосподарського кредиту, але, зі зростанням торгівельно-промислового комплексу та розбудовою міст, вони взяли на себе деякі функції комунальних та комерційних банків. У 1875-1900 рр. Тбіліський земельний банк видав довгостроковий кредит у розмірі 45 млн. рублів і короткостроковий - 5 млн. рублів, з яких 80% виділялись на населення міста. У той же час Кутаїський земельний банк видав кредит під заставу сільських земель на 2,5 мільйони

ისტორია
ISTORIA
ისტორია
ISTORIA
ისტორია
ISTORIA

ისტორია
ISTORIA
ისტორია
ISTORIA
ისტორია
ISTORIA

ისტორია
ISTORIA
ისტორია
ISTORIA
ისტორია
ISTORIA

ისტორია
ISTORIA
ისტორია
ISTORIA
ისტორია
ISTORIA

ისტორია
ISTORIA
ისტორია
ISTORIA
ისტორია
ISTORIA

ისტორია
ISTORIA
ისტორია
ISTORIA
ისტორია
ISTORIA

პოპულარობით სარგებლობდა კრედიტის მისაღებად მიზნით ლური ბიუროკრატიული შეფერხებების გამო.

თბილისის კომერციული ბანკი მთელ სამხრეთ კავკასიაში ცნობილმა თბილისელმა მსხვილმა ვაჭრებმა, მრეწველებმა და მოიჯარადრებმა (ე. დავითაშვილი, ა. ევანგულაშვილი, მ. ალიხანოვი, ი. ამირალოვი, ი. ანანოვი, ნ. ბეგთაბეგოვი, ე. ეჯუბოვი, ი. ზუბალაშვილი, პ. ნადირაძე, ა. ონიკაშვილი, პ. ნაკაშიძე, ნ. ფრიდონოვი, იზმიროვები, ყორანოვები, მი-რიმანოვები და სხვ.) დააარსეს. მათ ბანკის ძირითადი კაპიტალისათვის 500 ათასი მანეთი გაიღეს. მომდევნო ხანებში ბანკის გამგეობამ გამოუშვა დამატებითი აქციები და ძირითადი კაპიტალი ერთ მლნ მანეთამდე აიყვანა. 1872-დან 1896 წლამდე თბილისის კომერციული ბანკის ოპერაციები დებეტსა და კრედიტში 15 მლნ მანეთიდან 157 მლნ მანეთამდე გაიზარდა. ბანკი აწარმოებდა თამასუქების დისკონტს, იღებდა ანაბრებს, გასცემდა სესხს და სხვ. 1874 წელს ბანკმა სესხად გასცა 1,4 მლნ, 1896 წელს კი 16 მლნ მანეთი.

1873 წელს დაარსდა ურთიერთდამაკრედიტებელი საზოგადოება, რომლის ფილიალებიც ფოთში, ქუთაისში, ჭიათურასა და ზოგ სხვა დაბა-ქალაქში გაიხსნა. სოფლად საქრედიტო დანებებულებების გამრავლებამ ეტაპობრივად შეაფერხა სავაჭრო კაპიტალის მოქმედების არეალი. მსხვილი ვაჭარ-მეცახმეები იძულებული იყვნენ, შეჰფუებოდნენ ახალ პირობებს და თავიანთი საქმიანობა კაპიტალისტურ ყაიდაზე გარდაექმნათ. ასე, მაგალითად, 1880-იანი წლებისათვის მარტო თბილისში 7 სავაჭრო სახლი და 5 სათამასუქო ბიურო მოქმედებდა. მათი საერთო ბრუნვა 17 მლნ მანეთს შეადგენდა.

თუმცა საქართველოში გახსნილ პირველ ბანკებს შორის ჭეშმარიტად ქართულ ბანკად თბილისის სათავადაზნაურო-საადგილმამულო ბანკი უნდა ჩაითვალოს. მისი გახსნის თარიღი 1874 წელია, მომდევნო წელს კი ქუთაისის განყოფილება ამუშავდა. ბანკმა ფუნქციონირება დაიწყო 1875 წლის თებერვლიდან და მას 30 წლის განმავლობაში, 1905 წლის 23 ივნისამდე ილია ჭავჭავაძე ედგა სათავეში. ილიას ბანკის მართვაში მისი მეგობრები დიმიტრი ყაზბეგი და დავით ყიფიანი ეხმარებოდნენ.

საქართველოს საადგილმამულო ბანკების თავდაპირველ

რუბლს 7,2 მლნ რუბლს დასაფუძნებდა. გრუ-ზინსკი კრედიტნი უსანოვი ვიდიგრავალი ვაჟლივი როლს უ კაპიტალისტინი სილსკოგოსპოდარსკი სისტემაჲ კრაინი. ვონი პროვოდილი პოსერედნიცკი ოპერაციჲ, როზრაჟნიკი მიჰ რიზნიმი გრუპაჲ.

Таким чином, банки сучасного ладу не були незвичними для грузинської реальності, що доводить заснування таких у другій половині XIX ст.

Перші страхові компанії

Налагодження відносин, що характеризують вільний ринок, призвело до розвитку в Грузії 19-го століття цікавої сфери бізнес-страхування. У Російській імперії діяльність іноземних страхових компаній почалася в 1885 році, коли на ринку з'явилися «Нью-Йорк» (США, 1885), «Урбен» (Франція, 1889), «Еквітебл» (США, 1889). Ці товариства в основному займалися страхуванням життя і їхня частка на ринку була досить великою. Іноземні страховики в Російській імперії підлягали загальному державному контролю. На початку 1912 року іноземні компанії володіли 56 286 договорами страхування, загальна вартість яких становила 240 мільйонів рублів. Водночас російські страхові компанії мали 162,638 контрактів, загальна вартість яких становила 467 мільйонів рублів.

Актив товариства «Нью-Йорк» становив 416,773 млн. рублів, а в 1900 р. нараховувалося вже 54 роки від часу їх існування. Товариство «Нью-Йорк» також страхувало життя людей. Головне представництво компанії було в Санкт-Петербурзі, але жителі Грузії могли отримати консультації в представництві на проспекті Головіна (проспект Руставелі). У 1917 році в революційній Росії найвідомішою страховою компанією була «Росія», заснована в березні 1881 року відомими підприємцями: Г. Гінцбургом, Н. Полежаєвим, Д. Петроковим, Г. Рафаловичем та багатьма іншими. Головний офіс страхового товариства розташовувався в столиці імперії - Санкт-Петербурзі. На відміну від багатьох інших компаній, товариство робило основний акцент не на нерухомість, а на страхування життя. Капітал «Росії» сягав 4 млн. рублів,

მიზანს სასოფლო-სამეურნეო კრედიტის გაცემა წარმოადგენდა, მაგრამ ვაჭრობა-მრეწველობის აღმავლობისა და ქალაქების ზრდის პირობებში მათ კომუნალური და კომერციული ბანკების ზოგი ფუნქციაც იკისრეს. 1875–1900 წლებში თბილისის საადგილმამულო ბანკმა გასცა 45 მლნ მანეთის გრძელვადიანი და 5 მლნ მანეთის მოკლევადიანი სესხი, რომელთა 80% ქალაქის მცხოვრებლებზე მოდიოდა. ამავე პერიოდში ქუთაისის საადგილმამულო ბანკმა სოფლის მამულების გირაოს ქვეშ სესხად გასცა 2,5 მლნ მანეთი, ქალაქელთა ქონების გირაოს ქვეშ კი – 7,2 მლნ მანეთი.

საქართველოს საკრედიტო დაწესებულებები მნიშვნელოვან როლს ასრულებდნენ ქვეყნის კაპიტალისტური მეურნეობის სისტემებში. ისინი აწარმოებდნენ საშუალო და მაღალი სფეროს, ანგარიშსწორებას სხვადასხვა ფგუფს შორის.

ასე რომ, თანამედროვე ყაიდის ბანკები ქართული რეალობისთვის უცხო არ იყო, რასაც XIX საუკუნის მეორე ნახევარში რამდენიმე ასეთი ერთეულის დაარსება ადასტურებს.

პირველი სადაზღვევოები

თავისუფალი ბაზრისთვის დამახასიათებელი ურთიერთობების ჩამოყალიბებამ XIX საუკუნის საქართველოში საინტერესო ბიზნესის – სადაზღვევო სფეროს განვითარება გამოიწვია.

რუსეთის იმპერიაში უცხოური სადაზღვევო კომპანიების მოღვაწეობა 1885 წელს დაიწყო, როდესაც ბაზარზე გამოჩნდნენ „ნიუ-იორკი“ (აშშ, 1885 წ.), „ურბენი“ (საფრანგეთი, 1889 წ.), „ეკვიტებლი“ (აშშ, 1889 წ.). ეს საზოგადოებები ძირითადად დაკავებული იყვნენ სიცოცხლის დაზღვევით და მათი წილი ბაზარზე საკმაოდ დიდი იყო. რუსეთის იმპერიაში უცხოური სადაზღვევოები საერთო სახელმწიფოებრივ კონტროლს ექვემდებარებოდნენ. 1912 წლის დასაწყისისთვის უცხოური კომპანიები ფლობდნენ 56,286 სადაზღვევო ხელშეკრულებას, რომელთა საერთო ღირებულება 240 მილიონ მანეთს აღწევდა. ამავე პერიოდში რუსული სადაზღვევოები ფლობდნენ 162,638 ხელშეკრულებას, რომელთა საერთო ფასი 467 მილიონი მანეთი იყო.

საზოგადოება „ნიუ-იორკის“ აქტივი 416, 773, 000 მანეთს შეადგენდა და 1900 წელს მისი არსებობა უკვე 54 წელს ითვლიდა. საზოგადოება „ნიუ-იორკი“ ასევე აზღვევდა ადამიანის სიცოცხლეს. საზოგადოების მთავარი წარმომადგენლობა სანქტ-პეტერბურგში იყო, თუმცა საქართველოს მცხოვრებლებს კონსულტაციების მიღება გოლოვინის (რუსთაველის) გამზირზე მდებარე საზოგადოების წარმომადგენლობაში შეეძლო.

1917 წლის რევოლუციამდელ რუსეთში ყველაზე ცნობილი სადაზღვევო კომპანია „როსია“ იყო, რომელიც 1881 წლის მარტში დაარსდა. კომპანია ისეთმა ცნობილმა მენაშრებმა დააფუძნეს, როგორებიც გახლდნენ გ. გინცბურგი, ნ. პოლევაივი, დ. პეტროკოკინი, გ. რაფალოვიჩი და ბევრი სხვა. სადაზღვევო საზოგადოების სათავო ოფისი იმპერიის დედაქალაქში, სანქტ-პეტერბურგში მდებარეობდა. საზოგადოება, ბევრი სხვა კომპანიისგან განსხვავებით, ძირითად აქცენტს არა უძრავი ქონების, არამედ სიცოცხლის დაზღვევაზე აკეთებდა. „როსიას“ კაპიტალი 4 მილიონ მანეთს აღწევდა და მალევე კომპანია რუსეთის იმპერიაში არსებული სადაზღვევო ბაზრის ერთ-ერთ ლიდერად იქცა.

კომპანია „როსია“ აზღვევდა უძრავ და მოძრავ ქონებას, ასევე ანაზღაურებდა უბედური შემთხვევებისას (მაგალითად, ხანძრისას) მიყენებულ ზარალს. „როსიას“ ერთ-ერთი ოფისი ქუთაისში, ქარვასლის ქუჩაზე მდებარეობდა, ხოლო თბილისში დღევანდელ მაჩაბლის ქუჩაზე იყო წარმოდგენილი.

სანქტ-პეტერბურგში მდებარე კომპანია „ნადეჟდა“ 1847 წელს დაარსდა. მისი კაპიტალი 1,650,000 მანეთს შეადგენდა. კომპანიის მომსახურებათა ნუსხაში შედიოდა ზღვითა

ი незабаром компанія стала одним з лідерів тогочасного страхового ринку Російської імперії.

«Росія» страхувала нерухоме і рухоме майно, а також компенсувала шкоду, заподіяну нещасними випадками (наприклад, під час пожежі). Один з філіалів «Росії» розташовувався в Кутаїсі на вулиці Карвасла, а в Тбілісі - на вулиці Мачабелі.

Компанія «Надія», розташована в Санкт-Петербурзі, була заснована в 1847 році. Її капітал склав 1,650,000 рублів. До переліку послуг компанії входило страхування товарів, відправлених морським та наземним видами транспорту, що означало в основному страхування від пожежі та інших нещасних випадків.

Компанія також дбала про доставку будь-якого товару до пункту призначення. У Тбілісі цю страховку можна було отримати на Палацовій вулиці (Сасахлі).

Іншим цікавим страховим товариством була «Російська страхова спілка», заснована в 1903 році, з капіталом 3 мільйони рублів. Центр Кавказького відділення Спілки розташовувався в Тбілісі, на Сергіївській вулиці, №1 (нині Мачабелі), в будинку підприємця Мирзоева.

Послуги, запропоновані Спілкою, були досить різноманітними і включали страхування заводів, житлових або ін-

დimitრი ყიფიანი
Dimitri Kipiani

და ხმელეთით გაგზავნილი საქონლის დაზღვევა, რაც ძირითადად ხანძრისა და სხვა უბედური შემთხვევებისაგან დაზღვევას გულისხმობდა.

კომპანია ასევე უზრუნველყოფდა ნებისმიერი ნივთის დაზიანებების ადგილამდე მიტანას. თბილისში ამ დაზღვევის მიღება შესაძლებელი იყო სასახლის ქუჩაზე.

კიდევ ერთი საინტერესო სადაზღვევო საზოგადოება გახლდათ 1903 წელს დაარსებული „რუსული სადაზღვევო კავშირი“, რომლის კაპიტალი 3 მილიონ მანეთს შეადგენდა. კავშირის კავკასიის განყოფილების ცენტრი მდებარეობდა თბილისში, სერგის (დღევანდელი მაჩაბლის) ქუჩის № 1-ში, მენარმე მირზოვეის სახლში.

კავშირის მიერ შემოთავაზებული მომსახურება საკმაოდ მრავალფეროვანი იყო და მოიცავდა ქარხნების, საცხოვრებელი თუ სხვა ტიპის შენობების ხანძრისგან დაზღვევას. ასევე არსებობდა კოლექტიური დაზღვევის შემოთავაზებაც, რაც ქარხნებში მომუშავე პერსონალის დაზღვევას ითვალისწინებდა.

საქართველოში არსებულ სადაზღვევო კომპანიებს შორის რუსული საზოგადოება „იაკორი“ განსაკუთრებით საინტერესო იყო. „იაკორის“ განცხადებაში მკითხველი ამოიკითხავდა შემდეგ რამეს: „შეიძლება დაიზღვას თანხა განსაზღვრული ვადით, ასე რომ, იმ პირს, რომელმაც დაიზღვია თანხა, ანუ პოლისის პატრონს, რაკი პირობაში ნაჩვენებია განსაზღვრული ვადა დასრულდება, მიეცემა ფული სრულიად; ხოლო, უკეთუ დაზღვეული პირი გარდაიცვალა პირობაში აღნიშნულ ვადადამდე, მაშინ მემკვიდრენი ფულს აღარ შეიტანენ და დაზღვეულ თანხას ვადაზედ უნაკლულად მიიღებენ და, გარდა ამისა, საზოგადოება აძლევს ყოველ წელიწადს პოლისის პატრონს სარგებელს 5% დაზღვეულის თანხიდან“.

შემდეგ კი „იაკორის“ დაზღვევის მუშაობის ერთ მაგალითს გვხვდებით:

„მამა, რომელიც 30 წლისაა, ვთქვათ, აზღვევს პატარა შვილისათვის თანხას 5,000 მანათს, იმ პირობით, რომ იგი თანხა შეიტანოს 21 წლის განმავლობაში.“

ამ დაზღვევაში იმან უნდა იხადოს ყოველ ოთხ თვეში ერთხელ, 21 წლის განმავლობაში, – 74 მანათი და 50 კაპ. თუ ვინიცოცხა მამა მოკვდა, თუნდაც დაზღვევის პირველ წელიწადსვე, შვილს ეძლევა 20 წლის განმავლობაში ყოველ წლივ სარგებელი 250 მანათი და, გარდა ამისა, რა დადგება პირობაში აღნიშნული ვადა, დაზღვეული თანხა 5,000 მანათიც მიეცემა. უკეთუ დაზღვეული პირი იცოცხლებს აღნიშნულ ვადაზედ მეტს, მაშინ დაზღვეული თანხა ეძლევა მას, ანუ პოლისის პატრონს“.

აღნიშნული დაზღვევის მიღება შესაძლებელი იყო ერევანის (დღევანდელი თავისუფლების) მოედანზე ველიამინოვის ქუჩისა და სომხების ბაზრის კუთხეში, ნომერ 2-ში.

ყველა ზემოთ მოყვანილი მაგალითი მეტყველებს იმაზე, თუ რა განვითარებული იყო სადაზღვევო ბიზნესი XIX საუკუნის საქართველოში. კომპანიების სიმრავლე იმას მიუთითებს, რომ საქართველოში დაზღვევის მოთხოვნა საკმაოდ მაღალი გახლდათ. სადაზღვევო პოლისების არსებობას ბაზრის განვითარება, ქარხნების სიმრავლე და იქ მომუშავე პერსონალის მზარდი რაოდენობა განაპირობებდა.

ших будівель від пожежі. Існувала також пропозиція колективного страхування, що стосувалася працівників заводів.

Російське товариство «Якір» було особливо цікавим серед страхових компаній Грузії. В оголошенні «Якора» читаємо наступне: «Можна застрахувати суму на конкретний термін таким чином, щоб тій особі, якій застрахували суму, тобто власнику полісу, були виплачені гроші повністю, як тільки закінчиться термін, вказаний у договорі; а якщо застрахована особа померла до терміну, вказаного в договорі, тоді спадкоємці не будуть вносити гроші та у зазначений час отримають повністю суму, а також, крім цього, щороку товариство виплачує власнику поліса 5% від застрахованої суми».

Потім дізнаємось про роботу «Якора» за одним прикладом: «Батько 30 років, припустимо, страхує для дитини суму 5000 рублів з умовою, що він виплатить цю суму протягом 21 року. За цей страховий поліс він повинен платити кожні чотири місяці по 74 рублі 50 копійок. Якщо раптом батько помер, навіть у перший рік страхування, дитині щорічно надається 250 рублів, і, крім того, коли пройде термін, вказаний у договорі страхування, їй виплатять також застраховану суму 5,000 рублів. Якщо особа, яка застрахувала суму, проживе довше терміну, вказаного в договорі, тоді сума, яку особа застрахувала, видається цій особі, тобто власнику полісу».

Отримати зазначений страховий поліс можна було на Єреванському майдані (нині Свободи) на вуллі вулиці Веліамінова та Вірменського базару, № 2.

Усі вищенаведені приклади показують, наскільки був розвинений страховий бізнес у Грузії в XIX столітті. Кількість компаній свідчить про те, що попит на страхування в Грузії був досить високим. Існування страхових полісів було результатом розвитку ринку, безліч фабрик і зростаючої кількості працівників.

დავით სარაჯიშვილის ანდერძი ЗАПОВІТ ДАВИДА САРАДЖІШВІЛІ

ქართული მენარმოების ისტორიის ერთ-ერთ საუკეთესო მაგალითს წარმოადგენს დავით სარაჯიშვილის მოღვაწეობა. აღნიშნულ სტატიის მიზი საინტერესო ცხოვრების ალბათ ყველაზე მნიშვნელოვან საკითხს შევეხებით – ანდერძს, რომლითაც ქველმოქმედებაში მილიონობით ფული გადაი-ცა.

დავით სარაჯიშვილი დაიბადა თბილისში 1848 წლის 28 ოქტომბერს. 1866 წელს თბილისის კლასიკური გიმნაზიის დამთავრების შემდეგ დ. სარაჯიშვილმა სწავლა პეტერბურგის უნივერსიტეტის საბუნებისმეტყველო ფაკულტეტზე გააგრძელა. 1909 წელს გამოცემულ ზაქარია ჭიჭინაძის ნაშრომში „მრეწველობა, ვაჭრობა-ხელოსნობა საქართველოში. დავით სარაჯიშვილი“ ვკითხულობთ, – „დავით ზაქარიას ძე სარაჯიშვილმა დრო ყმაწვილობისა გიმნაზიაში გაატარა სანაქებოდ. სწავლა დაამთავრა თბილისის კლასიკურ გიმნაზიაში, მის მერე ერთს წელიწადს რუსეთში იმყოფებოდა და იქა სწავლობდა. მერე იქიდან გერმანიაში წავიდა, იქ დარჩა 12 წელიწადს“.

შემდეგ დ. სარაჯიშვილმა ერთი წელი სწავლა მიუნხენის უნივერსიტეტში, ხოლო 1871 წელს ჰაიდელბერგის უნივერსიტეტი ქიმიისა და ფილოსოფიის დოქტორის ხარისხი მიიღო. 1872-1878 წწ. ჰოენჰაიმისა და ჰალეს უნივერსიტეტებში ეუფლებოდა სასოფლო-სამეურნეო მეცნიერებას. 1878 წელს გაემგზავრა საფრანგეთში მევენახეობისა და მეღვინეობის თეორიული და პრაქტიკული საფუძვლების შესასწავლად. მან ბრწყინვალე განათლება მიიღო და 1880 წელს საქართველოში დაბრუნდა. მამისეულ სახლში, იქ სადაც დაიბადა (სერგის №13, დღევანდელი ი. მაჩაბლის ქუჩა). 1880 წელს მან შეიძლინა სასახლის ქუჩაზე ძველი ბინის ნანალი, დაანგრია და მის ადგილზე ააშენა ახალი, სამსართულიანი სახლი. ეს ის სახლია, რომელიც დღეს მწერალთა სახლის სახელით არის ცნობილი.

იმავე წელს დ. სარაჯიშვილმა ეკატერინე ფორაქიშვილზე იქორწინა. იმავე წ. ჭიჭინაძის ნაშრომში ვკითხულობთ, რომ

Одним з найкращих прикладів в історії грузинського підприємництва є діяльність Давида Сараджішвілі. У цій статті ми розглянемо, можливо, найважливіше питання його цікавого життя - заповіт, яким мільйони грошей були передані на благодійність.

Давид Сараджішвілі народився в Тбілісі 28 жовтня 1848 року. Після закінчення Тбіліської класичної гімназії в 1866 році продовжив навчання на природничому факультеті Петербурського університету. У роботі Закарія Чічінадзе, виданій у 1909 році, «Промисловість, торгівля та ремесло Грузії. Давид Сараджішвілі» читаємо: «Давид, син Закарія, Са-

раджішвілі похвально провів юнацтво в гімназії. Навчання завершив у Тбіліській класичній гімназії, після того ще рік навчався у Росії, звідки поїхав до Німеччини, де залишився на 12 років».

Потім Д. Сараджішвілі один рік навчався в Мюнхенському університеті, а у 1871 році отримав ступінь доктора з хімії та філософії в Гайдельберзькому університеті. У 1872-1878 рр. в університетах Хофенхайм та Галле здобував освіту в сільськогосподарській справі. У 1878 році відбув до Франції для вивчення основ теорії та практики виноградарства та виноробства. Там Сараджішвілі отримав блискучу освіту та 1880 року повернувся до батьківського дому, туди, де народився – Сергіївська вулиця, №13, нині вулиця Іване Мачабелі. 1880 року на Палацовій вулиці він придбав частину старого будинку, розвалив його та побудував новий, триповерховий – сьогодні він відомий

як Будинок письменників.

Того ж року Сараджішвілі одружився з Екатеріне Поракішвілі. У З. Чічінадзе знову читаємо: «Екатеріне, дочка Іване, прониклива, енергійна та освічена особа, любить та поважає чудову грузинську літературу та грузинських письменників. Ця пані ретельно та добросовісно виконує разом з чоловіком будь-яку справу за яку він береться».

„ეკატერინე ივანეს ასული ყოველ თავის გამჭრიახობას და ენერგიასთან, არის ქართული მნიგნობრობის მოყვარე და როგორც განათლებული პირი გახლავთ დიდი პატივისმცემელი მნიგნობრობისა, შესანიშნავის ქართველის ნაწერების და მწერლების. ეს ადამიანი ქმართან ერთად სწევს საერთო უღელს და რასაც დავით ზაქარიას ძე ემსახურება, ადიდებს და პატივს სცემს იმასვე ეს მანდილოსანიც ფაქიზად და სუფთად ასრულებს“.

დ. სარაჯიშვილი არ იყო უბრალო მეწარმე, ის გლობალურად მოაზროვნე იყო. მაგალითად, მას კარგად ესმოდა, რომ ქვეყნის დამოუკიდებლობისთვის აუცილებელი იყო სამამულო მრეწველობის შექმნა, ამიტომ ის საფრანგეთში დაინტერესდა კონიაკის წარმოებით. იქ მიღებულმა ცოდნამ იგი იმ დასკვნამდე მიიყვანა, რომ საქართველოს კლიმატური გარემო და ვაზის მრავალი ჯიშის კარგ პირობებს ქმნის კონიაკის წარმოებისთვის. 1885 წელს თბილისში ააგო სპირტის ქარხანა, რომელიც 1887 წელს არყის ქარხნად გადააკეთა. 1888 წელს პირველად საქართველოში, ექპლუატაციაში შევიდა კონიაკის ქარხანა, რომლის ფუძემდებელი იყო დავით სარაჯიშვილი. თეთრყურძნიანი საღვინე ვაზის ჯიშების გამოყენებამ, დროულმა რთველმა, ღვინო მასალების დაყენებამ და კონიაკის სპირტიზაციამ გამოიხდის ტექნოლოგიამ, ამ

დ. სარაჯიშვილი ბევრს ნიშნავდა, ა იდეოლოგო მ უ გლობალურ სენსი. ნაპრიკად, ვინ დობრე როზუმვ, შო დღა ნეზალეჟნოსტი კრაინი დოვ'იკოვო მულო სთვორენია ვლასნოი ინდუსტრიი, დო მუ ფრანკიი ვინ ჯაქიკავივსა ვირობნიტვო მონიაკუ. დოტრიმანი დამ ჯნანია დოვლი დოგო დო ვისნოვკუ, შო კლიმატიკნი დოვო მუ გრუჯიი დამ ბეზლიკ სორტივ ვინოგრადნოი ლოზი სთვორიოტუ სპრიკთლივი დოვო დღა ვირობნიტვა მონიაკუ. 1885 როკუ ვინ პობუდუვამ დუ ტბილისი სპირთოვი ჯადო, კოტრი დუ 1887 როკი პერერობივ ნა გორილკანი. 1888 როკუ, ვპერშე ვ გრუჯიი, ბულო ვვედენო ვ ეკსპლუატაციუ მონიაკნი ჯადო, ჯასნოვნიკო დოგო ბუვ დავიდ სარაჯიშვილი.

ვკორისტანია ბილიხ სორტივ ვინოგრადნოი ლოზი, ვჩასნი დ ჯბირ დოჟოკუ, ვირობნიტვო ვინნიხ მატერიკლივ დ ტეხნოლოგია დისტილიკიი მონიაკნიხ სპირტივ, დოზრვანია დოგო, დოტიმალნი რეჟიმ ვიტრიკი დამ ინიშ დოტრიკო სთვორილი მიკნი დოვო დღა ვისოკი დოკოსტი გრუჯინსკოგო მონიაკუ. დუ ჯერე ჯოტი როკი ვინ სკლადე სერიოჟნუ კონკურენციუ დსი მინოჟმნი ბრენდამ ნა როსიისკო მუ რინკუ. ნა მონიაკნო მუ ჯადო დიდ მიცევიხ ჯიტილივ პრიკმალნი ვდომა ვიგნანუ გორილკუ, პოტი მობრობლია ჯადოვსკი მეთოდო, დიკიშალი, კუპაჟუვალნი დამ ვიგოთვლია ლიკერო-გორილკანუ პროდუკციუ. დუ 1886 როკი სარა-

დავით სარაჯიშვილი მეუღლესთან ერთად
დავით სარაჯიშვილი დუ დრუჟინო

უკანასკნელთა დამნიფება, დადეკელებიხ დოტიმალურმა რეჟიმა დამ სხვა ფაქტორებმა მტკიცე საფუძველი შექმნა ქართული კონიაკის მაღალ ხარისხოვნებისათვის. დოთხი წლის შემდეგ უკვე ქართული კონიაკი სერიოზულ კონკურენციას უწევს რუსეთის ბაზარზე ჩამოტანილ ყველა უცხოურ ბრენდს. კონიაკის ქარხანა ადგილობრივი მოსახლეობისგან შინ გამოხდოლ არაყს იბარებდა, შემდეგ ქარხნული წესით ამუშავებდა, წმენდდა, აკუპაჟებდა დამ ლიქიორ-არყის ნანარამს

დჯიშვილი როზირივ სოე ვირობნიტვო დამ პობუდუვამ პერში დ ჯა ველიკინოუ ნა კავკაზი სპირთო-გორილკანი ჯადო, დე შო-რიკი დისტილივალნი 2,5 მლი გრადუსი.

სმილივო მოჟნა სთვრდჟუვალნი, შო სუკასნი ვლასნიკი ვსეს-ვითნო ვიდოვიხ ბიზნეს-იმპერიი ჯაჟო დ ბოტო სოჟი დ ჯი დ. სარაჯიშვილი. დღა პრიკლადო მოჟნა ვკი ბიკიკნი ბილა გეიტსა დამ ინიშ მილარდერივ პერედანი ბილშუ ჯასტინუ სოეი

ამზადებდა. 1886 წელს გააფართოვა თავისი წარმოება და კავკასიაში სიდიდით პირველი სპირტისა და არყის ქარხანა ააშენა, სადაც წლიურად 2, 5 მილიონი გრადუსი იხდებოდა.

თამამად შეიძლება ითქვას, რომ თანამედროვე მსოფლიოში ცნობილი ბიზნეს-იმპერიების მფლობელები დასავლეთში ბევრი რამით გვანან დ. სარაჯიშვილს, სამაგალითოდ შეგვიძლია მოვიყვანოთ ბილ გეითსი და სხვა მილიარდელი, რომლებიც შეპირდნენ საზოგადოებას, რომ თავისი ქონების უმეტეს ნაწილს უბოძებენ ქველმოქმედებას. დ. სარაჯიშვილმა კი ეს 100 წელიწადზე მეტი ხნის წინ გააკეთა სინამდვილეში.

თავის ანდერძში, რომელიც მან სიკვდილამდე ერთი წლით ადრე, 1910 წლის 3 ივნისს, დონის როსტოვში ნოტარიუსთან შეადგინა, ჩვენ ვკითხულობთ: ქონება (სამი მილიონი მანეთი) შემდეგნაირად ნაწილდება:

1. 500 ათასი მანეთი – წერა-კითხვის გამავრცელებელ საზოგადოებას.
2. 150 ათასი მანეთი – ქუთაისის თეატრის ასაშენებლად.
3. 200 ათასი მანეთი – ისტორიულ-ეთნოგრაფიულ საზოგადოებას.
4. 25 ათასი მანეთი – ქუთაისის დრამატულ საზოგადოებას.
5. 50 ათასი მანეთი – თბილისში პოლიტექნიკურ ან სხვა

ვლასობისა და ბიბლიოთეკის. დ. სარაჯიშვილი ნასრავდის ზრბ-ბივ ცე ლე 100 რკივ თმუ.

უ იოგ ჯაპოვითი, კოტრიი ვინ სკლავ უ ნოტარიუსა ვ როსო-ვი-ნა-დონუ ჯა რიკ დო სმერტი, 3 ჯერვნი 1910 რკუ, ჯიტაემო: ვლასნისტი (თრი მილნიონი რუბლივ) როპოდილეთსა ნასტუპნიმ ჯინომ:

1. 500 თისაჯ რუბლივ – თოვარიშტუ ჯ პოშირენნი გრამოტ-ნოსტი.
2. 150 თისაჯ რუბლივ – ნა პობუდოვუ კუთაისკოგო თეატრუ.
3. 200 თისაჯ რუბლივ – ისტორიკო-ეთნოგრაფიჩნი გრამადი.
4. 25 თისაჯ რუბლივ – კუთაისკი დრამატიჩნი გრამადი.
5. 50 თისაჯ რუბლივ – ნა ჯასნუვანნი ტბილისკოი პოლიტექნი-ჩოი სკოლი თა იჩნიხ სკილ ვიშოგო სტუპენუ.
6. 30 თისაჯ რუბლივ – დლი ნეზამოჟნიხ უჩნივ ვლადიკავკაზუ (ორდჟონიკიძე) ნა ოპლათუ ნავჩანნი (ნეზალეჟნო ვი დ ნაციონალ-ნოსტი);
7. 25 თისაჯ რუბლივ – ნა ვიდანნი კნიგ დლი ეთნოგრაფიჩნოგო თოვარიშტა გრუზიი.
8. 100 თისაჯ რუბლივ – გრუზინსკი დრამატიჩნი გრამადი მისტა ტბილისი.
9. 10 თისაჯ რუბლივ – ნა სტოვრენნი სილსკოგოგოპარსკოი მაისტერნი დლი თოვარიშტა, ჯო ოპიკუეთსა პრიტულკაი თა ვი-

უმალღესი სასწავლებლის დასაარსებლად.

6. 30 ათასი მანეთი – ვლადიკავკავის (ორჯონიკიძე) ღარიბ მოსწავლეთათვის, სწავლის ქირის გადასახდელად (განურჩევლად ეროვნებისა);

7. 25 ათასი მანეთი – საქართველოს საეთნოგრაფო საზოგადოებას წიგნების გამოსაცემად.

8. 100 ათასი მანეთი – თბილისის ქართულ დრამატულ საზოგადოებას.

9. 10 ათასი მანეთი – სამინათმოქმედო სახელოსნოს გამოსწორებულ ახალშენთა და თავშესაფართა საზოგადოებას.

10. 171 ათასი მანეთი – სარაჯიშვილის ფირმის მუშა-მოსამსახურეებისათვის; 11. 5 ათასი მანეთი – ქართული ფილარმონიის საზოგადოებისათვის;

12. 20 ათასი მანეთი – ქართული სიტყვაკაზმული მწერლობის საზოგადოებას – ქართული ახალი ორიგინალური ბელეტრისტული ნაწერებისათვის პრემიის დასანიშნად.

13. 50 ათასი მანეთი – ავლაბარში საპროფესიო სკოლის დასაარსებლად და შესანახად.

14. 10 ათასი მანეთი – მოსკოვის ქართულ საზოგადოებას.

15. 10 ათასი მანეთი – დიდუბის ტაძარს.

16. 5 ათასი მანეთი – რუსეთის მევენახეთა და მეღვინეთა საზოგადოების სადგურს ოდესაში.

17. 200 ათასი მანეთი – ქირურგიულ საავადმყოფოს ასაშენებლად თბილისში.

ამის გარდა იყო კიდევ ერთი ანდერძი, რომელშიც ვკითხულობთ:

1. „განათლების“ საზოგადოებას მისი და მისი მეუღლის, დავით სარაჯიშვილის სახელობაზე, ქალთა პროფესიონალური სკოლის დასაარსებლად და შესანახად ავლაბარში 50 000 მანეთი.

2. თბილისში მომავალი პოლიტექნიკური ან სხვა რომელიმე უმაღლესი სასწავლებელიც იქნება, ფიზიკური კაბინეტის მოსაწყობად 50 000 მან.

3. ქართულ საისტორიო და საეთნოგრაფიო საზოგადოებას 25 000 მან.

4. კავკასიის ქართულ სკოლას 10 000 მან.

5. ქალაქ კავკავს ღარიბ მოსწავლეთა სწავლის ფულის გასასტუმრებლად ეროვნების განურჩევლად 30 000 მან.

6. დიდუბის ეკლესიას 10 000 მან.

7. ქართულ ფილარმონიულ საზოგადოებას 5 000 მან.

8. რუსეთის მევენახეთა და მეღვინეობის სადგურს ოდესაში 5 000 მან.

9. ავლაბრის წმ. მარინეს ეკლესიას 2 000 მან.

10. წერა-კითხვის გამავრცელებელ საზოგადოებას სამოსწავლო წიგნების გამოსაცემად და სკოლებისთვის უმთავრესად პროფესიული სკოლების დასაარსებლად და შესანახად 100 000 მან.

11. დარიის მონასტერს ავლაბარში 500 მან.

12. ქუთაისის დრამატულ საზოგადოებას თავის საჭიროებათა გასაძილოდ 25 000 მან.

13. ქ. ქუთაისის საქალაქო თეატრის ასაგებად 150 000 მან.

14. დიდმის წმ. გიორგის ეკლესიას 1000 მან.

15. სიტყვა-კაზმული მწერლობის საზოგადოებას პრემიე-

პრემიის კოლონიამი.

10. 171 თასა რუბლ – ღრა ქრწვნიკვ ღირმა სარაჯიშვილი;

11. 5 თასა რუბლ – ღრადი გრუზინსკოი ფილარმონი;

12. 20 თასა რუბლ – ღრადისტვუ გრუზინსკოი ვიტონჩენოი სლევსნოსტი ღრა პრისაჩენნა პრემიი ღა ნოვი გრუზინსკიი ორიგინალნი ბელეტრისტინი თვრ.

13. 50 თასა რუბლ – ღა ღასნუვანნა თა ღაბეზპეჩენნა პროფესიოი სკოლი ვ ავლაბარი.

14. 10 თასა რუბლ – გრუზინსკიი გრადი ვ მოსკვი.

15. 10 თასა რუბლ – ღა დიდუბისკიი ღრამ.

16. 5 თასა რუბლ – გრადსკო მუ ოსერედკუ ვინოგრადარვ თა ვინორობვ როსიი ვ ოდესი.

17. 200 თასა რუბლ – ღა პობუდოვუ ხირურგიოი ღირარნი ვ ტბილისი.

კრმ ღოგო, ბუვ ჸე ოდინ ღაპო-
ვტი, უ ჯაკო მუაღმო:

1. გრადი «ოსვია», ვიდი იმენი დავიდა სარაჯიშვილი თა ჯოგო დრუჟინი, ღა ღასნუვანნა თა უტრიმანნა ჯინოჩოი პროფესიოი სკოლი ვ ავლაბარი 50 000 რუბლ.

2. ღა ობლადნანნა კაბინეტუ ფიზიკი უ ტბილისკიი პოლიტექნიკი სკოლი აბო ინში სკოლი ვიშოგო სტუპენუ 50 000 რუბ.

3. გრუზინსკიი ისტორიკო-ეტნოგრაფიკი გრადი 25 000 რუბ.

4. კავკაზკი გრუზინსკიი სკოლი 10 000 რუბ.

5. ღრა ნეზამოჟნიხ უჩნვ ვლადიკავკაზუ (ორდჟონიკიძე) ღა ოპლათუ ნავჩანნა (ნეზალეჟნო ვიდი ნაციონალნოსტი) 30 000 რუბ.

6. დიდუბისკიი ცერკვი 10 000 რუბ.

7. გრუზინსკიი ფილარმონიკი გრადი 5 000 რუბ.

8. გრადსკო მუ ოსერედკუ ვინოგრადარვ თა ვინორობვ როსიი ვ ოდესი 5 000 რუბ.

9. ავლაბარსკიი ცერკვი სვ. მარინე 2 000 რუბ.

10. ღრადისტვუ ღა პოშირენნა გრამოტნოსტი ღა ვიდანნა პიდრუჩნიკვ ი ღა ღასნუვანნა თა უტრიმანნა პროფესიონი სკილ 100 000 რუბ.

11. დარიისკო მონასტირუ ვ ავლაბარი 500 რუბ.

12. კუთაისკი დრამატინი გრადი ჯიღნო ღა ჯოგო პოტრებამი 25 000 რუბ.

13. ღა პობუდოვუ კუთაისკოგო მისკოგო თეატრუ 150 000 რუბ.

14. დიგომსკი ცერკვი სვ. გიორგი 1000 რუბ.

15. ღრადისტვუ გრუზინსკოი ვიტონჩენოი სლევსნოსტი ღრა პრისაჩენნა პრემიი ღა ნაიკრაჟი ბელეტრისტინი თვრ, ვიდი იმენი დავიდა სარაჯიშვილი თა ჯოგო დრუჟინი 20 000 რუბ.

16. ცერკვი ბოგომატერი 500 რუბ.

17. გრუზინსკიი დრამატინი გრადი 100 000 რუბ.

18. კალოუბნისკი ცერკვი ვ ტბილისი 1000 რუბ.

19. ღა პობუდოვუ ვიპრავნოი კოლონიი ღრა ნეპოვნოლიტნიხ პრავოპოროშნიკვ 10 000 რუბ.

20. სიონსკი ცერკვი 1000 რუბ.

21. მცხეთისკი ცერკვი 1000 რუბ.

22. ღა პოტრები სკოლი პრი ჯინოჩო მონასტირი სამთავრისი უ მისტი მცხეთა 5 000 რუბ.

ბის დასანიშნად მისი და განსვენებული მისი მეუღლის დავით სარაჯიშვილის სახელობაზე საუკეთესო ბელეტრისტული ნაწარმოებისთვის 20 000 მან.

16. ღვთისშობლის ეკლესიას 500 მან.

17. ქართულ დრამატულ საზოგადოებას 100 000 მან.

18. კალუბნის ეკლესიას თბილისში 1000 მან.

19. მცირეწლოვან დამნაშავეთა ახალშენს 10 000 მან.

20. სიონის ეკლესიას 1000 მან.

21. მცხეთის ეკლესიას 1000 მან. 22. მცხეთის სამთავისის დედათა მონასტერს სკოლის საჭიროებისათვის 5 000 მან.

23. მარტყოფის ეკლესიას 500 მან.

24. მოსკოვის ქართველთა საზოგადოებას 10 000 მან.

25. წმ. ანტონის ეკლესიას 500 მან.

26. დიდი ლილოს ეკლესიას 500 მან.

27. წმ. სამების ეკლესიას 500 მან.

28. მთაწმინდის (მამადავითის) ეკლესიას 500 მან.

29. სომეხთა წმ. სტეფანეს მონასტერს 500 მან.

30. ქ. თბილისის სადასტაქრო საავადმყოფოებისათვის შენობის ასაგებად მისი და განსვენებული მისი მეუღლის დავით სარაჯიშვილის სახელობაზე 200 000 მან.

ასეთი იყო დ. სარაჯიშვილის ანდერძი, ადამიანისა, რომელსაც კარგად ჰქონდა გააზრებული, რა ესაჭიროებოდა საქართველოს რთულ XIX საუკუნეში. დ. სარაჯიშვილმა ქველმოქმედების იმ დონეს მიაღწია, რა დონეზეცაა დღეს წარმოდგენილი ქველმოქმედება აშშ-სა და ევროპაში. ამით XIX-XX ქართველ მწერლებს მიეცათ ქველმოქმედების კარგი მაგალითი მათ როლზე ქვეყნის განვითარებაში.

23. Марткопийській церкві 500 руб.

24. Грузинській громаді Москви 10 000 руб.

25. Церкві Св. Антонія 500 руб.

26. Церкві Діди Ліло 500 руб.

27. Церкві Св. Трійці 500 руб.

28. Церкві Мамадавіті на Мтацмінда 500 руб.

29. Вірменському монастирю Св. Степане 500 руб.

30. На побудову хірургічних лікарень у Тбілісі, від імені Давида Сараджішвілі та його дружини 200 000 руб.

Таким був заповіт Давида Сараджішвілі - людини, яка добре розуміла, що знадобиться Грузії у складному XIX столітті. Сараджішвілі піднявся на такий рівень у благодійності, на якому вона представлена сьогодні в США та Європі.

МИНЕРАЛური წყალი ბორჯომი და ბალნეოლოგიური კურორტი МІНЕРАЛЬНА ВОДА БОРЖОМІ ТА БАЛЬНЕОЛОГІЧНИЙ КУРОРТ

მინერალური წყალი „ბორჯომი“ ვულკანური წარმოშობის უნიკალური წყალია, მას ბუნების საჩუქარსაც უწოდებენ. „ბორჯომი“ 1500 მეტრის სიღრმიდან მოიპოვება, თუმცა გაცილებით უფრო ღრმად ფორმირდება. მიწიდან ამოსვლის დროს ჯერდება წყალი უნიკალური მინერალებით. ვულკანური წარმოშობის მინერალების წყალობით „ბორჯომი“ საუკეთესოდ წმენდს ორგანიზმს, აცილებს სიმძიმის უსიამოვნო გრძნობას და ათავისუფლებს ზედმეტისაგან. უნიკალური ბუნებრივი თვისებების წყალობით, „ბორჯომი“ არა მხოლოდ კლავს წყურვილს, ეფექტურადაც წმენდს ორგანიზმს, აძლიერებს იმუნიტეტს და ამალმებს ორგანიზმის საერთო ტონუსს.

კვების ჰიგიენის სპეციალისტების აზრით, თანამედროვე მავნე ეკოლოგიური პირობებისა და არაბალანსირებული კვების გამო, ორგანიზმის მუავა-ტუტოვანი ბალანსი (pH) ირღვევა და შესაბამისად მასში მუავა ქარბობს. „ბორჯომის“ სისტემატური მიღება (pH) ხელს უწყობს ბალანსის ნორმალიზებას და ორგანიზმში ნივთიერებათა ცვლის პროცესისათვის ოპტიმალურ პირობებს ქმნის. „ბორჯომი“ აუმჯობესებს ნაწლავების მუშაობას და ორგანიზმიდან მავნე ნივთიერებებს გამოდევნის.

წყალი დაბალანსებული მინერალური შემადგენლობით გამოირჩევა, რაც შესაძლებელს ხდის მის ყოველდღიურ მოხმარებას. „ბორჯომში“ კალციუმის შემცველობა 100 მგ/ლ-ზე ნაკლებია, რაც ყოველდღიურ დასაშვებ ნორმას არ აღემატება (მარილების დაგროვების საშიშროება 200 მგ/ლ-ზე მეტი ოდენობის მიღების შემთხვევაში ჩნდება). ამჟამად, ბორჯომში 15 ბურლიდან 640 კუბური მეტრი წყალი ამოდის მიწიდან.

ისტორიულ წყაროებზე დაყრდნობით, უნიკალური მინერალური წყლის „ბორჯომის“ ისტორია თითქმის 2000 წელიწადს ითვლის. ბორჯომის ხეობაში წარმოებული არქეოლოგიური გათხრების შედეგად, ქვისა და ხისგან გაკეთებული რამდენიმე აუზი და აბანოა აღმოჩენილი. ზოგიერთი ისტორიული ჩანაწერის თანახმად, ძველ დროს მინერალურ წყალს მხოლოდ აბაზანებისთვის იყენებდნენ. თუმცა, უდიდესმა ქართველმა მეცნიერმა ივანე ჯავახიშვილმა დაამტკიცა, რომ უძველეს დროში მინერალური წყალი, თავისი უნიკალური თვისებების გამო, სასმელადაც გამოიყენებოდა.

ბორჯომის ხეობაში მინერალური წყლის ხელახალი აღმოჩენა და მისი მნიშვნელობის წარმოჩენა თანამედროვე სამედიცინო პრაქტიკაში რუსეთის იმპერიის სამხედრო მოსამსახურეებს უკავშირდება.

გადმოცემის თანახმად, 1825 წლის გაზაფხულზე, ხერსონის გრენადერთა პოლკი ბორჯომში განთავსდა. ერთხელ ჯარისკაცებმა მდინარე ბორჯომულას მარჯვენა სანაპიროზე ნაპრალიდან ვერტიკალურად ამოშავალი წყარო აღმოაჩინეს და თბილი წყაროს წყალი პოლკის მეთაურს, პოლკოვნიკ პო-

У світі одним із найвідоміших брендів є грузинська мінеральна вода «Боржомі», історію створення якого представлено нижче.

Мінеральна вода «Боржомі» – унікальна вода вулканічного походження, яку називають даром природи. «Боржомі» добувають на глибині 1500 метрів, хоч вода формується набагато глибше, і, вже виходячи на поверхню землі, насичується унікальними мінералами. Завдяки мінералам вулканічного походження «Боржомі» найкращим чином очищує організм, знімає неприємне відчуття важкості та виводить зайві речовини. Через свої унікальні природні властивості «Боржомі» не тільки втамовує спрагу, а й ефективно очищує організм, посилює імунітет та підвищує загальний тонус організму.

Експерти з гігієни харчування вважають, що через сучасних шкідливих екологічних умов та незбалансованого харчування порушується кислотно-лужний баланс (pH) організму, і тому в ньому переважає кислота. Систематичний прийом «Боржомі» (pH) допомагає нормалізації балансу та створює оптимальні умови для процесу метаболізму в організмі.

«Боржомі» покращує роботу шлунку та виводить з організму шкідливі речовини.

Вода характеризується збалансованим мінеральним складом, що дозволяє споживати її щодня. Вміст Кальцію в «Боржомі» менше 100 мг / л, що не перевищує дозволу добуву норму (загроза накопичення солі виникає у випадку споживання більш, ніж 200 мг / л). Наразі, у Борджомі з 15 свердловин виходить 640 кубічних метрів води.

За історичними джерелами, існування унікальної мінеральної води «Боржомі» нараховує майже 2000 років. У результаті археологічних розкопок у Борджомській ущелині було виявлено декілька басейнів і ванн, зроблених з каменю та дерева. Згідно з деякими історичними даними, у давні часи, мінеральну воду використовували тільки для ванн. Хоча, великий грузинський вчений Іване Джавахішвілі довів, що в давні часи, завдяки унікальним властивостям, мінеральна вода також використовувалася як питна.

Повторне виявлення мінеральної води в Борджомській ущелині та засвідчення її значення в сучасній медичній практиці пов'язують з військовослужбовцями Російської імперії. Згідно переказів, навесні 1825 року в Борджомі знаходився Херсонський гренадерський полк. Одного разу, на правому березі річки Борджомула військові побачили, як з тріщини вертикально вгору б'є джерело теплої води. Цю воду вони принесли керівнику полку – полковнику Попову, який страждав хворобою шлунку. Він випробував на собі унікальні властивості води, і результат був настільки диво-

ბორჯომის პარკი
Борджомський парк

პოვს, მიუტანეს, რომელსაც კუჭის დაავადება აწუხებდა. მან თავის თავზე გამოცადა წყლის უნიკალური თვისებები და შედეგმა იმდენად განაცვიფრა, რომ ბრძანება გასცა, წყარო ქვებით შემოეღობათ და მის ახლოს პატარა ქოხი აეშენებინათ. პოლკოვნიკი პოპოვი პირველი ადამიანი იყო, რომელმაც თავის ახლობლებს, ჯანმრთელობის მდგომარეობის გასაუმჯობესებლად, ამ წყაროს წყლის დალევა ურჩია.

1834 წელს, მას შემდეგ, რაც ფართოდ გავრცელდა ინფორმაცია „ბორჯომის“ მინერალური წყლის საოცარ თვისებებზე, გორში განლაგებული ქართველ გრენადერთა პოლკის სამხედრო ექიმი ამიროვი ქ. ბორჯომს ეწვია. მას ჯარისკაცების საცხოვრებელი პირობები უნდა შეემოწმებინა. ექიმმა ამიროვმა ჩასვლისთანავე გადაწყვიტა, უფრო დიდი ხნით დარჩენილიყო ბორჯომში, რათა უკეთ გაცნობოდა „ბორჯომის“ მინერალური წყლით ჯარისკაცების მკურნალობის შედეგს. ექიმი ამიროვი იყო პირველი სამეცნიერო კვლევის ავტორი, სადაც დეტალურად იყო აღწერილი მინერალური წყლის უნიკალური სამკურნალო თვისებები.

1841 წლისთვის „ბორჯომის“ მინერალური წყლების საოცარი თვისებები რუსეთში მთავარი სასაუბრო თემა გახდა. სწორედ, ამან უბიძგა კავკასიის მთავარმართებლის, გენერალ-გუბერნატორ ევგენი გოლოვინის ქალიშვილს ბორჯომში ჩასულიყო. მართალია, ისტორიული წყაროები არ აზუსტებენ ინფორმაციას გენერლის ქალიშვილის დაავადების შესახებ, მაგრამ ფაქტია, ის განიკურნა. ამ შემთხვევის გამო, მინერალური წყლის პირველ წყაროს მის საპატივცემულოდ „ეკატერინსკი“ ეწოდა, ხოლო იმავე პერიოდში ნაპოვნ მეორე წყაროს – „ევგენიევსკი“, თავად გენერალ-გუბერნატორის სახელი.

მე-19 საუკუნის 40-იან წლებში „ბორჯომის“ მინერალურმა წყლებმა თავისი გამორჩეული თვისებების წყალობით ფართოდ გაითქვა სახელი. ქალაქი ბორჯომი კი თანდათან სამთო-ბალნეოლოგიურ კურორტად ჩამოყალიბდა. მისი პოპულარობა წლიდან წლამდე სულ უფრო სულ მალე ბორჯომი რომანოვების სამეფო დინასტიის საზაფხულო რეზიდენცია გახდა.

1890 წლიდან „ბორჯომის“ მინერალური წყლის სანარმოო ჩამოსხმა დაიწყო.

1904 წელს შესაძლებელი გახდა „ბორჯომის“ წარმოების ნაწილობრივი მექანიზაცია. მინის ჩაბერვა ჯერ კიდევ ხელით ხდებოდა, თუმცა ჩამოსხმა უკვე მექანიზებული გახდა. ამ წლით თარიღდება გაზეთში გამოქვეყნებული განცხადება „ბორჯომის“ ვაგონებით გაყიდვის შესახებ. წყლის ჩამოსხმა უწყვეტ რეჟიმში მიმდინარეობდა. თუ 1854 წელს ბორჯომი-

ვიჯიმ, що Попов наказав обкласти джерело камінням і побудувати поруч невелику альтанку. Полковник Попов був першим, хто порадив своїм близьким пити воду з цього джерела для поліпшення здоров'я.

У 1834 році, після поширення інформації про чудодійні властивості мінеральної води «Боржомі», військовий лікар розташованого у місті Горі Грузинського гренадерського полку Аміров, відвідав Боржомі. Він повинен був перевірити умови життя військових. Після приїзду лікар вирішив на довше затриматись у Боржомі, щоб побачити результати лікування військових мінеральною водою. Аміров був автором першого наукового дослідження, де описав унікальні лікувальні властивості мінеральної води.

У 1841 році чудодійні властивості мінеральних вод Боржомі стали основною темою для розмови в Росії. Саме це підштовхнуло до приїзду доньку намісника Кавказького регіону, генерал-губернатора, Євгенію Головіну. Щоправда, історичні джерела не уточнюють інформацію про хворобу доньки генерала, але її одужання є фактом. На честь цього випадку перше джерело мінеральної води назвали «Єкатериненським», а знайдене в той період друге джерело – «Євгенівським», на честь генерал-губернатора.

У 40-х роках 19 століття мінеральні води «Боржомі» стали широко відомими своїми відмінними властивостями. Місто Боржомі поступово стає гірсько-бальнеологічним курортом, а згодом, завдяки своїй популярності, і літньою резиденцією династії Романових.

З 1890 року розпочався виробничий розлив мінеральної води «Боржомі».

У 1904 році стала можливою часткова механізація виробництва, хоч скло виготовлялось ще вручну. Того ж року в газеті оголосили про продаж «Боржомі» вагонами. Вода розливалась безупинно: якщо у 1854 році з Боржомі вивезли всього 1350 пляшки, у 1905 році кількість виросла до 320 тис., а у 1913 році – досягла 9 млн. пляшок.

Приєднання Грузії до Радянського Союзу не завадило популяризації «Боржомі», змінився тільки статус відпочивальників та еліта. На зміну Романову прийшов Сталін, який також дуже любив цю мінеральну воду. У Кремлі жодна подія не проходила без «Боржомі».

«Відлига» 1960-х років дала можливість «Боржомі» отримати ім'я закордоном. З 1961 року почався експорт «Боржомі» до 15 країн світу, до яких входили США, Франція, Австрія та ін. У 1980-і роки реалізація «Боржомі» перевищила 400 млн пляшок. У 1990-1995 роках економічні труднощі в країні відчутно вплинули на виробництво «Боржомі».

У 1995 році була створена компанія «Georgian Glass & Mineral Water Co. N. V.», сьогодиншня «IDS Боржомі Грузія», котра відновила виробництво, і сьогодні цей дар природи відомий у 40 країнах світу.

Поради:

На думку дієтологів, людям з надмірною вагою потрібно вживати більше рідини, оскільки у їхньому організмі вміст води значно знижений. Крім того, необхідно зосередитися на мінеральній воді, що містить вуглекислий газ, сірководень, гідрокарбонатні іони та сульфат натрію – саме такою є «Боржомі». Вона позитивно впливає на вуглеводний і ліпідний обмін, а також сприяє утворенню аденозинтрифосфорної кислоти (АТФ), у результаті чого з'являється енергія.

Варто також зазначити, що людям з надлишком ваги лікарі не рекомендують пити газовану воду, оскільки вона допомагає у формуванні шлункового соку, що посилює відчуття голоду. Саме тому людям з надмірною вагою радимо вживати «Боржомі» вже без газу.

На відміну від багатьох інших мінеральних вод, Боржомі

დან სულ რაღაც 1350 ბოთლი გაიტანეს, 1905 წელს ამ რიცხვმა 320 ათასი, 1913 წელს კი 9 მილიონ ბოთლს მიაღწია. საქართველოს გასაბჭოებას „ბორჯომის“ პოპულარიზაციის ხელი არ შეუშლია. შეიცვალა მხოლოდ დამსვენებელთა სტატუსი და ელიტა. რომანოვი სტალინმა შეცვალა, რომელსაც ასევე ძალიან უყვარდა ეს მინერალური წყალი. კრემლში არც ერთი ღონისძიება არ ტარდებოდა „ბორჯომის“ გარეშე.

1960-იანი წლების „დათბობამ“ „ბორჯომს“ შანსი მისცა სახელი საზღვარგარეთაც მოეხვეჭა. 1961 წლიდან დაიწყო „ბორჯომის“ ექსპორტი მსოფლიოს 15 ქვეყანაში. ამ ქვეყნების რიცხვში შედიოდა აშშ, საფრანგეთი, ავსტრია და სხვ. 1980-იან წლებში „ბორჯომის“ რეალიზაციამ 400 მილიონ ბოთლს გადააჭარბა.

1990-1995 წლებში შიდა ეკონომიკური სიძნელეების გამო „ბორჯომის“ წარმოება საგრძნობლად შემცირდა.

1995 წელს შეიქმნა კომპანია „Georgian Glass & Mineral Water Co. N. V.“, დღევანდელი IDS ბორჯომი საქართველო, რომელმაც განაახლა „ბორჯომის“ წარმოება. დღეს, ბუნების ამ საჩუქარს მსოფლიოს 40 ქვეყანაში იცნობენ.

რჩევები:

დიეტოლოგების აზრით, ჭარბი წონის მქონე ადამიანებმა ჩვეულებრივზე მეტი სითხე უნდა მიიღონ, ვინაიდან მათ ორგანიზმში წყლის შემცველობა საგრძნობლად შემცირებულია. ამასთანავე, აუცილებელია აქცენტი გაკეთდეს აუცილებლად მინერალურ წყალზე, რომელიც შეიცავს ნახშირორჟანგს, გოგირდწყალბადს, ჰიდროკარბონატის იონებს და ნატრიუმის სულფატს. სწორედ ასეთი წყალია „ბორჯომი“. იგი დადებითად მოქმედებს ნახშირწყლებისა და ლიპიდურ ცვლაზე და ადენოზინტრიფოსფორის მჟავის წარმოშობას უწყობს ხელს (ATF), რომლის დაშლის შემდეგაც წარმოიშობა ენერგია.

უნდა აღინიშნოს ისიც, რომ ჭარბი წონის მქონე ადამიანებს ექიმები არ ურჩევენ გაზირებული წყლის მიღებას, ვინაიდან ეს ხელს უწყობს კუჭის წვენის გამოყოფას და ამით შიმშილის შეგრძნება მძაფრდება. სწორედ ამის გამო, მათ, ვისაც ჭარბი წონის მოშორება სურს, ვურჩევთ „ბორჯომი“ გაზგასული სახით მიიღონ.

ბევრი სხვა მინერალური წყლისგან განსხვავებით, ბორჯომის წყალი ვერ ასწრებს მიწის ქვეშ გაცივებას და ზედაპირზე ამოდის თბილი სახით (34-41 °C), რომელიც „გზადაგზა“ მდიდრდება კავკასიონის მთებში არსებული 60 სხვადასხვა მინერალის კომპოზიციით. ბორჯომის წყალი შეიცავს სტრონციუმს, ფტორს, იოდს და ბორს. სტრონციუმის შემცველობა ჭაბურღილების წყლის ნიმუშებსა და პროდუქციაში შეადგენს 4,0-20,0 მგ/ლ, ფტორის 3-10,6 მგ/ლ, იოდის 0,3-1,5 მგ/ლ, ბორის 3,0-10,0 მგ/ლ.

ქიმიური შემადგენლობა:

საბადოს სხვადასხვა უბანზე წყლის მინერალიზაცია 2-იდან 7 გ/ლ-მდეა. ახასიათებს მჟავე რეაქცია (pH-6,7-6,9). წყლის ტემპერატურა 34-იდან 41 °C-მდე მერყეობს. ბორჯომის წყალში არ ფიქსირდება ზედაპირულად აქტიური ნივთიერებები, პესტიციდები, პოლიქლორბიფენილები, ნავთობპროდუქტები, პოლიციკლური არომატული ნახშირწყალბადები.

не встигає охолоджуватись під землею та на поверхню піднімається теплою (34-41 °C), «по дорозі» збагачуючись 60 різними мінералами, що існують в горах Кавказу. Борджомська вода містить Стронцій, Стор, Йод і Бор. Вміст Стронцію у зразках свердловин становить 4,0-20,0 мг/л, Фтору 3-10,6 мг/л, Йоду 0,3-1,5 мг/л, Бору 3,0-10,0 мг/л.

Хімічний склад:

У різних районах родовища мінералізація води становить 2-7 г/л., характеризується кислотною реакцією (pH-6,7-6,9). Температура води коливається від 34 до 41 °C. Вода Боржомі не містить поверхнево-активних речовин, пестицидів, поліхлорбифенілів, нафтопродуктів, поліциклічних ароматичних вуглеводнів

Оліко Ціскарішвілі

ოლიკო ცისკარიშვილი

მუხრან მაჭავარიანის 90 წლის იუბილესათვის НА 90-РІЧНИЙ ЮВІЛЕЙ МУХРАНА МАЧАВАРІАНІ

მე-20 საუკუნის დიდი ქართველი პოეტის მურმან ლებანიძის ხელმძღვანელობით 1979 წ. გამომცემლობა „საბჭოთა საქართველო“ ბეჭდავს მ. მაჭავარიანის ლექსების კრებულს პოეტის დაბადებიდან 50 წლის აღსანიშნავად.

ამ ნიგნით ხელდამშვენებული პოეტი მ. ლებანიძე მკითხველთან ერთად ულოცავს მუხრან მაჭავარიანს დაბადების დღეს და წინასიტყვაში მოკრძალებულად მოგვითხრობს პოეტის შემოქმედებაზე.

მუხრან მაჭავარიანის ლექსი დღესაც ნათელია. მისი პოეზია შორს დგას ე.წ. „უსაგნო ლირიკისაგან!“

ომის შემდგომ ქართულ პოეზიაში ბევრს არაფერს მიუპყრია იმდენი ყურადღება, რამდენიც მუხრან მაჭავარიანის სახელს, მისმა პოეზიამ ახალი პერსპექტივები დასახა. ის მოგვევლინა მოულოდნელი, მანამდე თქვენთვის უცნობი, ერთი შეხედვით უჩვეულო ქართული ლექსით. უბოდიშობამდე მისული გაბედულება, ოცი წლის ჭაბუკისათვის შეუფერებელი აზრის სიმძიმე და რკინისებური ლოგიკა მსჭვალავდა იმთავითვე მის პოეტურ ფორმულებს და ცალკეულ სახელებს. მუხრან მაჭავარიანი ანგრევდა ძველ რიტმულ კონსტრუქციებს, ქმნიდა ახალ ჰარმონიებს, აახლებდა დიდი ხნით მივიწყებულ თავისუფალ ლექსს.

პოეზიის მაშინდელ კანონმდებელთათვის გაბალიზიანებულიც კი იყო კლასიკურ ლექსთან მისი მოურიდელები დამოკიდებულება და ჭეშმარიტი პოეზიის ხარისხში საკვირველი სიმსუბუქით აყვანილი მისი კატეგორიული განცხადებანი. სისხლმოჭარბებულსა და ომახიან მუხრან მაჭავარიანს თავდავინებებით უყვარს მთელი კაცობრიობა

„ოცნება ვრცელდება სინათლის სისწრაფით,

მინდა არსებითი მკლავების გაშლა,

ავრბივარ მთაზე და იქიდან ვიძახი:

— ვაშა, სიცოცხლე, ვაშა!“

მშობლიური ქართული ყოფა, მშობელი ხალხის ჯვარცმული წარსული იყრობს ჭაბუკის არსებას. მისი აზრით სამშობლო ქვეყნის სიყვარულია გენით, ჯიშით, სისხლით კოდირებული. რასაც მიუძღვნა პირველი ნიგნი: „ვახტანგ მეფის ნანადირევი“, „მოდის...მოდის...“, „მინორული მეცხრამეტე საუკუნისა, ანუ იმერული ქელები“, „საბა“ — თავი და თავი

Під керівництвом великого грузинського поета ХХ століття Мурмана Лебанідзе, видавництва „Радянська Грузія“ у 1979 році друкує збірку віршів М. Мачаваріані з нагоди 50-річчя поета.

Із задоволенням тримаючи цю книгу в руках, поет М. Лебанідзе разом із читачами вітає з днем народження Мухрана Мачаваріані і в передмові скромно нам розповідає про творчість поета.

Вірш Мухрана Мачаваріані світлий, як день. Його поезія далека від так званої «пустої лірики!».

Після війни в грузинській поезії нічому так не приділяли особливої уваги, як імені Мухрана Мачаваріані, його поезія показала нові перспективи. Вона до нас завітала не-

сподіваним, до цього невідомим, з першого погляду, незвичайним грузинським віршем. Безцеремонна сміливість, думки, заважкі для двадцятирічного юнака і залізна логіка з самого початку показували його поетичні формули та особливий талант. Мухран Мачаваріані руйнував старі ритмічні конструкції, створював нові гармонії, оживляв давно забутий вільний вірш. Тогочасних законодавців поезії дратували його сміливе ставлення до класичного вірша та категоричні заяви, представлені в неочікувано легкій формі на рівні істинної поезії. Темпераментний та сміливий Мухран Мачаваріані до самозабуття любить усе людство.

«Мрія летить зі швидкістю світла,

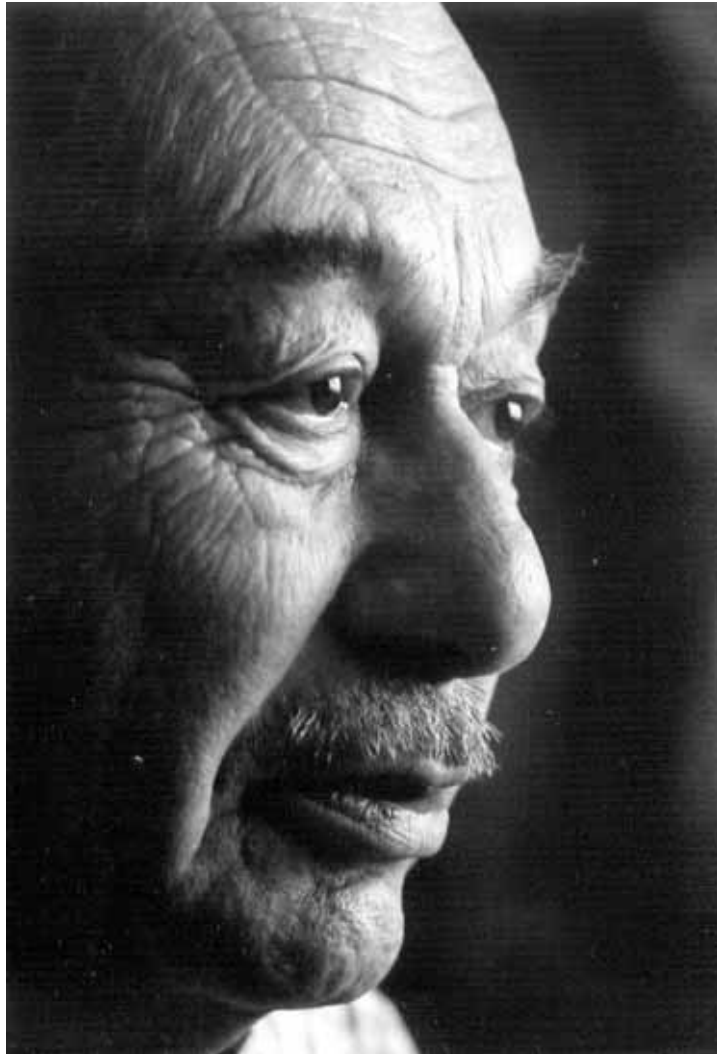
Хочу розправити руки, мов крила.

Збігаю на гору і звідти гукаю:

— Ура, життя! Я тебе прославляю!»

Рідне грузинське буття, розіпнене страждання минуле пращурів

полонить єство юнака. На його думку, любов до рідної країни закодована в генах, родові, крові - чому він і присвятив першу книжку: «Здобич Царя Вахтанга», «Іде до мене.. Йде...», «Мінорне дев'ятнадцяте століття, або імеретинські помини», «Саба» — кожен вірш є вершиною найновішої грузинської поезії.

მშვენება ჩვენი უახლესი ქართული პოეზიისა.

დიახ, გრძელი ოცდაათი წელიწადია ჩავლილი „საბას“ გამოქვეყნებიდან. მუხრან მაჭავარიანის პირველი გამოსვლისას, მწერალთა კავშირის ტრიბუნაზე, დარბაზსა და სალონს შუა კარი იყო ღია. უცნობი ახოვანი ჭაბუკი დარბაზში ლექსებს კითხულობდა. მწერლები სალონში ისხდნენ, ოღონდ კისრები წაეგრძელებინათ და მთელი არსებით დარბაზში იყვნენ, „ორბელიანი ლუდოვიკო მეთოთხმეტესთან ალოდინეს და მეთხუთმეტე კაცად შევიდა.“ „ცამეტი ლუდოვიკო კედლიდან იყურება, ციცას ეფერება ლუი მეთოთხმეტე...“ მძლავრი, ალტკინებული ხმა გამოდიოდა დარბაზიდან სალონში „ხელმწიფემ საბას ნაუბარი მოისმინა რა, ოჰ...ოჰ...ოჰო, – თქვა და თითქოს კიდევ ინანა“, დარბაზში ტევა არ იყო, სალონშიც ხალხი ემატებოდა.

„მაგრამ ამითი არაფერი გამოვიდა რა

რაც შეიტანა, ისევ ის გამოიტანა

იმ სახელგანთქმულ ვერსალიდან ელჩმან ქართლისამ“.

წონასწორობიდან გამოსული, ფრთებს მიმდობილი კითხულობდა მუხრანი ლექსებს. კითხვა დასრულდა და დარბაზი ტაშით ინგრეოდა. სათითაოდ მასსოვს და თვალწინ მიდგას ალგზნებული, ნერვიული, განცვიფრებული სახეები.

– „არ ვიცი! არ მესმის! – პოეზიის ვალი არ არის განგვაცვიფროს! პოეზიამ წყნარად, ნელ-ნელა უნდა გაგვმსჭვავლოს!“ – თქვა პრეზიდენტიდან სალონში საჩქაროდ ჩამოსულმა ერთა ვეტერანმა. მუხრანის არგაგება – უგემოვნობას ნიშნავდა, გაგება და მაინც აუგის თქმა – ბოროტებას, დღემდე ვერ მივხმდარვარ, რომელ ვარიანტთან მქონდა საქმე...

გავიდა წლები, გაფართოვდა გადიდდა მუხრან მაჭავარიანის სათქმელი ოცდაათი წლის გრძელ გზაზე. მკლავი გაშალა და დაეჯუჯა, ძვირფასი ნაყოფით დაიტვირთა ახოვანი ხე პოეზიისა.

ამ წერილს ოდნავი პრეტენზია არა აქვს, მუხრან მაჭავარიანის პოეზიის სრული სურათი გვიჩვენოს, ამას მეტი შრომა და ქაღალდის მეტი ფართიც დასჭირდებოდა ჩემი წერილი გიდის მოვალეობას ასრულებს, წიგნის კარს უღებს მკითხველს, შეუძლებდა პოეტის ქვეყანაში და იქვე დატოვებს ძვირფასეულობათა პირისპირ, სადაც ბევრი რამ მკითხველზე და მის უნარზე დამოკიდებული.

მ. მაჭავარიანის მოკლე ბიოგრაფია:

მაჭავარიანი მუხრან ივანეს ძე დაიბადა სოფელ არგვეთაში, საჩხერის რაიონში 1929 წლის 12 აპრილს. მან დაამთავრა თსუ ფილოლოგიური ფაკულტეტი 1954 წელს. 1963-64 წლებში იყო ჟურნალ „პიონერის“ მთავარი რედაქტორი.

1967–82 წლებში ჟურნალ „დილის“ მთავარი რედაქტორი.

1982 წლიდან აღმანახ „საუნჯის“ მთავარი რედაქტორია.

პირველი ლექსები 1952 წელს გამოაქვეყნა, პირველი წიგნი „ლექსები“ – 1955წ.

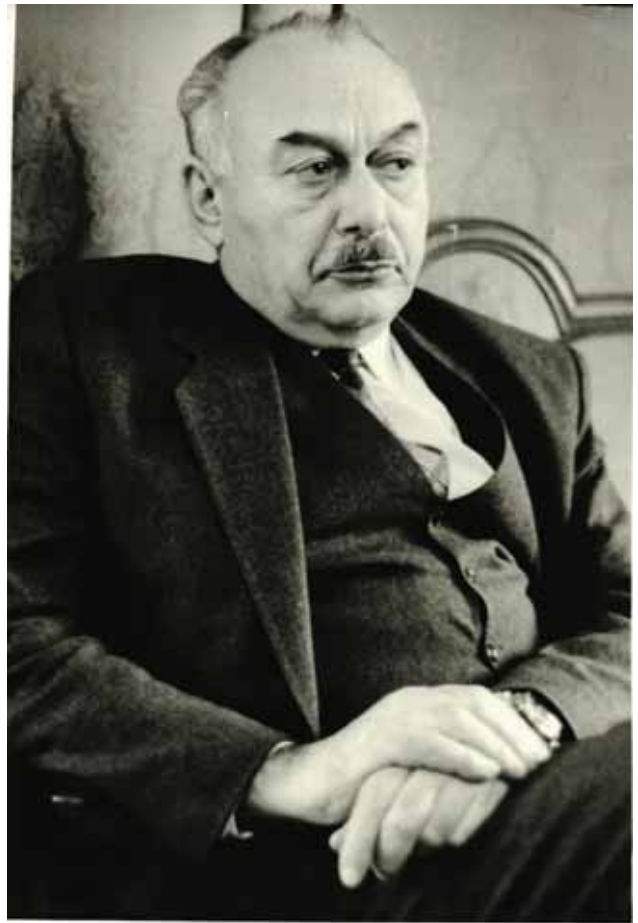
1958 წელს გამოვიდა პოეტის 2 კრებული – „წითელი მზე და მწვანე ბალახი“ და „სიჩუმე უმელოდ“, რომელიც რუსულად თარგმნა ე. ვეტუშენკომ.

ამ კრებულისათვის მ. მაჭავარიანს მიენიჭა ახალგაზრდობისა და სტუდენტთა VII მსოფლიო ფესტივალის ლაურიატის წოდება 1959 წ. მომდევნო კრებულები „ლექსები, პოემა“ დაიბეჭდა 1962 წ. „იარონ“ – 1970 წელს; „თქვი“ – 1971 წ.; „ვინც იყო, იგი რომ არა...“ – 1973 წ.; „დუმილი რეკავს“ – 1974წ.; „ლექსები“ – 1976 წ.; „ერთგომეული“ – 1979 წ.

ეს იყო მკვეთრად თავისებული პოეტური ხმის დახვეწის, სრულყოფის ეტაპები.

მ. მაჭავარიანის მთელი შემოქმედება სამშობლოს სიყვარულთა შთაგონებული, მისი შემოქმედებული კრებულიც, პირველ ყოვლისა, პატრიოტიზმზეა დაფუძნებული („საშველს რომ აღარ მაძლევს ხოლმე“, „ხარ სავსავი ჩემთვის ტაძარი“, „თქვა ოპიზარმა“, „დუმილი რეკავს“ და სხვა).

პათოსითა და სიმახვილით გამოირჩევა მუხრანს რამდენიმე ლექსი, რომელშიც ხაზგასმულია შემოქმედის, როგორც

მუხრან მაჭავარიანი
Mukhran Machavariani

Так, двадцять довгих років пройшло від опублікування «Саба». Коли Мухран Мачаваріані вперше вийшов на трибуну Спілки письменників, двері вітальні та зали були відкриті. Відважний невідомий юнак читав у залі вірші. Письменники сиділи у вітальні, але їхні шиї видовжились і усім єством вони були в залі: «Орбеліані примусили чекати у Людовіка Чотирнадцятого, і він зайшов як П'ятнадцятий.» «Тринадцять Людовіків поглядають зі стіни, пестує Ціцу Луї Чотирнадцятий...» Сильний, гучний голос лунав із зали у вітальню, король послухав розповідь Саби: «Ох... ох... ох...» - сказав та й ніби пошкодував про це, у залі не було місць, а до вітальні все заходили люди.

«Але ж нічого у нього не вийшло.

Що вніс, те й виніс

з того добре відомого Версалю посол Картлі».

Втративши рівновагу, окрилений Мухран читав вірші. Читання завершилось – і зал вибухнув аплодисментами. Кожного пам'ятаю окремо, перед очима стоять збуджені, знервовані, здивовані обличчя.

– «Не знаю! Не розумію! – Поезія не повинна нас дивувати! Поезія повинна спокійно, тихо нас надихати!» – сказав один ветеран, швидко зійшовши з президіуму до вітальні. Нерозуміння Мухрана означало несмак, розуміння, але приниження цієї поезії – злість. Досі не розумію, з яким варіантом я мав справу...Пройшов час, по дорозі довжиною в двадцять років поле для творчості Мухрана Мачаваріані розширилось. Руки розпростав, став чоловіком, цінні плоди

მოქალაქის პოზიცია („სხდომა“, „ხმას ამოიღებ...“, „რაშია საქმე“ და სხვა).

მ. მაჭავარიანის ლექსები ცნობილ ისტორიულ ამბავს წარმოსახავს და ბალადურად ვითარდება („საბა“, „დავითი“, „ჭოლა“, „ვახტანგ მეფის ნანადირევი“ და სხვა). მათში აღსანიშნავია მხატვრის თვალთახედვა, ეფექტური აღქმა და ფრაზის აზრობრივი ტევადება.

მნიშვნელოვანი ადგილი უკავია ფილოსოფიურ ლირიკას, რომელიც უმეტესწილად მცირე ზომის ლექსებით, ზოგჯერ თითო პოეტური წინადადებით არის წარმოდგენილი („უკვე მოვხუციდი“, „თქვი“, „როდემდე“, „ვეძებ და ვეძებ“ და სხვა).

ერთობ ნიშანდობლივია მუხრან მაჭავარიანის შემოქმედებაში სოფლის თემა, მშობლიური პეიზაჟები, წელიწადის დრონი და ყოფაცხოვრებითი სურათები, რომლებსაც ახლავს მზიური, მაჟორული განწყობა და ჯანსაღი და ძალოვანი შეგრძნებანი. მ. მაჭავარიანის ლექსები ნათარგმნია რუსულ, ინგლისურ, გერმანულ, ფრანგულ, ბულგარულ, ჩეხურ და სხვა ენებზე.

მუხრან მაჭავარიანი 2010 წლის 17 მაისს თბილისში, რუსთაველის თეატრში, პოეტ ფრიდონ ხალვაშის ოთხმოცდამეხუთე წლისთავისადმი მიძღვნილ საღამოზე სიტყვით გამოდიოდა, როდესაც სცენაზე შეუძლოდ გახდა, წაიქცა და გულის შეტევით თეატრის დიდ სცენაზე გარდაიცვალა. ექიმების დიდი ძალისხმევის მიუხედავად მისი გადარჩენა ვერ მოხერხდა. პოეტი მთანმინდის მწერალთა და საზოგადო მოღვაწეთა პანთეონში დაკრძალეს. მისი საფლავი

ნოდარ დუმბაძისა და იაკობ ნიკოლაძის საფლავების გვერდით მდებარეობს.

принесло сміливе дерево поезії.

Цей лист ніяк не зможе показати повну картину поезії Мухрана Мачаваріані, для цього треба б було більше праці та паперу. Мій лист виконує обов'язок гіда, відкриває двері книги для читача, веде до країни поета і там же залишить його сам на сам зі скарбом, де багато чого залежить від читача та його здібностей.

Коротка біографія М. Мачаваріані:

Мухран, син Іване, Мачаваріані народився в селі Аргвета Сачхерського району 12 квітня 1929 року.

1954 року він закінчив філологічний факультет Тбіліського державного університету.

У 1963–64 роках був головним редактором журналу «Піонер».

У 1967–82 роках – головний редактор журналу «Діла» (Ранок).

З 1982 року був головним редактором альманаху «Саундже» (Скарб).

1952 року опублікував перші вірші, перша книжка «Вірші» з'явилася 1955 р.

1958 року вийшли дві збірки поета: «Червоне сонце та зелена трава» і «Тиша без тебе», котрі на російську мову переклав Є. Євтушенко. За ці збірки Мачаваріані присвоєно звання лауреата VII Всесвітнього фестивалю молоді та студентів у 1959 році. Наступні збірки «Вірші, поема» надруковано 1962 р., «Ясон» - 1970 р., «Кажі» - 1971 р., «Не було б того, хто був...» - 1973 р., «Звучить мовчання дзвін» - 1974р., «Вірші» - 1976 р., «Однотомник» - 1979 р. Це були етапи досконалості та особливо блискучої огранки поетичного звуку.

Уся творчість Мачаваріані натхнена любов'ю до Батьківщини, його творча збірка, в першу чергу, має за основу патріотизм («Більше немає порятунку», «Ти для мене надійний храм», «Мовив Опізарі», «Звучить мовчання дзвін» та ін.).

Пафосом і пронизливістю вирізняються декілька віршів Мухрана, в яких підкреслюється позиція творця як громадянина («Засідання», «Промовиш...», «У чому справа» і так далі). Вірші М. Мачаваріані описують відомі історичні події та розвиваються як балади («Саба», «Давіті», «Чола», «Здобич Царя Вахтанга» та ін.). Варто відзначити погляд художника, ефективне сприйняття та смислове наповнення віршів.

Важливе місце займає філософська лірика, котра представлена в основному невеликого розміру віршами, або ж іноді одною поетичною фразою («Вже постарів», «Кажі», «Доки», «Шукаю і шукаю» та інші).

Варто відзначити в творчості Мачаваріані тему села, рідні пейзажі, пори року та побутові картини, які супроводжуються сонячним, мажорним настроєм та здоровими і сильними відчуттями. Вірші Мачаваріані перекладені російською, англійською, німецькою, французькою, болгарською, чеською та іншими мовами.

17 травня 2010 року на сцені Тбіліського театру імені Руставелі, на вечорі в честь святкування 85-річчя поета Прідона Халваші, Мухран Мачаваріані вийшов зі словом, коли раптово йому стало погано. Він упав і помер від інфаркту на великій сцені. Незважаючи на зусилля лікарів, його не вдалося врятувати. Поет був похований у пантеоні письменників і громадських діячів на Мтацмінді, поруч з могилами Нодара Думбадзе та Якова Ніколадзе.

განვლილი პერიოდის ღონისძიებანი ЗАХОДИ, ПРОВЕДЕНІ ЗА МИНУЛИЙ ПЕРІОД

ჟურნალ „საქართველოს“ ერთგულმა მკითხველებმა უკვე იცით, რომ ყოველ ნომერში მოგიტხოვრებთ იმ მნიშვნელოვან ღონისძიებათა შესახებ, რომელთაც რეგულარულად ვატარებთ უკრაინაში საქართველოს საელჩოს მხარდაჭერითა და თანამონაწილეობით.

2018 წელი უკრაინის ქართულმა დიასპორამ არაჩვეულებრივი სიუპრიზით დაასრულა, 31 დეკემბერს ფეისბუქზე დიასპორის გვერდის ხელმოწერითა შორის გუდაურის ორი საგზური გათამაშდა. გათამაშებაში დაახლოებით 60 ათასმა ადამიანმა მიიღო მონაწილეობა. გაიმარჯვა საშკო შვეჩენკომ, რომელიც თებერვალში სტუმრობდა ზღაპრულ გუდაურს. როგორც საგზურის ბედნიერმა მფლობელმა აღნიშნა, ის საქართველოში კიდევ არაერთხელ დაბრუნდება, რადგან იქ გატარებულმა რამდენიმე დღემ მის სასიამოვნო მოგონებებში სამუდამო ადგილი დაიმკვიდრა. აღნიშნული აქცია საქართველოს ფარგლებს გარეთ რაც შეიძლება მეტი ადამიანის დაინტერესებასა და ტურიზმის განვითარებას უწყობს ხელს. ანალოგიურ აქციებს, რა თქმა უნდა, მომავალშიც აუცილებლად ჩავატარებთ.

საინტერესო და ნაყოფიერი იყო 2018 წლის მიწურულს კიევის ქართულ კულტურულ-საგანმანათლებლო ცენტრ „იბერიელი“ გამართული შეხვედრა, სადაც საქართველოს საელჩოს მრჩეველმა ირაკლი როგავამ ცენტრის პედაგოგებს, მშობლებსა და აღსაზრდელებს საქართველოს ახალგაზრდა ელჩი უკრაინაში სანდრო თოფურიას წარუდგინა.

სანდრო თოფურიამ კულტურულ-საგანმანათლებლო ცენტრში მის ფუნქცია-მოვლეობებზე და სამომავლო თანამშრომლობის საკითხებზე ისაუბრა.

ახალგაზრდა ელჩმა კულტურულ-საგანმანათლებლო ცენტრს საჩუქრად კომპიუტერული და მულტიმედია ტექნიკა გადასცა. როგორც სანდრო თოფურიამ განაცხადა, ახალგაზრდა ელჩის ძირითადი ფუნქცია უკრაინელ სტუდენტებთან ურთიერთობა და ორი მოძმე ერის ახალგაზრდობის დაახლოება იქნება.

2019 წელი კი საქართველოს საელჩოში ქართული დიასპორული ორგანიზაციების წარმომადგენლებთან შეხვედრით დაიწყო.

საქართველოს საგანგებო და სრულუფლებიანმა ელჩმა უკრაინაში გელა დუმბაძემ საქართველოში მიმდინარე პროცესებზე ისაუბრა და სტუმრების მიერ დასმულ შეკითხვებს უპასუხა.

ამგვარი შეხვედრების მთავარი მიზანია უკრაინის ქართველობის სათანადო ინფორმირება საქართველოში მიმდინარე მნიშვნელოვან პროცესებზე და მათი საელჩოსთან უწყვეტი ურთიერთობის გაბმა.

გარდა ამისა, მიმდინარე წლის 6 აპრილს საქართველოს

Віддані читачі журналу «Сакартвело» вже знають, що у кожному номері ми розповідаємо про важливі заходи, які періодично проводяться в Україні, організаторами яких є переважно грузинська діаспора і посольство Грузії.

2018 рік грузинська діаспора України завершила з дивовижним сюрпризом: 31 грудня для читачів сторінки діаспори у Фейсбукі було розіграно дві путівки до Гудаурі. У розіграві взяли участь близько 60 000 чоловік. Переможцем став Сашко Шевченко, який гостював у казковому Гудаурі у лютому. Щасливий власник путівки відзначив, що до Грузії ще не раз повернеться, бо кілька днів, проведених там, назавжди залишилися в його приємних спогадах. Акція, що проведена за межами Грузії, допомагає зацікавити та проінформувати якомога більшу кількість людей, сприяє розвитку туризму, та в майбутньому, звичайно ж, обов'язково продовжиться.

Також, у кінці 2018 р., цікавою і плідною була зустріч, проведена в грузинському культурно-освітньому центрі «Іберієлі» у Києві, на якій радник посольства Грузії Іраклі Рогава представив викладачам центру, батькам і вихованцям посла Грузії в Україні у справах молоді Сандро Топурія.

У культурно-освітньому центрі Сандро Топурія розповів про функції та обов'язки, а також обговорив питання про майбутню співпрацю. Посол у справах молоді передав центру комп'ютер та мультимедійну техніку. Як заявив на зустрічі з представниками центру Сандро Топурія, основною функцією посла у справах молоді буде поглиблення взаємозв'язків між українськими та грузинськими студентами та максимальне зближення молоді двох братських народів.

У Посольстві Грузії 2019 рік розпочався із зустрічі з представниками грузинських діаспорних організацій. Надзвичайний і Повноважний Посол Грузії в Україні Гела Думбадзе говорив про поточні процеси в Грузії і відповів на запитання гостей.

Головною метою зустрічей такого типу є те, щоб грузини, які живуть в Україні, були максимально поінформовані і правильно розуміли всі ті важливі процеси, що відбуваються в Грузії задля розвитку країни. І водночас, ці зустрічі потрібні для підтримання постійних зв'язків з посольством.

Крім того, 6 квітня поточного року Посольство Грузії та Всеукраїнське громадське об'єднання «Георгія» організували захід, приурочений до Дня рідної мови. На прохання представників діаспорної організації, спеціально на захід з Грузії було запрошено відому грузинську поетесу Кетеван Шенгелія, яка в рамках цієї події провела вечір поезії.

საელჩოსა და სრულიად უკრაინის საზოგადოებრივი გაერთიანება „გეორგიას“ ორგანიზებით გაიმართა დედაენის დღისადმი მიძღვნილი ღონისძიება. დიასპორული ორგანიზაციის წარმომადგენლების თხოვნით საქართველოდან სპეციალურად მონვენულ იქნა ცნობილი ქართველი პოეტი ქეთევან შენგელია, რომელმაც პოეზიის საღამო გამართა.

აღსანიშნავია, რომ საღამომ უაღრესად თბილ გარემოში ჩაიარა. მას შემდეგ, რაც პოეტმა დამსწრე საზოგადოებას გააცნო თავისი შემოქმედება, შეხვედრა კითხვა-პასუხის ფორმატში გაგრძელდა. სტუმრებს ასევე სიტყვით მიმართეს სრულიად უკრაინის საზოგადოებრივი გაერთიანება „გეორგიას“ პრეზიდენტმა ბესიკ შამუგიამ და ცნობილმა ქართველმა მწერალმა, მთარგმნელმა და დიპლომატმა რაულ ჩილაჩავამ.

ღონისძიების დასასრულს ქეთევან შენგელიამ საღამოს სტუმრებს დაურიგა თავისი პოეტური კრებულები ავტოგრაფებით.

დედაენის დაცვის დღეს მიეძღვნა ასევე 16 აპრილს საქართველოს საელჩოში გამართული ღონისძიება – მხატვრული დამწერლობის კონკურსი, რომელშიც მონაწილეობა მიიღეს უკრაინაში არსებული ქართული დიასპორული ორგანიზაციების აღსაზრდელებმა და საელჩოს თანამშრომელთა შვილებმა.

საქართველოს ელჩმა გელა დუმბაძემ ბავშვებს მოუთხრო ქართული ანბანის ისტორიისა და განვითარების შესახებ. ასევე ხაზი გაუსვა მშობლიურ ენის დაცვის მნიშვნელობას. ბავშვებმა დაწერეს და გულდასმით, ორიგინალურად, გააფორმეს ქართული ანბანი. აღსანიშნავია, რომ კონკურსში მონაწილეობა მიიღეს მშობლებმაც. ღონისძიების დასასრულს კონკურსანტებს გადაეცათ საელჩოსგან საჩუქრები.

მიმდინარე წელს კიდევ არაერთი საინტერესო ღონისძიება გელით.

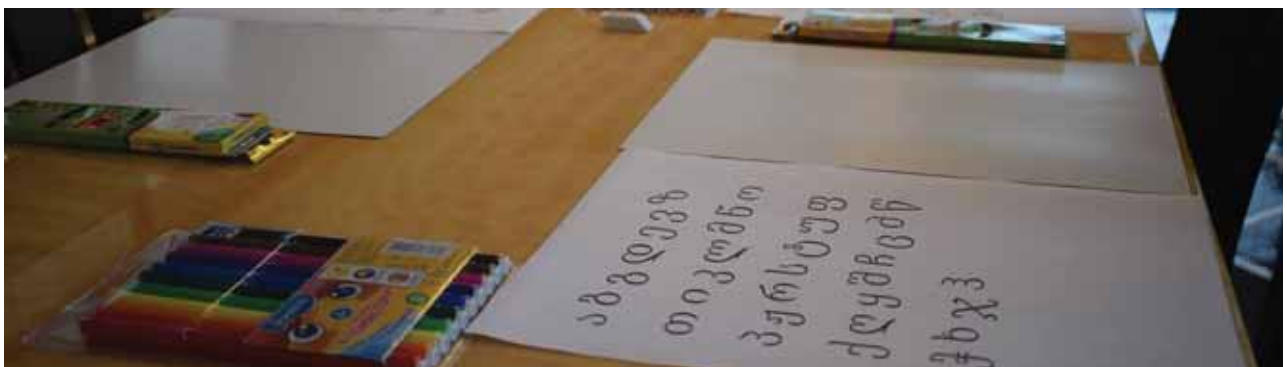
Варто зазначити, що вечір пройшов у дуже теплій атмосфері. Після того, як поетеса представила аудиторії свої твори, зустріч продовжилася у форматі питань та відповідей. Також до гостей з промовою звернулися президент Всеукраїнського громадського об'єднання «Георгія» Бесік Шамугія та відомий грузинський письменник, перекладач і дипломат Рауль Чілачава.

Наприкінці вечора Кетеван Шенгелія роздала гостям свої поетичні збірки з автографом.

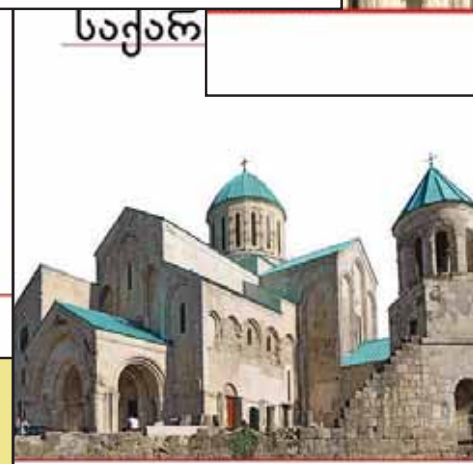
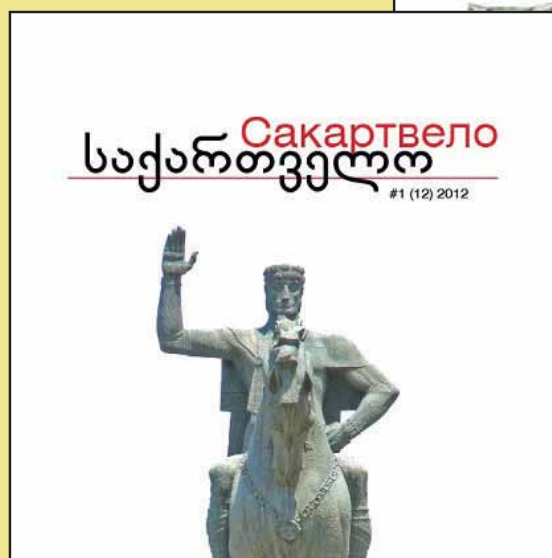
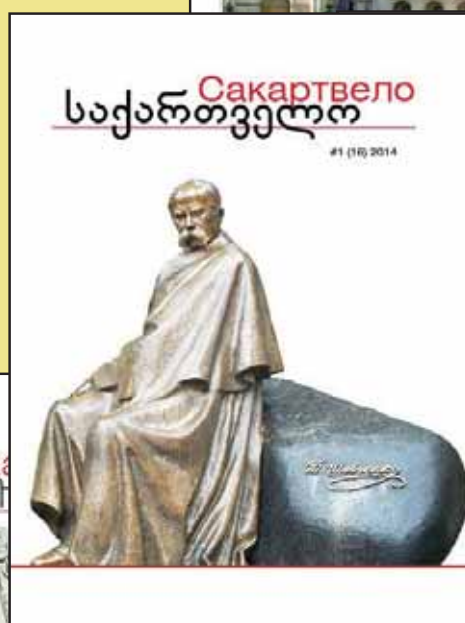
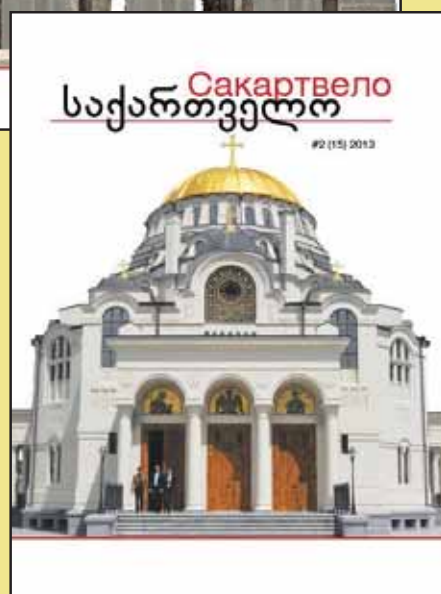
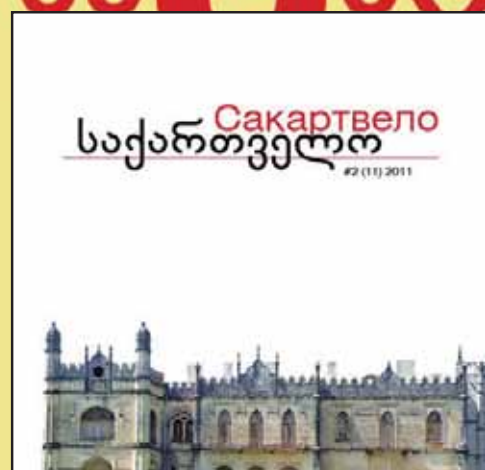
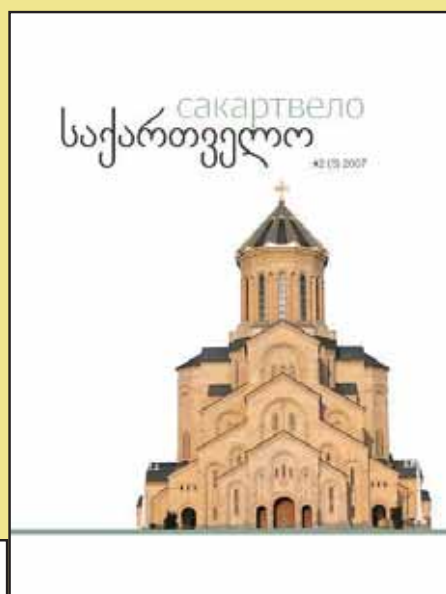
Також у День захисту рідної мови, 16 квітня, у Посольстві Грузії в Україні був проведений конкурс художнього письма, у якому взяли участь вихованці грузинської діаспорної організації в Україні та діти співробітників посольства.

Посол Грузії Гела Думбадзе розповів дітям про історію та розвиток грузинського алфавіту. Він також наголосив на важливості захисту рідної мови. Діти написали і охайно та оригінально оформили грузинську абетку. Варто зазначити, що у конкурсі брали участь і батьки. Наприкінці заходу учасники отримали подарунки від Посольства Грузії в Україні.

Цього року ми готуємо для вас ще багато цікавих подій, про які розповімо вам у наступних номерах.

საქართველო

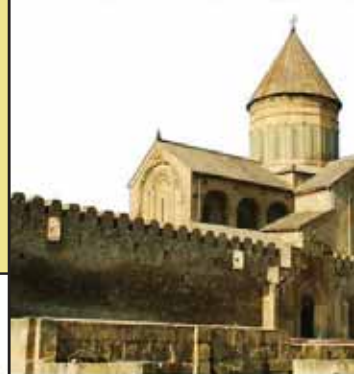
საქართველო

საქართველო

საქართველო
საქართველო
#2 (9) 2010

საქართველო
საქართველო
#1 (4)

საქართველო
საქართველო

საქართველო
საქართველო

საქართველო
საქართველო
#2 (5) 2006

საქართველო
საქართველო

საქართველო
საქართველო
#3 (10) 2016

18 ТРАВНЯ 2019 Р
М. МИРГОРОД

О 14:00 ЦЕНТРАЛЬНА ПЛОЩА

ВСЕУКРАЇНСЬКЕ СУСПІЛЬНЕ ОБ'ЄДНАННЯ

«ГЕОРГІЯ»

АСОЦІАЦІЯ ГРУЗИН УКРАЇНИ

«ІБЕРІЄЛІ»

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ, НАУКИ, КУЛЬТУРИ ТА СПОРТУ ГРУЗІЇ

ПРЕДСТАВЛЯЄ

**X Фестиваль грузинської культури,
присвячений 50-ти річчю заснування
літературно-меморіального музею
Давида Гурамішвілі**

У ФЕСТИВАЛІ БЕРУТЬ УЧАСТЬ

Анасамбль грузинських народних танців «Іберієлі»
Анасамбль «Колхеті»
Анасамбль «Ріоні»

Спеціальний гість Фестивалю
легендарний ансамбль **«Голоси Грузії»** із Грузії
За підтримки Посольства Грузії в Україні,
Миргородської міської ради

საქართველო საქართველო

პროექტის ავტორი:
ბესიკ შამუგია

რედაქტორი:
დავით თოდუა

პასუხისმგებელი რედაქტორი:
ემილ ავდალიანი

ნომერზე მუშაობდნენ:
სოსო ჩოჩია
ანა სორდია-კრავჩუკი

თარგმანი:
მარინა იგნატენკო

დიზაინი და კომპიუტერული უზრუნველყოფა:
მანუჩარ გუნცაძე

Автор проекту:
Бесік Шамугія

Редактор:
Давид Тодуа

Відповідальний редактор:
Еміль Авдаліані

Над номером працювали:
Сосо Чочія
Ана Сордія-Кравчук

Переклад:
Марина Ігнатенко

Дизайн та комп'ютерне забезпечення:
Манучар Гунцадзе

უკრაინის ქართველთა ასოციაცია «იბერიელი». სრულიად უკრაინის საზოგადოებრივი გაერთიანება «გეორგია»
Асоціація грузин України «Іберієлі». Всеукраїнське суспільне об'єднання «Георгія» 2019

www.iberieli.org

diaspora@iberieli.org

